

"การฟังตน"

วศิน อินทาส

"การฟังตน"

วศิน อึนสระ

"การฟังตน"

วสิน อินสระ

หนังสือลำดับที่ ๑๔๕
ของชมรมกัลยาณธรรม
จัดพิมพ์เพื่อแจกเป็นธรรมทาน (ครั้งที่ ๔)
มีนาคม ๒๕๕๔ : ๕,๐๐๐ เล่ม
โดยชมรมกัลยาณธรรม
๑๐๐ ถนนพหลโยธิน
ต.ปากน้ำ อ.เมือง จ.สมุทรปราการ
โทรศัพท์ ๐-๒๓๗๐๒๒-๓๓๕๓
www.kanlayanatam.com

ดูแลการผลิตและออกแบบ

สบาย:

<http://sabaya.multiply.com>

ภาพปกและภาพประกอบ

เชมเป้

ออกแบบปกและรูปเล่ม

เจ้าทองเหลือง

พิสูจน์อักษร

เกสร

พิมพ์ที่

บริษัท สำนักพิมพ์สุภา จำกัด

๑๑๘ ซอย ๖๘ ถนนจรัญสนิทวงศ์

เขตบางพลัด กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

โทร ๐-๒๔๓๕-๘๕๓๐

คำอุทิศ

ส่วนดีของหนังสือเรื่อง “การฟังตน” นี้

ขอน้อมบูชาพระคุณ

พระเดชพระคุณพระธรรมโกศาจารย์

(พุทธทาส ภิกขุ อินทปญโญ)

ด้วยความเคารพอันสูงยิ่ง

นิตย ใสหาละ

คำอนุโมทนา

เรื่อง “การฟังตน” นี้ เดิมทีเดียวเป็นคำบรรยายธรรมทางวิทยุกระจายเสียง ขวัญ เพียงหยั ผู้เป็นศิษย์คนหนึ่งได้ถอดจากเทปบันทึกเสียงแล้วพิมพ์เป็นหนังสือ ต่อมาครอบครัว “ภาณุทัศนาร” ได้พิมพ์แจกเผยแพร่เมื่อธันวาคม ๒๕๕๒

ประธานชมรมกัลยาณธรรมได้อ่านหนังสือเรื่องนี้และได้ฟังจากซีดีด้วย รู้สึกพอใจ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคือเรื่อง สันโดษ จึงขออนุญาตจัดพิมพ์ขึ้นใหม่จำนวน ๕,๐๐๐ เล่ม ข้าพเจ้าขออนุโมทนาต่อกุศลจิตของลูกจุ่ม และปณิธานของชมรมกัลยาณธรรม ที่ทำให้หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาเรื่อง “การฟังตน” นี้ แพร่หลายออกไป จะเป็นประโยชน์แก่ครอบครัวและสังคมไทยไม่น้อยทีเดียว

ขออวยพรให้ทุกท่านที่มีส่วนเกี่ยวข้องและได้มีโอกาสศึกษาหนังสือเล่มนี้ ปราศจากทุกข์ โศก โรค ภัย ประสบแต่ความสุขสวัสดิ์ เจริญด้วยอายุ วรรณะ โภคะ พละ ตลอดกาลทุกเมื่อ

ด้วยความปรารถนาดีอย่างยิ่ง

ปณฺณ ๒๕๕๖

๓ มีนาคม ๒๕๕๔

สารบัญ

การฝึกตน

๑๑

นาถกรรมธรรม

๒๓

๑. ต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี	๒๕
อานิสงส์ของศีล ๕ ประการ	๓๑
๒. พหุสูต	๓๕
๓. ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย	๔๗
๔. วิริยารัมภะ	๕๓
๕. การคบคนดี	๕๙
๖. ความเป็นผู้สันโดษ	๖๗
๗. สติ ความระลึกได้	๙๑
วิธีฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ ทำอย่างไร	๑๐๔
๘. ความขยันขันแข็งในการทำงาน	๑๐๙
๙. ธีมมกามตา	๑๑๙
๑๐. ปัญญา	๑๒๕

เหตุเกิดของปฏิกาล

ประการที่ ๑. เกี่ยวกับดุลยพินิจ	๑๓๙
ประการที่ ๒. คิดให้ลึก	๑๓๙
ประการที่ ๓. พยายามคิดค้นหาหลักทั่วไป	๑๔๐
ประการที่ ๔. ความสงสัย	๑๔๒
ประการที่ ๕. จำคำสุภาสิตไว้ให้มาก	๑๔๔

ประโยชน์ของปฏิกาล

สาเหตุให้เกิดปัญญา	๑๔๕
หน้าที่ของปัญญา	๑๕๔
ประเภทของปัญญา	๑๖๑
การบุกเบิกทางแห่งความสุขด้วยคุณธรรม ๖ ประการ	๑๖๓
การใช้ปัญญาในชีวิตประจำวัน	๑๖๘

บทสรุป

คำปรารภเรื่องศาสนา

๑๗๑

๑๗๒

คำนำของชมรมกัลยาณธรรม

ข้าพเจ้าได้ฟังธรรมบรรยายชุดที่ ๓...เพชรแห่งการเผยแผ่ธรรม ของ คุณพ่อวดิน อินทสระ ถึงตอนที่ท่านอธิบายธรรมเรื่องการฟังตน ก็เจียดสลับอย่างตั้งใจเป็นพิเศษ เพราะมีใจรักในเรื่องการฟังตน เป็นปณิธานส่วนตัวอยู่ ท่านได้กล่าวถึงหลักธรรมสำคัญชุดหนึ่งคือ “ นาคกรณธรรม” ทำให้รู้สึกสะกดหู เพราะคำนี้เป็นคำถามที่ค้างคาใจมาเป็นเวลา ๒ ปีเต็ม ข้าพเจ้าได้อินคำว่านาคกรณธรรมครั้งแรกด้วยความประทับใจไม่รู้ลืม เมื่อครั้งที่ข้าพเจ้าและคณะเพื่อนสนิทกลุ่มเล็กๆได้รับความเมตตาติดตามพระอาจารย์ไพศาล วิสาโล ครูและ”หลวงพี่” ที่เคารพศรัทธาของพวกเราไปปฏิบัติธรรมท่ามกลางป่าสนบูรณธรรมชาติที่ ”ภูหลง” อันมีฉายาว่าราชินีแห่งภูแล่นคา ในคำสุดท้ายแห่งการปฏิบัติธรรมอย่างเต็มด้าท่ามกลางธรรมชาติอันบริสุทธิ์ หลวงพี่มีเมตตาพาพวกเราเดินขึ้นไปถึงยอดผางาม นามว่า “ผาศรีวิไล” ซึ่งขอเรียกว่าเป็น ศาสนสถานทางธรรมชาติ ที่งดงามวิวกสูงเยี่ยมอยู่ท่ามกลางยอดดิวเขาสลับซับซ้อนเขียวชอุ่มลูกหลูกตา

พวกเราท้าวตรีเียนกันโดยมีท้องฟ้ากว้างเป็นหลังคา มีแมกไม้สลับเป็นผ้าใบสัดและภูมิทัศน์โดยรอบ มีพื้นหินเรียบยาวเย็นเฉียบเป็นพื้นโบสถ์ ท่ามกลางเสียงทิวทิศล้งลสนธยา ทั้งเสียงแมกไม้และสายธารเป็นมนต์ทิพย์แห่งธรรมที่ซบกล่อม พลบค่ำลง หลวงพี่เทศน์เรื่องอุดมการณ์การทำงานเป็นทีม ให้พวกเราฟัง และได้กล่าวถึง “นาคกรณธรรม” เพียงย่อๆ ทำให้ผู้ด้อยปัญญาเช่นข้าพเจ้าสนใจใคร่ศึกษาและตั้งคำถามค้างคาใจไว้นานนับปี ว่านาคกรณธรรมอันเป็นธรรมแสนพิเศษของผู้ปรารถนามีตนเป็นที่พึ่ง มีรายละเอียดข้อธรรมที่ควรศึกษาอย่างไร ใครหนอจะมาเติมเต็มและให้ความกระจ่างแก่ข้าพเจ้าได้ในเรื่องนี้

บุญเหลือเกิน ที่ไม่ต้องรอคำตอบนานเกินรอ เมื่อได้ฟังธรรมบรรยายของคุณพ่อวดินดังกล่าวข้างต้น ทำให้ข้าพเจ้าได้เข้าใจแจ่มแจ้งชัดเจนในหมวดธรรมดังกล่าว ด้วยภาษาที่ชือๆ ง่ายๆ แต่ละประโยคพิศดารและตรงตามธรรมตามสโลที่คุนพ่ออธิบายด้วยเมตตาให้ข้อคิดสะกิดเตือนใจอย่างลึกซึ้งและให้กำลังใจแรงบันดาลใจมากมาย ข้าพเจ้าจึงกราบเรียนขออนุญาตจัดพิมพ์เป็นหนังสือ และก็ยังข้ากว่า “คุณขวัญ เพียงหทัย” ศิษย์เก่าเจ้าเดิมของท่านที่ได้เริ่มถากถางทางบุญนี้ไว้แล้ว และยังมิผู้ศรัทธาตั้งสรรพนามขึ้นนำพิมพ์ซ้ำเพื่อแจกเป็นธรรมทานรับขวัญปีใหม่ ๒๕๓๓ ด้วยการจัดรูปเล่มใหม่ให้กระชับรัดและจัดภาพประกอบเล่มโดย “เชมเป้” น้องชายผู้มีอุปการคุณแก่ชมรมกัลยาณธรรมมาโดยตลอด ทำให้หนังสือเล่มนี้ยิ่งมีเสน่ห์ดึงดูดใจข้าพเจ้าให้เกิดศรัทธาปลาทะอย่างแรงกล้า ที่จะขออนุญาตจัดพิมพ์เผยแผ่แก่เพื่อนผู้มีบุญของข้าพเจ้า จะได้มีโอกาสศึกษาได้กว้างขวางขึ้น แม้ว่ารูปเล่มที่ทำไว้นี้จะจัดพิมพ์ได้ด้วยตัวอักษรขนาดเล็กกว่าปรกติ ผิดนโยบายของชมรมกัลยาณธรรม ที่จะทำหนังสือด้วยอักษรตัวโตเพื่อเห็นแก่สว. (ผู้สูงวัย) ซึ่งเป็นชาวประจำผู้อ่านหนังสือธรรมะส่วนใหญ่ ที่จะต้องลำบากสายตาในการเพ่งตัวหนังสือตัวเล็กมากๆ แต่ด้วยความงดงาม

แห่งธรรมเรื่องการฟังตนและนาคกรณธรรมที่คุณพ่อเมตตาอธิบายแจกแจงไว้ประดุจเพชรแห่งธรรม ทำให้ข้าพเจ้าไม่ลังเลใจที่จะขอพิมพ์แจกเป็นธรรมทานอีก ๕๐๐๐ เล่ม

ข้าพเจ้าเห็นว่า การฟังตนนี้ เป็นหัวใจของการเรียนรู้และหัวใจของพระพุทธศาสนาที่พุทธศาสนิกชนควรเข้าถึงและเข้าใจให้ถูกต้อง พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า “ตถาคตเป็นแต่เพียงผู้ชี้ทางเท่านั้น” หากเราเข้าใจตรงตามนี้ก็จะเกิดกำลังใจ ศรัทธา พากเพียรบากบั่นเพื่อพัฒนาศักยภาพของตนให้เป็นมนุษย์ผู้มุ่งไปให้ถึงอุดมคติสูงสุดแห่งชีวิตตามเหตุปัจจัยและกำลังสติปัญญา ดังเช่นที่พระบรมศาสดาทรงประกาศตนเป็นแบบอย่างของมนุษย์ผู้ไปถึงความเป็นเลิศด้วยการฟังตนไว้แล้ว ขอพวกเราสาธุชนผู้มุ่งทางดำเนินแห่งกัลยาณปุถุชนจงชวนกันสละเวลามาศึกษาเรื่องการฟังตนและมีตนอันมีธรรมเป็นที่พึ่งเกิด จะถือได้ว่าท่านได้ปฏิบัติบูชาแด่พระรัตนตรัยด้วยความเคารพบูชาสูงส่งยิ่ง

ขอน้อมบูชาอาจารย์คุณ คุณพ่อคุณ อินทสระ ปุชนิยบุคคลผู้เป็นปราชญ์แห่งแผ่นดิน ครูผู้มีอัจฉริยภาพและภูมิปัญญาแห่งคุณธรรมอันสูงส่งและเปี่ยมด้วยเมตตาคุณอันบริสุทธิ์ สามารถแจกแจงธรรมที่ยากให้เข้าใจได้ง่าย เหมือนหงายของที่คว่ำ ด้วยความงามแห่งวรรณศิลป์เปี่ยมอรรถรสที่น่าอ่านน่าฟังไม่รู้เบื่อ นับเป็นครูผู้มีชีวิตแบบ “ทำให้ดู เป็นอยู่ให้เห็น” ที่นับวันจะหาได้ยากยิ่งกว่ารัตนะหรืออัญมณีที่เลอค่าในสังคมปัจจุบันนี้ ควรแก่การน้อมสักการะบูชาพระคุณด้วยการเผยแพร่ธรรมที่ท่านได้สละอุทิศเวลาถ่ายทอดไว้เกือบทั้งชีวิต ขอพวกเราช่วยกันต่อแสงแห่งธรรมประทีปดวงนี้ให้สว่างไสวในใจมวลชนไม่รู้จบ เพื่อเป็นกำลังใจแก่ครูผู้ประเสริฐและเพื่อยังสรรพัสต์ให้ได้พบแสงสว่างแห่งธรรม ขอน้อมบูชาบุญคุณปัญญาทานที่คุณพ่อได้บำเพ็ญมาอย่างตราตรึงต่อเนื่อง จงเป็นพลวปัจจัยส่งผลให้คุณพ่อมีสุขภาพกายใจอันแข็งแรง เจริญยิ่งด้วยสรรพมงคลอันประเสริฐ ได้ถึงความเป็นเลิศแห่งมนุษย์ผู้มั่นคงเป็นที่พึ่ง จนถึงมรรคผล นิพพานที่ท่านปรารถนาทุกประการ เทอญ

ทพญ. อัจฉรา กลิ่นสุวรรณ
ประธานชมรมกัลยาณธรรม

การฟังตน

สวัสดีครับ ท่านผู้ฟังที่เคารพทุกท่าน นี่คือการธรรมและทรรคนะชีวิต ทุกวันจันทร์ถึงวันศุกร์ ผม วศิน อินทสระ จะได้มาพบกับท่านผู้ฟังในรายการนี้

ต่อไปผมจะเริ่มเรื่อง การฟังตน เป็นอีกชุดหนึ่ง เรื่องการช่วยเหลือตนเอง อันนี้จะมีหลักธรรม ๑๐ ประการที่จะนำมาใช้ในการช่วยเหลือตนเอง ผมจะพูดปรารภเบื้องต้นไปก่อนครับ ก่อนจะเข้าหลักธรรมทั้ง ๑๐ ประการนั้น

ในพระพุทธศาสนาของเราเนี่ยะครับ มีพระพุทธานุภาพอยู่เป็นจำนวนมาก ไม่น้อยนะครับ เป็นไปในทางที่ส่งเสริมให้ช่วยเหลือตนเอง พระพุทธานุภาพที่รู้จักกันมากก็เห็นจะได้แก่ *อตตภา* *หิ อตตโน* *นาโถ* *ตนนังแล* เป็นที่พึ่งของตน *โก* *หิ* *นาโถ* *ปโร* *สียา* ใครเล่าจะเป็นที่พึ่งได้ แล้วท่านก็ให้เหตุผลที่สำคัญ

เอาไว้ในบรรทัดต่อมาที่ว่า *อดตนา หิ สุขทนเตน นาถํ ฌภาติ ทูลลภํ* บุคคลผู้ที่ฝึกตนได้ดีแล้ว ย่อมจะได้ที่พึงซึ่งได้โดยยาก ถ้าต้องการให้ได้ที่พึงที่ได้ยาก ต้องฝึกตนให้ดี ต้องทำเองฝึกเอง ทำด้วยตนเอง หวังพึ่งคนอื่นได้ยาก

ในคัมภีร์ธรรมบท ขุททกนิกาย พระพุทธภาษิตนี้หมายถึง ต้องพึ่งตนเองในการทำความเพียรเพื่อบรรลุลัทธิธรรม คือมรรค ผล นิพพาน คือจะต้องอาศัยความเพียรของตน คนอื่นจะทำความเพียรแทนให้ไม่ได้ แม้แต่พระตถาคตเจ้าก็เป็นเพียงผู้บอกทางชี้ทางให้เท่านั้น ตามพระพุทธภาษิตที่ตรัสอยู่เสมอ และเราก็ได้ยินได้ฟังกันอยู่บ่อยๆ ว่า *อกุขาตาโร ตถาคต* พระตถาคตทั้งหลายเป็นแต่เพียงผู้บอกทางให้

ที่พระอรรถกถาจารย์ ผู้อธิบายธรรมบทกล่าวไว้วันนั้น กล่าวโดย อุปริมปริยาย คือว่าให้คำนิยามอย่างสูงในความหมายระดับสูงเป็นทำนองโลกุตตระ ที่นี้ถ้าจะกล่าวในแง่ของโลกียะที่เกี่ยวกับโลก อันนี้ก็การช่วยเหลือตนเอง หรือการพึ่งตนเองก็เป็นสิ่งสำคัญ

ในสังคมมนุษย์ แม้ในตัวมนุษย์ ในเรื่องโลกๆ แม้จะไม่ใช่เรื่องโลกุตตระก็ตาม การช่วยเหลือตนเองเป็นคุณสมบัติสำคัญอย่างยิ่งประการหนึ่งในตัวของมนุษย์ เพราะใครพยายามพึ่งตนเองก็ย่อมจะได้รับความเห็นใจ ได้รับเมตตาจากุณาจากคนทั้งหลายที่ได้มองเห็น หากว่าผู้นั้นมีใจเป็นธรรม คนที่มีนิสัยพึ่งตนเองนี้แหละครับ จัดว่าเป็นผู้ที่มีนิสัยดีและน่าคบหาสมาคม คนเช่นนี้แม้จะต้องพึ่งพาอาศัยผู้อื่นเป็นบางครั้งว ก็เมื่อจำเป็นจริงๆ เท่านั้น และพึ่งผู้อื่นเพียงเพื่อให้พึ่งตนเองได้ แล้วก็กลับเป็นที่พึ่งของคนที่เคยช่วยเหลือ

ตนมานั่นเอง คนที่มีนิสัยพึ่งตัวเอง จะรู้สึกไม่สบายใจ เมื่อไปขอพึ่งพาอาศัยผู้อื่น ละอายเมื่ออยู่ในฐานะเป็นผู้รับ แต่มีความสุขใจเมื่อเป็นผู้ให้ ตรงกันข้ามคนที่คอยเหลียวหาที่พึ่ง ซึ่งพอใจแต่จะพึ่งผู้อื่นเหมือนเด็กเล็กที่คอยให้คนนั้นอุ้ม คนนี้อุ้มอยู่เรื่อยๆ เมื่อเขาไม่อุ้มก็ร้องไห้ไปหาคนนั้นที่คนนี้จะให้เขาอุ้ม

โดยความเป็นจริง เด็กโดยทั่วไปมีสัญชาตญาณในการช่วยเหลือตนเองอยู่มาก ถ้าได้รับการสนับสนุนจากผู้ใหญ่ที่รู้เรื่องเด็กได้ดี ก็จะเป็นการปลูกฝังนิสัยเด็กให้พึ่งตนเอง คือเห็นตนเองเป็นที่พึ่งตั้งแต่อายุยังน้อย ร่องรอยอันนี้จะฝังลึกอยู่ในนิสัยของเด็กไม่ลบเลือนไปได้โดยง่าย ยิ่งเติบโตก็ยิ่งมีลักษณะอันนี้ที่เห็นได้ชัดมากขึ้น

ผมเองเคยสังเกตเห็นเด็กอายุขวบกว่าๆ พยายามแย่งช้อนจากผู้ใหญ่ พ่อแม่ หรือพี่น้อง พี่เลี้ยงกำลังป้อนข้าวหรือให้นม เพื่อจะได้เอาช้อนมาเข้าปาก แต่ผู้ใหญ่ก็ไม่ค่อยอนุญาต คราวใดที่เด็กแย่งได้และก็สามารถจะเอาช้อนเข้าปากได้เอง เขาก็จะยิ้มอย่างภาคภูมิใจ นี่คือสัญชาตญาณในการช่วยเหลือตนเองของเด็ก

นอกจากนี้ เด็กโดยทั่วไปยังขยันมาโดยกำเนิด สังเกตว่าเมื่อเห็นผู้ใหญ่ทำอะไรนะครับ เด็กจะวิ่งเข้าไปช่วยทันที แต่จะทำได้เพียงใดก็ตาม แต่แกอยากทำ แต่เนื่องจากผู้ใหญ่เห็นเป็นเรื่องกวนใจ ทำให้ของเสียบ้าง ทำให้เสียเวลาบ้าง จึงพยายามกันเด็กออกไปเสีย บางทีเด็กก็ร้องไห้ หรือมิฉะนั้นก็ต้องไปทำอย่างอื่นอีกสักอย่างหนึ่ง หรือเป็นอะไรก็ได้ที่แกอยากทำ เด็กอายุ ๑ ขวบ ๒ ขวบ ไม่อยากนอน เทียวจับนั่นจับนี่อยู่เรื่อย แต่พ่อแม่พี่เลี้ยงก็

พยายามกล่อมแล้วกล่อมอีกเพื่อให้นอน บางทีถึงกับให้ยานอนหลับก็มี เพราะว่าการนอนของเด็ก เป็นการสบายใจของผู้ใหญ่ และสามารถที่จะทำอะไรอย่างอื่นที่ต้องการจะทำได้ ผู้ใหญ่เราจึงพยายามให้เด็กนอนอยู่เสมอ ที่นี้เมื่อเด็กไม่อยากนอน ก็ต้องบังคับปู่เชียว เป็นเรื่องน่าเห็นใจด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก็เป็นการปลุกฝังนิสัยเด็กให้รู้จักฟังตัวเองไปตั้งแต่เด็กๆ นะครับ ผู้ใหญ่จึงควรยอมให้เด็กช่วยตัวเองเสมอในสิ่งที่เขาพอทำได้ จะช่วยก็ต่อเมื่อสิ่งนั้นเด็กช่วยตัวเองไม่ได้จริงๆ แต่ก็ดูเหมือนจะเป็นความพอใจของเด็กอย่างมากด้วยนะครับ พยายามให้เขาได้ช่วยเหลือตนเอง

บางทีเด็กเอามือสอดลงไปในห้องพัดลม ไม่ได้หมุน แต่พอจะชักมือออก เอาออกไม่ได้ แกร่งให้ทันที สายตามองมาทางผู้ใหญ่จะให้ผู้ใหญ่ช่วย ผู้ใหญ่จะช่วยทันที แต่ผู้ใหญ่บางคนจะไม่ช่วยทันที ปล่อยให้เด็กช่วยตัวเองก่อน ปรากฏว่าเด็กช่วยตัวเองได้ถอดมือออกมาจากห้องพัดลมได้ เห็นอาการปลื้มใจของแกด้วยการยิ้มออกมา คราวต่อไปเมื่อเอามือแหงเข้าไปในห้องพัดลมอีกก็เอาออกได้ทุกครั้ง การทำอะไรได้เองเป็นความภาคภูมิใจ ไม่ว่าเด็กหรือผู้ใหญ่ครับ

สำหรับใจของผมเอง อยากเลี้ยงเด็กอย่างที่ให้แกช่วยตัวเองมากที่สุด เมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะได้รู้จักฟังตัวเอง มีความเชื่อมั่นในตัวเอง

เป็นการแน่นอนว่า ประสบการณ์ในเยาว์วัย เพาะนิสัยให้เขาเมื่อเป็นผู้ใหญ่ การเลี้ยงเด็กอย่างตามใจและไม่ตามใจ ผมขอยกตัวอย่างสัก ๒ เรื่องนะครับ อย่างเรื่องการกินขนมกับการร้องไห้

ขนมนี้เป็นสิ่งสำคัญสำหรับเด็ก เด็กเห็นการได้กินขนมตามใจชอบ สำคัญพอๆ กับที่ผู้ใหญ่เห็นเป็นสิ่งสำคัญในชีวิตผู้ใหญ่ เช่น การได้ยศ การได้เกียรติ หรือว่าตำแหน่งการทำงานที่พอใจ ทั้งนี้ เพราะขอบเขตความต้องการของเด็ก ก็มีแต่การได้กิน ได้นอน ได้เล่น เมื่อได้อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ อย่างนี้ ในจังหวะที่ต้องการ เด็กก็มีความพอใจอย่างสูงแล้ว ในทางตรงข้าม ถ้าเขาถูกขัดใจก็จะร้องไห้แสดงความโมโหโมธ โกรธเคือง

พ่อแม่ และพี่เลี้ยงบางคนก็ตามใจเด็กให้กินขนม คือเมื่อเด็กอยากกิน ร้องขอ ก็ยินยอมให้ทุกครั้งไป ถ้าไม่มีขนม ก็พยายามไปซื้อหามา การที่เด็กอยากกินขนมนี้ บางทีก็ไม่ใช่เพราะความหิวเสมอไป แต่เป็นเพราะความอยากกินเป็นส่วนมาก หรือบางทีเห็นใครกินก็อยากกิน ทั้งที่บางทีก็ไม่ได้หิวเลย เมื่อผู้ใหญ่ตามใจให้ทุกครั้งไป อันนี้ก็เป็นอันว่าได้หวานเมล็ดพืชแห่งการมองโลกในแง่สุขให้แก่เด็ก เพราะว่าการได้กินขนมทุกครั้งเป็นความสำคัญของเด็ก

จริงอยู่นะครับ เด็กจะมองโลกในแง่สุข แต่ก็ได้ชื่อว่า ผู้ใหญ่ได้เพาะนิสัยไม่ดีขึ้นในเด็กแล้ว นั่นก็คือว่า เมื่อเด็กเติบโตเป็นผู้ใหญ่จะมีนิสัยไม่รู้จักความลำบาก ถ้าขาดความมานะอดทน ขาดความพากเพียร เขาต้องการอะไร ถ้าเผื่ออยากสักหน่อย ก็ไม่ปรารถนาที่จะทำ มักจะคอยโชคกลางก้นให้มาถึงตัว โดยไม่ต้องใช้ความมานะพยายาม ทั้งนี้ก็สืบเนื่องมาจากสมัยเด็กที่ได้ขนมมาโดยง่ายนั่นเอง

ส่วนพ่อแม่ พี่เลี้ยงบางคนไม่ยอมอดอย่างนั้น คือว่าถึงเด็กจะร้องขอขนม นะครับ แต่เมื่อเห็นว่าเด็กไม่ได้หิวจริง ร้องขอเพราะอยาก หรือเพราะเห็นเพื่อน

กินเท่านั้น ก็ไม่ยอมให้ ต่อเมื่อเห็นว่าเด็กหิวจริงๆ จึงยอม เมื่อเป็นอย่างนี้ เด็กจะมองโลกในแง่ทุกข์ เพราะว่าถูกขัดขวางแล้วก็ได้รับความกระเทือนใจ อยู่บ่อยๆ เพราะเหตุที่ไม่ค่อยได้อะไรตามที่ต้องการ แต่ว่าเมล็ดพืชอันดีที่ ผู้ใหญ่ได้หว่านไว้ในใจของเด็ก ว่าจะเจริญเติบโตต่อไปในสมัยเมื่อเขาเป็น ผู้ใหญ่ ก็คือเขาจะเป็นคนรู้จักพยายาม มีความมานะอดทน บากบั่นพากเพียร เมื่อต้องการสิ่งใดก็พยายามโดยไม่เลียวหาที่พึ่งอย่างอื่น นอกจากตน

ผมขอซ้ำอีกทีนะคะว่า เมื่อเขาต้องการสิ่งใด เขาก็จะพยายามด้วย ตนเอง โดยไม่เลียวหาที่พึ่งอย่างอื่น นอกจากตนเอง และจะไม่เสียใจเมื่อ ไม่ได้รับบางสิ่งบางอย่างที่ตนไม่ควรจะได้ และไม่ท้อถอยง่าย พยายามพึ่ง ตนเองอย่างเต็มที่ นี่คือนิสัยที่ดีมาก ที่ผู้ใหญ่ปลูกฝังไว้ให้เด็กโดยไม่รู้ตัว สิ่งที่เด็กได้รับเมื่อเยาว์วัย ไม่ลบเลือนไปจากจิตใจ มันเพียงแต่ไปแสดงออก ในรูปอื่นที่เหมาะสมแก่วัยของตนเท่านั้น

พอเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา เราก็มองเห็น ในหมู่ผู้ใหญ่ไม่ค่อยอยากทำอะไร การงานไม่ค่อยอยากทำ แต่อยากได้นั้นอยากได้นี้ อยากได้ตำแหน่ง อยากได้เงินเดือนขึ้น อยากมีหน้ามีตา อยากอะไรไปสารพัดอย่าง แต่เวลานั้นคือผล ต้องการผล แต่ว่าไม่อยากจะทำเหตุ นอนคอยอยู่เฉยๆ อยากจะให้ผลเกิดขึ้น อันนี้จะเกิดขึ้นในผู้ใหญ่เป็นจำนวนมาก

แต่ผู้ใหญ่บางคนกลับตรงกันข้าม อาจจะเป็นผู้มีนิสัยที่ปลูกเพาะไว้ แต่เด็ก คือว่าไม่เสียใจเลยเมื่อไม่ได้รับบางสิ่งบางอย่างที่ไม่ควรได้

คราวนี้กล่าวถึงเรื่องเด็กต่อไปนะคะ เรื่องการร้องไห้ของเด็ก ผู้ใหญ่ต้องถือว่าเป็นเรื่องธรรมดา บางครอบครัวเลี้ยงเด็กอย่างถนอมมากเกินไปคือร้องไห้ไม่ได้ พอร้องให้ต้องมีคนอุ้ม เอาอกเอาใจไปลอบโยนต่างๆ จนหนึ่ง ถ้าทำอย่างนี้บ่อยๆ เด็กจะร้องงอแงอยู่เสมอเหมือนกัน และก็จะไม่หยุดร้องให้ หากไม่มีใครมาอุ้มมาปลอบ แปลว่าเด็กได้ถูกตามใจมากเกินไปแล้วนะคะ การกระทำอย่างนี้ย่อมจะเพาะนิสัยให้เด็กเอาแต่ใจตัว เมื่อเติบโตขึ้นนิสัยนั้นก็ไม่น่าหายไป กลายเป็นคนเห็นแก่ความต้องการของตัวเอง ความประสงค์ของตัวเอง สำคัญกว่าเรื่องใดๆ ทั้งหมด นี่คือนิสัยเสีย ไม่ดีเลย

การเห็นการร้องไห้ของเด็กเป็นเรื่องธรรมดา สำคัญนะคะ ในผู้ใหญ่เรา ถ้าเผื่อว่ามองอะไรให้เป็นเรื่องธรรมดา คือพยายามเจาะลึกลงไปสักหน่อย และก็ให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดา มันเป็นธรรมนิยามนะคะ ธรรมนิยามคือธรรมดา เป็นตัวกำหนด คือว่าในเงื่อนไขอย่างนี้ก็ต้องเป็นอย่างนี้แหละ ให้เห็นเป็นเรื่องธรรมดา แล้วเราก็ปล่อยอะไรเยอะเลย แล้วก็ไม่ใช่เป็นผู้ใหญ่ที่ซี้อ้น และจะเป็นผู้ใหญ่ที่สามารถปลอบคนอื่นได้ เพราะว่าสามารถที่จะทะลุทะลวงเข้าไปในส่วนลึกของความรู้สึกนึกคิดของคน เข้าใจอะไรต่ออะไรได้ดี

ผมขอพูดเรื่องเด็กต่อไปอีกนะคะ พ่อแม่ที่ยอมให้เด็กร้องไห้บ้างตามสมควร เมื่อจะทำอะไรก็ทำไป เมื่อปล่อยเด็กไว้ในที่ปลอดภัยแล้ว เด็กจะร้องไห้ก็ปล่อยให้ร้องไปจนหยุดไปเอง เมื่อทำอย่างนี้บ่อยๆ เด็กจะเลิกร้อง ไม่กวน เล่นอยู่ได้ตามลำพัง ร้องไห้ก็เมื่อหิว หรือโดนอะไรเข้าจนเจ็บ พ่อแม่ ที่เลี้ยงสามารถที่จะทำรู้อย่างอื่นได้ ไม่ต้องคอยเฝ้าอยู่ตลอดเวลา ที่สำคัญคือ ได้

หวานเมล็ดพืชคือนิสัยอันดีให้แก่เด็ก คือการไม่เอาแต่ใจตัว ทั้งนี้ก็เพราะว่า
ตนเคยถูกขัดความประสงค์มาเรื่อยๆ ตั้งแต่เยาว์วัยแล้ว

ก็มีความคิดที่แตกต่างออกไปเหมือนกันนะครับ บางคนบอกว่าการ
ปล่อยให้เด็กร้องไห้มาก จะทำให้เด็กกลายเป็นคนเจ้าอารมณ์เมื่อโตขึ้น เรื่องนี้
ผมยังมองไม่เห็นจริง ผมยังมองว่าการขัดใจเด็กบ้างตามสมควร ก็จะทำให้เด็ก
มองโลกในแง่ของความเป็นจริง ว่าได้บ้างไม่ได้บ้าง หรือว่าไม่ได้เป็นส่วนมาก
ต้องใช้ความพยายามด้วยตนเอง

อย่างไรก็ตาม การสอนการฝึกอบรมให้เด็กฟังตนเอง ก็จะเป็นปัจจัย
ให้เด็กมีนิสัยฟังตัวเองเมื่อเติบโตเป็นผู้ใหญ่ และก็มีผู้ใหญ่ที่เป็นอย่างนี้ ก็จะเป็น
กำลังสำคัญของครอบครัวและของประเทศชาติ

พูดเรื่องเด็กต่อไปอีกสักหน่อย ในวัยเด็ก เด็กจะถือเอาพ่อแม่เป็นที่
หลบภัย เป็นมหาสมบัติ เป็นวัตถุแห่งการโอ้อวด ถ้าพ่อแม่เป็นทั้ง ๓ อย่าง
นี้ไม่ได้ ปมด้อยก็เกิดขึ้นแก่เด็ก

ที่ว่าเอาพ่อแม่เป็นที่หลบภัย เราจะสังเกตเห็นได้ว่า ถ้าเด็กถูกรังแก
เด็กก็จะร้องไห้วิ่งมาหาพ่อหรือแม่ ถ้าพ่อแม่ปลอบและให้กำลังใจ เด็กก็จะนิ่ง
แต่พ่อแม่บางคนไม่มีเวลาที่จะปลอบก็ซ้ำเข้าไปอีก หมายความว่าตวาดบ้าง
ตีบ้าง ซ้ำเติมเข้าไปอีก เด็กก็ไม่ทราบจะฟังใคร เด็กถือว่าพ่อแม่เป็นที่หลบภัย
เวลามีภัยอันตรายอะไรเกิดขึ้น แกกแล้วอะไรก็วิ่งมาหาพ่อแม่

ที่นี้ก็เห็นพ่อแม่เป็นมหาสมบัติ หมายความว่า แกต้องการอะไร
แกก็มาขอจากพ่อแม่ บางทีไปเล่นกับเพื่อน เพื่อนเอาตุ๊กตามาอวด เด็กคนนั้น

ไม่มีตุ๊กตาก็รู้สึกด้อย รู้สึกไม่มีความสุขก็วิ่งมาหาแม่ ขอตุ๊กตาหรือของสตางค์ ไปซื้อตุ๊กตา ถ้าพ่อแม่ไม่สามารถที่จะให้ได้เด็กก็ผิดหวัง หรือถ้าสมมติว่าไม่สามารถจะให้ตุ๊กตาได้ แต่มีสิ่งอื่นจะให้ เช่น ขนม เด็กก็จะเอาขนมวิ่งไปทอด เพื่อนว่าเขาก็มีขนม ซึ่งเด็กคนที่มิได้ตุ๊กตานั้นไม่มี แต่เด็กจะมีนิสัยที่ชอบทอดสิ่งที่ตัวมี ถ้าเมื่อพ่อแม่มีอะไรที่มากมาย ให้เขาทอดหรือให้เขาขอได้ตลอดเวลาที่ต้องการ เขาก็มองเห็นพ่อแม่เป็นชุมทรัพย์หรือเป็นบ่อมหาสมบัติที่เขาจะมาขุดเอาไปได้

แต่พ่อแม่บางคนก็ไม่ทำอย่างนั้น ก็เลี้ยงเด็กตามหลัก คือ ถึงจะมีมาก แต่ให้พอสมควร ให้ตามความจำเป็น และให้ตามสมควรแก่ความจำเป็นของเด็กว่าเขามีความจำเป็นแค่ไหน ก็ให้แค่นั้น ไม่ได้ให้อย่างปรนเปรอ แต่ให้ตามสมควร เท่าที่จำเป็น ถ้าให้อย่างปรนเปรอก็จะทำให้เด็กเสีย

ที่นี้เด็กยังถือเอาพ่อแม่เป็นวัตถุแห่งการโอ้อวด ถ้าเราสังเกตเด็กก็จะทอดถึงพ่อแม่เขา ต่างคนต่างก็ทอด พ่อเป็นอย่างนั้น แม่เป็นอย่างนี้ คนนั้นก็พูดถึงแม่เราเป็นอย่างนั้น พ่อเราเป็นอย่างนี้ ก็เอาไปทอดกัน ก็เขาไม่มีอะไรอื่น นอกจากพ่อแม่ ก็เอาพ่อแม่ไปเป็นวัตถุแห่งการโอ้อวด

อันนี้พ่อแม่ต้องสอน พอเขารู้ความประสีประสาต้องสอนเรื่องนี้ให้ดี ให้ละเอียดละไม ให้นุ่มนวล ให้เขาเข้าใจว่าพ่อแม่ไม่ใช่วัตถุแห่งการโอ้อวด คือนั่นโดยสัญชาตญาณของเขาเป็นอย่างนั้น โดยธรรมชาติของเด็ก แต่ว่าเราแก้ไขได้ และเด็กก็จะเข้าใจเรื่องการโอ้อวดมันเป็นสิ่งไม่ดี เพราะฉะนั้นค่อยๆ ตบมันลงไป แม้เป็นผู้ใหญ่แล้วก็เหมือนกัน ก็ค่อยๆ ตบมันลงไป

ทีนี้ถ้าเพื่อพ่อแม่สามารถสนอง ๓ อย่างนี้ให้แก่เด็กได้ เด็กก็จะมี
ปมเชื่องขึ้นมา ถ้าไม่สามารถสนองได้ เด็กก็จะมีปมด้อยบางอย่าง แต่แก้ไขได้
ทุกอย่างแก้ไขได้ คือเด็กแยกฐานะของพ่อแม่ของตัวเองกับฐานะพ่อแม่ของเพื่อน
ไม่ออก แยกไม่ได้ จึงอยากได้ทุกอย่างที่เพื่อนเขามี เด็กไม่รู้ว่าเป็นพ่อแม่ของตัวเอง
ยากจนกว่าพ่อแม่ของเพื่อนมากทีเดียว เพราะฉะนั้นสิ่งใดที่เพื่อนเขามี แยก
ไม่สามารถมีได้อย่างที่เพื่อนเขามี แต่เด็กไม่เข้าใจ พูดถึงเด็กเล็กนะครับ เด็ก
ก็จะพยายามอยากได้ทุกอย่างที่เพื่อนเขามี แต่พ่อแม่ยากจนไม่สามารถสนอง
ความต้องการของลูกได้ ทีนี้เมื่อไม่สามารถสนองได้ เด็กเจออุปสรรคที่พ่อแม่
ไม่อาจจะสนองความต้องการให้ได้ คราวนี้เมื่อเป็นบ่อยๆ เข้า เด็กก็จะมอง
กลับมาหาตัวเอง เพราะว่าอาจจะมองเห็นพ่อแม่เป็นมหาสมบัติไม่ได้แล้ว ก็จะ
มองกลับมา คราวนี้ก็จะได้สิ่งสำคัญคือ คิดพึ่งตัวเอง ต้องการอะไรก็คิดพึ่ง
ตัวเอง แล้วก็เริ่มสร้างนิสัยที่ดีขึ้นในตัว คือการพึ่งตัวเอง พยายามให้ได้มาด้วย
ความสามารถของตนเอง เด็กบางคนจึงไปปรับจ้างบ้าง อะไรบ้างเพื่อให้ได้เงิน
มา เรียนหนังสือไปด้วย ทำงานไปด้วย เพราะว่าพ่อแม่ไม่สามารถที่จะส่งให้
เรียนตามอัตราที่เขาต้องการนั้นได้ พ่อแม่มีความสามารถจำกัด ดังนั้น เมื่อ
เขาต้องการเรียนสูงขึ้นไป เขาก็ต้องทำงานไปด้วย เพื่อช่วยพ่อแม่อีกทางหนึ่ง

การที่พ่อแม่ไม่สามารถสนองความต้องการของเขาได้นั้น มองในแง่
หนึ่งก็ดูเหมือนว่าจะไม่ดี แต่ว่าที่จริงก็เริ่มสร้างนิสัยที่ดีขึ้นในตัวของเด็ก ทำให้
เด็กคิดพึ่งตัวเองตั้งแต่เยาว์วัย แต่ไม่มีปัญหา เด็กพวกนี้จะพึ่งตัวเองได้ต่อไป
ข้างหน้า ถ้าเขาเริ่มพึ่งตัวเองได้ตั้งแต่อยู่ในเยาว์วัย โตขึ้นมาเขาก็พึ่งได้

คล้ายๆ กับไม้อ่อนมันสามารถจะประทับประคองตัวยืนต้นขึ้นมาได้ และก็พอเป็นไม้โตขึ้นๆ ไม้แก่ลำต้นใหญ่ มันก็ยืนต้นอยู่ได้

ในสมัยปัจจุบันนี้ ท่านจะเห็นความจริงอย่างหนึ่งว่า ในเมืองไทยของเราเนี่ย คนมักจะลงความเห็นว่ คนจะเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงานก็จะอาศัยผู้อื่นเป็นส่วนสำคัญหรือเป็นส่วนใหญ่ เช่น ต้องประจบเจ้านาย ต้องมีเส้นสาย การสอบเข้าทำงานก็ต้องคอยเดินเส้นข้างในจากคนนั้นคนนี้ไว้ก่อน ดังนั้นเป็นต้นนะครับ เรื่องการที่จะต้องมีความรู้ความสามารถดี ดูจะเป็นเรื่องที่ ๒ ที่ ๓ เด็กที่สอบเข้าเพื่อเรียนชั้นสูงขึ้นไปก็เหมือนกัน ทักษะของคนในเวลานี้เป็นอย่างนี้ แต่ผมเองยังเห็นว่าความรู้ความสามารถของคน ยังเป็นสิ่งสำคัญ และสำคัญเหนือกว่าสิ่งอื่นใด ผมหมายถึงคนมีความประพฤติดีด้วยครับ การสอบคัดเลือก การสอบเข้าเรียน การสอบเลื่อนขั้นราชการ ผมยังเชื่อว่า ความรู้ความสามารถของบุคคลเป็นสิ่งสำคัญเป็นอย่างยิ่ง และเมื่อเข้าเรียนแล้วเข้าทำงานแล้วยังมีความสำคัญ ความประพฤติเป็นอีกสิ่งหนึ่งนะครับ ที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง ผมคิดว่าผู้ใหญ่ในทุกองค์กรยังต้องการผู้มีความรู้ความสามารถดี ความประพฤติดี เรายังขาดคนประเภทนี้ในวงการต่างๆ อยู่มาก

ส่วนมากเราจะได้พบเห็นแต่คนต้องการเงินเดือนเพิ่มตามตำแหน่งหน้าที่ที่สูงขึ้น แต่มิได้ฝึกฝนตนเองให้มีความรู้ความสามารถสูงขึ้นตามตำแหน่งต้องการให้ผู้ใหญ่พิจารณาตนในแง่ของตำแหน่งฐานะในแง่สูงอย่างเดียว แต่ก็ไม่ได้พิจารณาตนเองว่าเป็นเช่นนั้นจริงหรือไม่ ใครที่เป็นคนดีมีความสามารถจึงได้รับการยกย่องนับถือในวงการนั้นๆ ทุกคนไป

ตามความเห็นของผม ผมยังเชื่อในหลักการพึ่งตนเอง ช่วยเหลือตนเอง อยู่ คือผมเชื่อว่าสิ่งนี้มีความสำคัญเหนืออย่างอื่น ผู้ใหญ่ที่จะช่วยเหลือคน ก็ จะพิจารณาช่วยเหลือผู้ที่มีความรู้ดี สามารถดี ประพฤติตนดี ซึ่งเป็นคุณธรรม ของผู้พึ่งตนเองนะครับ ถ้าจะยกย่องใครในหน้าที่การงาน ก็ต้องการยกย่อง คนที่ท่านเชื่อว่าจะไม่ไปทำงานของท่านให้เสีย แม้จะเป็นลูกหลาน แต่ถ้า พิจารณาเห็นว่ายกย่องไป จะไปทำงานของท่านให้เสียแล้ว ท่านก็ยกย่องไม่ได้ ข้อนี้คิดว่าเป็นความจริงที่มีอยู่ทั่วไป และน่าจะยอมรับกันทั่วไปได้

คนที่พึ่งตนเองได้ ช่วยเหลือตนเองได้ แม้จะยังอยู่ในฐานะที่ไม่มั่นคง อะไรมากนัก ก็ยังภาคภูมิใจ อย่างน้อยก็ควรภาคภูมิใจที่เป็นอิสระในตน ระลึกถึงก็มีความสุข ในการแสวงหาความสุข ก็ต้องพึ่งตนเองให้มาก อย่าไป ฝากความหวังไว้กับผู้อื่น เพราะว่าคนที่จะให้ความสุขแก่เราได้จริงๆ ก็คือ ตัวเราเอง ใจของเราเอง นั่นแหละครับ จะสร้างสวรรค์สร้างนรก จะสร้าง ความทุกข์ทรมานไหม้ สร้างความร่ำรวยแจ่มใส สร้างความดั่งาม สร้างความ ชั่วช้าอะไรต่างๆ ก็อยู่ที่ใจของเรา พึ่งใจของเรานี้แหละครับ โดยถือเอาธรรม เป็นที่พึ่ง

คุณธรรมที่เป็นที่พึ่งแก่เราได้ ก็มีอยู่มาก อย่างในที่นี้ ผมขอยกตัวอย่าง หัวข้อธรรมมาหมวดหนึ่งนะครับ พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้มีอยู่ ๑๐ อย่าง ทรงเรียกว่า *นาถกรณธรรม* นาถ แปลว่า ที่พึ่ง กรณ แปลว่า ทำ กระทำ ธรรมหรือธรรมะที่ทำให้มีที่พึ่ง ขอนำมากล่าวโดยย่อต่อไปนี้ครับ

พาสถการณ์ธรรม

๑. ต้องเป็นผู้มีความประพฤติดี

ท่านใช้คำในพุทธพจน์ว่า ศีล ก็คือเป็นผู้ที่มีความประพฤติดี ศีลนี้พอเราได้ยิน คนส่วนมากก็เล็งไปที่ศีล ๕ แต่ความจริงความหมายที่แท้จริงของท่านนั้น หมายถึงระบบความประพฤติดีทั้งหมด ไม่ใช่เพียงแค่ศีล ๕ อย่างเดียว

ความประพฤติดี เป็นสิ่งสำคัญยิ่งของคน เปรียบไปก็เหมือนรากไม้ คนเราแม้จะมีความรู้ดีอย่างไร รูปร่างอย่างไร ฐานะอย่างไร ถ้าความประพฤติเสีย ก็หมดค่า ความรู้และรูปร่างร้งแต่จะเป็นเครื่องประจานตัวเอง คือไม่เป็นการส่งเสริมให้มีสง่าราศี เพราะฉะนั้น ความประพฤติที่ดีงาม รู้จักควบคุมจิตใจของตนให้อยู่ในความประพฤติที่ดีงาม เป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างมาก

สำหรับพระ พระพุทธเจ้าทรงสอนให้สำรวมอยู่ในปาติโมกข์ *สังวรศีล* คือ เว้นสิ่งที่ควรเว้น มี *อาจารย์* คือ ความประพฤติงดงาม ไม่เที่ยวไปในที่ที่ไม่ควรไป ท่านเรียกว่า *อาจารย์โคจร สมฺปนฺโน* สมบูรณ์ด้วยอาจารย์ คือความประพฤติและโคจรสถานที่เที่ยวไป ไม่ควรไปสถานที่ที่ไม่ควรไป

ท่านผู้หนึ่งถามว่า พระช็อลลิตเตอรินี้ผิดศีลหรือเปล่า ก็บอกว่าถ้าจะเอาศีลมาจับ ก็ยังไม่รู้ว่าจะเอาศีลข้อไหนมาจับ แต่ก็มีข้อหนึ่งใน ปาจิตติย์ คือ ห้ามชื้อขาย ห้ามทั้งซื้อทั้งขาย แต่ก็เป็นวินัยที่ชาวบ้านไม่ค่อยรู้เท่าไร แต่ว่าที่สำคัญอย่างหนึ่ง ก็คือความควรความเหมาะสม ดูแล้วเหมาะสมไหม พระไปยื่นช็อลลิตเตอรินี้ ผมได้ถามผู้ถามว่าควรไหม และเหมาะสมไหม ดูแล้วงดงามไหม ดูแล้วน่าเกลียดไหม ก็ได้รับคำตอบว่าไม่งาม มันก็ไม่ควรทำ ไม่ควรจะซื้อ มันก็ต้องสำรวมระวัง เห็นภัยในโทษแม้เพียงเล็กน้อย ไม่กล้าล่วงลึกขาบทแม้เพียงเล็กๆ น้อยๆ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ สำรวมตนอยู่ในศีลปาติโมกข์ ที่พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ เวลาพระสวดปาติโมกข์เสร็จ มีการสวดที่เราเรียก สิลฺลทเทสคาถา หรือ สิลฺลทเทสปาฐะ บาลีที่ว่าด้วย สิลฺลทเทส บวกด้วย อุเทศ อุเทศก็แปลว่า หัวข้อ นิเทศแปลว่า คำขยาย มีคำอยู่ว่า *สมฺปนฺนสึลา ภิกฺขเว วิหฺรต สมฺปนฺนปาติโมกฺขา* ภิกษุทั้งหลาย ขอเธอทั้งหลาย จงเป็นผู้สมบูรณ์ด้วยศีล หรือเป็นผู้มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์เกิด

ที่นี้ตั้งปัญหาถามว่า ศีลกับปาติโมกข์ต่างกันอย่างไร มีศีลสมบูรณ์ มีปาติโมกข์สมบูรณ์ คำตอบก็คือว่า ศีลที่มาจากปาติโมกข์ก็เป็นส่วนหนึ่งคือ

เป็นวินัย วินัยหรือศีลที่มาในปาติโมกข์มี ๑๕๐ ข้อ ที่รู้กันคือ ๒๒๗ คือเพิ่มเข้ามาทีหลัง แต่ในพระไตรปิฎกนั้นพอพูดถึงศีลปาติโมกข์ก็จะพูด ๑๕๐ โดยตลอดทุกแห่ง และที่เป็น ๒๒๗ นั้นมาเพิ่มเข้ามาภายหลัง ก็ไม่ต้องการพูดจางรายละเอียดในที่นี้

ศีลมีความหมายคลุมมากกว่าปาติโมกข์ คือมีศีลบางส่วนที่เป็น อภิสมาจาริกศีล หรือศีลที่เป็นอภิสมาจาร คือสมบัติผู้ดี อันนี้ก็จะมีความละเอียดอ่อนในเรื่องคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้า ว่าควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร มีวัตรปฏิบัติต่างๆ เช่น อาคันตุกวัตร เกี่ยวกับการต้อนรับแขก อาจารย์วัตร เกี่ยวกับเรื่องอาจารย์ อุปัชฌายวัตร หน้าที่ที่จะต้องทำต่ออุปัชฌาย์ มีเยาะเย้ยเลยครับ เรียกว่า อภิสมาจาริกศีล พวกนี้ทำในังดงามมาก คือว่ารับแขก เป็น ปฏิบัติใครต่อใครเป็น ในฐานะเป็นเจ้าของถิ่นที่มันเป็น ในฐานะเป็นแขก ไปก็ทำเป็น เพราะเหตุที่ได้ศึกษาเรียนรู้มาเกี่ยวกับเรื่องนี้ เกี่ยวกับอภิสมาจาริกศีล แต่ว่ามาถึงเวลานี้ บางส่วนก็ไม่ค่อยจะสนใจส่วนที่เป็นอภิสมาจาริกศีล ส่วนที่เป็นสมจาร เรียกว่าสมบัติผู้ดี ประพฤติที่ดีเยี่ยม

พระสงฆ์จะมีความรู้มากสักเท่าไรก็ตาม ถ้าขาดความประพฤติดีที่ดีเสียแล้ว ตนเองก็มีวิปฏิสาร แปลว่าเดือดร้อนใจ อย่างที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า ศีลมีความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์ อานิสงส์ของศีลคือ ความไม่เดือดร้อนใจ ว่าไม่ได้ทำสิ่งที่ควรทำ และไปทำสิ่งที่ไม่ควรทำ นอกจากนี้คนทั้งหลายเห็นแล้วก็ไม่เลื่อมใส ทำพระศาสนาให้เศร้าหมอง ความประพฤติดีของพระจึงเป็นเหมือนสีที่งามของพระ ส่วนความทุศีลเป็นเหมือนผ้าที่มีความ

เศร้าหมอง การที่ท่านมีศีลดี มีธรรมงาม เป็นที่รองรับความเลื่อมใส ทำให้
ปัจจัย ๔ ที่หายกถวายมีผลมาก มีอานิสงส์มาก แม้ปัจจัยจะมีน้อย แต่ว่าได้
ถวายแก่พระที่มีศีลมีธรรม ตั้งใจที่จะบำเพ็ญประโยชน์แก่ศาสนา ก็จะทำให้
มีผลมาก มีอานิสงส์มาก

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นความมีราคาแพงของพระ มีราคาแพง หมาย
ความว่า ทำให้ปัจจัยที่หายกถวายมีน้อย ก็มีผลมาก พระที่ประพฤติตรงกัน
ข้ามเหมือนผ้าที่เนื้อไม่ดี ราคาถูก เพราะความที่เนื้อไม่ดี ใครพบเข้าก็เป็นไป
เพื่อความต่ำทรามเหมือนผ้าที่มีลัมผัสหยาบ นุ่มหน่มไม่สบาย ส่วนพระดีใคร
คบเข้าก็เป็นสิริมงคล เป็นไปเพื่อความสูงส่ง เจริญด้วยคุณธรรมนานาประการ
เหมือนผ้าที่มีลัมผัสดี นุ่มหน่มสบาย

ในหมู่ฆราวาสก็เหมือนกัน ฆราวาสหรือพระก็ตาม ในหมู่พระกับพระ
ฆราวาสกับฆราวาส หรือฆราวาสกับพระ อะไรก็ตาม ใครที่เป็นคนที่มีศีลดีมี
ธรรมงาม มีจิตใจดี ใครเข้าใกล้ก็จะรู้สึกว่าย่อกเย็น มีลัมผัสดี หมายความว่า
คบเข้าแล้วไม่เดือดร้อน ไม่ระคาย ไม่ก่อความยุ่งเหยิงทางจิตใจ ถ้ามีปัญหา
อะไรขึ้นมา ก็สะสางตัวเองได้ ไม่ไปก่อความเดือดร้อนให้ผู้อื่น นี่เรียกว่า
ความเป็นผ้าที่เนื้อนุ่ม หน่มสบาย มีลัมผัสดี ในหมู่ฆราวาส คนที่มีศีลธรรม
ก็จะไม่มีวิปปฏิสาร คือไม่มีความเดือดร้อนใจในกรรมชั่วของตัว เมื่อเป็นผู้ใหญ่
ผู้น้อยยอมจะเคารพได้โดยสะดวกใจ ไฉงก็ไม่หนักศีรษะ ยกมือไหว้ก็ไม่หนักมือ
ไม่ต้องล้างมือเมื่อยกมือไหว้แล้ว ใครคบเข้าก็เป็นไปเพื่อความดี เจริญรุ่งเรือง
ไม่ต่ำทราม สมดังที่พระพุทธเจ้าตรัสสอนเอาไว้ว่า น ภเช ปาปเก มิตเต เป็นต้น

ใจความว่า ไม่ควรคบมิตรชั่ว ไม่ควรสมาคมกับคนต่ำทราม ควรคบแต่มิตรดี
ควรสมาคมด้วยคนที่มีคุณธรรมสูง

อันนี้ขอให้พิจารณาลึกลงไปหน่อยด้วยนะครับว่า มิตรชั่วหรือมิตรดี
ไม่ใช่มีเฉพาะภายนอกอย่างเดียว ตัวของเราเองนั่นแหละครับ บางทีก็เป็น
มิตรชั่วของตัวเอง สร้างความเดือดร้อนให้แก่ตัวเอง บางทีก็เป็นมิตรดีของ
ตัวเอง สร้างความอยู่เย็นเป็นสุข สร้างความร่มเย็นให้แก่ตัวเอง มิตรภายนอก
ไม่สำคัญเท่ากับมิตรภายใน ตัวของเราเองนั่นแหละ บางทีก็เป็นพาล บางที
ก็เป็นบัณฑิต บางทีก็เป็นคนแยะเอามากๆ บางทีก็เป็นคนดีจนน่าชื่นชม เพราะ
ฉะนั้นให้พิจารณาดูให้ลึกลงไปว่า เราเป็นมิตรกับตัวเราเองหรือเปล่า หรือว่า
เรารักตัวเอง แต่มีการกระทำเหมือนเบียดเบียนตัวเอง ใครจะป้องกันได้ ใน
เมื่อเบียดเบียนตัวเอง เป็นมิตรที่ชั่วของตัวเอง เป็นโจรในตัวเอง เหมือนโจร
ที่เกิดขึ้นในบ้านเรือนของตัวเอง เราจะป้องกันได้อย่างไร ถ้าโจรจากภายนอก
เรามีโอกาสป้องกันได้ แต่โจรที่เกิดขึ้นในบ้านยากที่จะป้องกัน ความคิดใน
ตัวเรานี้ก่อให้เกิดเราเดือดร้อนอยู่ อันนั้นมันเป็นมิตรที่ไม่ดีของเรา ก็ควรจะละทิ้ง
มันไปเสีย หรือฆ่ามันเสีย ถ้าไม่ฆ่ามัน มันก็ฆ่าเรา ความวิตกกังวล ท่านบอกว่า
ถ้าเราไม่ฆ่ามัน มันก็ฆ่าเรา ฉะนั้น ถ้าเกิดวิตกกังวลหมกมุ่น เดือดร้อน เพราะ
การกระทำของตนเอง ก็ต้องฆ่าความรู้สึกอย่างนั้นเสีย ฆ่าความคิดอย่างนั้นเสีย
มันไม่ใช่มิตรที่ดี เพราะฉะนั้น ไม่ควรคบมิตรชั่ว ไม่ควรสมาคมด้วยคนต่ำทราม
แต่ควรคบแต่มิตรที่ดี ควรสมาคมแต่คนที่มีคุณธรรมสูง พระพุทธเจ้าตรัสเอา
ไว้ครับ

ผมเรียนแล้วว่า ลักษณะอย่างนี้มันมีทั้งมิตรภายนอกและมิตรภายในในตัวของเราเองมันก็มีอย่างนี้อยู่ เพราะฉะนั้นก็อย่าเล็งแต่มิตรภายนอกอย่างเดียว ให้นึกถึงมิตรภายใน อย่างความโลภ ความโกรธ ความหลง ความอิจฉา ริษยา ความพยาบาท กิเลสทั้งหลาย พระพุทธเจ้าตรัสว่า เป็นศัตรูภายใน เป็นข้าศึกภายใน เป็นโจรภายใน แล้วสามารถจะทำอันตรายแก่คนได้มากกว่าข้าศึกภายนอก อมิตรภายนอก ศัตรูภายนอก โอกาสที่จะป้องกันก็มีน้อย เพราะมันเกิดขึ้นในตัวเอง

พระพุทธเจ้าท่านยังตรัสต่อไปว่า เมื่อคบคนเลวย่อมจะเลวลง คบคนเสมอกันย่อมไม่เสื่อม คบคนสูงย่อมสูงขึ้นโดยพลัน หมายถึงทางคุณธรรม เพราะฉะนั้น จึงควรคบคนมีคุณธรรมสูง เมื่อคบบัณฑิตเช่นนั้นจึงมีแต่ทางดี ไม่มีทางเสื่อม นี่เป็นต้นนะครับ

พระพุทธดำรัสอื่นๆ ก็ยังมีอีก เช่น คนทุศีล ไม่มีสมาธิ จิตใจไม่มั่นคง แม้จะมีอายุอยู่ถึง ๑๐๐ ปี ก็ผู้คนที่มิศีลมีสมาธิ มีชีวิตอยู่เพียงวันเดียวไม่ได้

เพราะฉะนั้น ศิลจึงเป็นพื้นฐาน เป็นที่รองรับธรรมอย่างอื่น ศิลคือความประพฤติดีที่ดั่งามั่นเองนะครับ วิทยาการสมัยใหม่เรียกศิลป บางทีก็เรียกศิลปเป็นจริยศาสตร์ หรือจริยธรรม แปลว่า ศาสตร์ที่เป็นความประพฤติ ศาสตร์ที่คอยบอกว่าอะไรผิดอะไรถูก อะไรดีอะไรชั่ว เพราะฉะนั้นบางที่ท่านจึงเรียกจริยศาสตร์ว่าปรัชญาอันเกี่ยวกับศีลธรรม Moral Philosophy เมื่อท่านแบ่ง Philosophy ออกเป็น ๒ แขนงใหญ่ คือ Natural Philosophy หมายถึงปรัชญาที่ว่าด้วยธรรมชาติ แตกแขนงออกเป็นวิชาการมากมายสมัยนี้ และก็ Moral Philosophy ปรัชญาว่าด้วยศีลธรรม คือจริยศาสตร์นั่นเอง

คนที่มศีลดี มีความประพฤติดี ย่อมได้ที่พักที่ประเสริฐทั้งทางโลกและทางธรรม คือว่าทางโลกก็ต้องการคนที่มศีลธรรม ทางธรรมก็ต้องการศิลปดีเป็นกุศล ท่านอาจจะสงสัยว่าทำไมต้องเป็นศิลปที่เป็นกุศลด้วย ศิลมีทั้งที่เป็นกุศลและอกุศล ศิลนี้หมายถึงระบบความประพฤติ ระบบความประพฤติที่เป็นอกุศล และทำอยู่เป็นประจำ ก็เป็นศิลปที่เป็นอกุศล เพราะฉะนั้น บางทีในพุทธพจน์ท่านจำกัดความเอาไว้ว่า ศิลที่เป็นกุศลมีความไม่เดือดร้อนใจเป็นอานิสงส์

ที่นี้ใน คัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งเป็นหนังสือที่สำคัญเล่มหนึ่งในพุทธศาสนา ท่านได้พรรณาน่าว่า ผู้มีศิลปย่อมไม่เดือดร้อน ย่อมได้รับแต่ความเย็นกายเย็นใจ เหมือนนุรุหรือสตรีที่ชำระสنانกายเรียบร้อยแล้ว ได้นั่งพักที่ร่มไม้ใหญ่ ย่อมจะเยือกเย็นฉ่ำไดกัฉนั้น

อานิสงส์ของศีล ๕ ประการ

นอกจากนี้ พระพุทธองค์ยังทรงแสดงอานิสงส์ของศีล ๕ ประการ คือ

๑. ผู้มีศีลย่อมได้โภคทรัพย์เป็นอันมาก อันเกิดจากความไม่ประมาท

๒. มีชื่อเสียงดี

๓. แก่แล้วกล้า อาจหาญในที่ประชุม

๔. เมื่อใกล้ตายย่อมมีสติสัมปชัญญะ ไม่หลงตาย คำว่าไม่หลงตาย ก็คือ ตายด้วยความสงบ มีสติสัมปชัญญะ แต่คนที่ไม่มียศฐานั้น จะหลงตาย คือว่ามีอาการแห่งผู้หลง เพื่อด้วยความหลง

๕. เมื่อตายแล้ว มีหวังไปสู่สุคติ

ท่านได้กล่าวไว้ต่อไปว่า ที่พึงอันประเสริฐของบุคคลในศาสนานี้คือ ศีล ซึ่งยากที่จะกล่าวพรรณนาอานิสงส์ให้หมดสิ้นได้ แม้แต่ใครๆ ก็ไม่สามารถชำระมลทินของสัตว์ในโลกนี้ได้ แต่บุคคลสามารถชำระมลทินของตนได้ด้วยน้ำคือศีล อันเป็นเครื่องระงับความเร่าร้อนทั้งปวงได้ดีกว่าสิ่งอื่น

กลืนอะไรจะหอมเสมอด้วยศีลเป็นไม่มี มันสามารถพุ่งไปได้ทั้งตามลม และทวนลม เป็นบันไดสำหรับก้าวไปสู่สวรรค์ และนิพพาน *สคฺคาโรหณ-ไสฺปาณํ* เป็นบันไดก้าวไปสู่สวรรค์และนิพพาน

บางครั้งวพระอนันท์ได้เข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า กลิ่นดอกไม้
ย้อมหอมไปได้ตามลม มีกลิ่นอะไรหอมไปได้ทวนลม พระพุทธเจ้าก็ตรัสตอบ
ว่า กลิ่นศีล หอมไปได้ทั้งตามลมและทวนลม

บุคคลผู้มีศีล ก็หอมไปได้ทั้งตามลมและทวนลม เพราะฉะนั้นธรรม
สำหรับทำที่พึงประการแรกก็คือ ศีล สำหรับให้เป็นหลักเป็นที่เกาะ เป็นที่พึ่ง
ถือเอาความเป็นผู้ประพฤติดี มีมารยาทงาม มีความอ่อนโยน เรียบร้อย มีปกติ
เป็นคนเว้นสิ่งที่ควรเว้น ทำสิ่งที่ควรทำ คืออยู่ในระบบของศีล

๒. พหูสูตร

พหูสูตร เรียกเป็นหัวข้อธรรมว่า พหุสัจจะ บางท่านแปลว่า มีสัจจะมาก อันนี้ไม่ใช่ นะครับ เป็นการแปลตามรูปไวยากรณ์ของศัพท์ พหุสัจจะ ความเป็นผู้ได้สดับตรับฟังมาก คือศึกษามากอ่านมากจำได้มาก จำได้แม่นยำได้นาน ในบางแห่งท่านได้กล่าวไว้ว่า แม้ไม่ทบทวนเลยเป็นเวลา ๕ ปีบ้าง ๑๐ ปีบ้าง ๒๐ ปีบ้าง แต่ยังจำได้เหมือนเดิมไม่ลืมเลือนไป นี่เรียกว่า พหุสัจจะ หรือพหูสูตร มีความรอบรู้กว้างขวางและลึกซึ้ง รวมความว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ดี เรียกอีกอย่างหนึ่ง ผู้คงแก่เรียน

ที่นี้กล่าวถึงองค์ประกอบ คุณสมบัติของผู้คงแก่เรียน พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้ใน นาถกรณัมมสูตรนั่นเอง ในทสกนิบาต แปลว่า หมวด ๑๐ ในอังคุตตรนิกาย มีอยู่ ๕ ประการ คือ

๑. *สูตรโร* เป็นผู้ทรงสูตรมาก สังสมสูตรมาก คืออ่านมาก ศึกษา ค้นคว้ามาก สะสมตำรับตำรามาก ใส่ใจในความรู้อยู่เสมอ คือเป็นคนใฝ่รู้ นี่เป็นคุณสมบัติประการที่ ๑ นะครับ

๒. *ธตา* แปลว่าสามารถจำไว้ได้มาก คนที่อ่านมากเรียนมาก ศึกษา ค้นคว้ามาก แต่จำอะไรไม่ได้ หรือจำได้น้อยเกินไป ไม่สอดคล้องกับที่ได้เรียน มา ก็ได้รับประโยชน์น้อยนะครับ คือเข้าลักษณะตักน้ำใส่ตุ่มรั่ว หรือว่าคนที่ หาเงินได้มาก แต่หาเก็บไม่ได้เลยหรือว่าเก็บได้น้อยเกินไป ก็เป็นคนที่มั่งคั่ง ไม่ได้ คนที่อ่านมากแต่จำไม่ได้ ก็เป็นพหุสูตรไม่ได้ คือขาดคุณสมบัติของพหุสูตร คนที่จะเป็นพหุสูตรต้องพยายามจำให้ได้มากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้

๓. *วจสา* *ปริจิตา* ว่าได้คล่อง เมื่อต้องการพูดหรือเขียนก็สามารถดึง มาใช้ได้ทันที่ ไม่ต้องเปิดตำราบ่อยๆ การที่มีความรู้อยู่ในตำรา ก็เหมือนมี ทรัพย์อยู่ในมือคนอื่น เมื่อถึงคราวต้องการใช้ก็ใช้ไม่ได้ กลายเป็นสิ่งไร้ประโยชน์ ไม่คุ้มกับที่ต้องลงทุนลงแรงหาทรัพย์มา หรือหาความรู้มาด้วยความยากลำบาก แต่จะใช้ที่ไรมันใช้ไม่ได้สักที มันเกิดขัดข้องไปเสียทุกครั้ง เหมือนกับว่ามี ความรู้อยู่ในคอมพิวเตอร์ ไปไหนแบกคอมพิวเตอร์ไปด้วยไม่ได้ ต้องมาไขมา คีย์มาทำอะไรมัน ก็ยังดี ยังมีโอกาสอย่างนั้น ถ้ามันอยู่กับตัว มันก็ได้ประโยชน์ มากกว่า

๔. มนสาอนุเปกขิตา แปลว่า หมั่นพิจารณาอยู่เสมอ เอาใจเข้าไปเพ่ง
พินิจเพื่อให้เข้าใจข้อความที่ไม่เข้าใจ เพราะว่าการจำได้คล่องนี้ ถ้าเผื่อว่าไม่รู้
ความหมายของสิ่งนั้นข้อความนั้นให้เพียงพอ ก็เหมือนกับที่เราชอบพูดกัน
อยู่เสมอว่าจำได้อย่างนกแก้วนกขุนทอง

เพราะฉะนั้น ผู้ที่เป็นพหูสูตร ต้องเอาใจใส่สิ่งนั้นอยู่เสมอ คือว่าจะ
เป็นพหูสูตรในทางใดนะครั้น ต้องหมั่นไตร่ตรองพิจารณาเหตุผลในสิ่งนั้น มี
ข้อสลับซับซ้อนซ่อนเงื่อนอันใดอยู่ ก็พยายามคลี่คลายออกไปให้ได้ ทางภาษา
วิชาการท่านเรียกว่า คณฐูปาท แปลว่าบทลึกลับ คนเข้าใจยาก มีคนน้อยคน
ที่จะเข้าใจ ผู้ที่เป็นพหูสูตรจึงต้องพยายามเจาะเข้าไปให้รู้ให้ได้ มีข้อสลับซับซ้อน
ซ่อนเงื่อนอันใดอยู่ ก็พยายามคลี่คลายออกไปให้ได้ สิ่งใดที่ยังไม่รู้ก็ต้อง
พยายามสอบถามท่านผู้รู้จนได้ความแจ่มแจ้ง แล้วจึงยอมรับว่าตนรู้ในสิ่งนั้น
ในเรื่องนั้นจริงๆ

ถ้าเผื่อว่าเพียงแต่จำได้ หรืออธิบายต่อๆ กันมาและยังไม่เข้าใจชัดเจน
ก็ไม่ยอมรับว่าเข้าใจ ต้องหมั่นพิจารณาอยู่เสมอและก็พิจารณาต่อไป

๕. ทิวจฺยยา สุปปปฏิวิทฺตา ผู้ที่จะเป็นพหูสูตรจึงต้องประกอบด้วยหลักที่
เรียกว่า สุ จิ ปุ ลิ คือ พัง คิด ถาม จดบันทึก ถ้ายังบันทึกความเห็นด้วยหรือ
ไม่เห็นด้วย จดบันทึกลงไปว่า ข้อความตรงนี้เห็นด้วย หรือไม่เห็นด้วย จด
ความเห็นของตนลงไปด้วย จะยังมีประโยชน์มากขึ้น

โบราณกาลท่านได้กล่าวเอาไว้ว่า สุ จิ ปุ ลิ วินิมุตโต กถํ โส ปณฺทิตो
ภเว สุ จิ ปุ ลิ สุตมฺปนฺโน ปณฺทิตโติ ปุจฺจติ แปลว่า บุคคลผู้ปราศจากการฟัง
การคิด การถาม และการเขียนจดบันทึกแล้ว จะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร หมายถึง
ถึงผู้รู้ณะครับ ส่วนผู้ที่ถึงพร้อมประกอบพร้อมด้วยคุณสมบัติ การฟัง คิด ถาม
และเขียนนั้นแหละ จึงเรียกว่าเป็นบัณฑิต ผู้รู้

คำว่า บัณฑิต ก็หมายถึง ท่านผู้รู้ ผู้ฉลาดปราดเปรื่อง รอบรู้ในวิชาการ
ด้วยอาการอย่างนั้นครับ คุณสมบัติประการที่ ๕ จะบังเกิดขึ้น ก็คือว่า ภิญฺจียา
สุบฺปปฏิทฺธา เป็นผู้แตกฉานแทงทะลุปรุโปร่ง อธิบายว่า มีญาณไม่ติดขัดในขอบ
ข่ายของวิชานั้น เหมือนคนที่ยืนอยู่ในที่สว่าง มองเห็นของทุกชิ้นที่วางอยู่ในห้อง
ที่สว่างนั้น ใครจะถามปัญหาใดก็ตอบปัญหานั้นได้โดยไม่ต้องเปิดตำราตอบ

มองโดยปริยายที่สูงขึ้นไปนะครับ พหุสฺสฺส ท่านหมายถึง ท่านผู้ปฏิบัติ
ได้เท่าที่รู้ เข้าใจแจ่มแจ้งในธรรมแม้บทหนึ่ง คือว่าผู้รู้ทุกสิ่งทุกอย่างในอย่าง
เดียว ไม่ใช่รู้หลายอย่างแต่ไม่รู้จริงสักอย่าง อันนี้เขามีสู่ภาษาทางการศึกษา
ที่เขาเป็นภาษาอังกฤษ ที่พูดถึงว่า To Know Everything in Something
รู้ทุกสิ่งทุกอย่างในบางสิ่งบางอย่าง และก็ To Know Something in Every-
thing รู้บางสิ่งบางอย่างในทุกสิ่งทุกอย่าง การรู้บางสิ่งบางอย่างในทุกสิ่งทุก
อย่างนั้น คือเป็นพื้นฐาน หมายความว่า ทำฐานให้กว้างเอาไว้เหมือนเจดีย์
ต้องฐานใหญ่ถึงจะต่อยอดขึ้นไปได้ To Know Something in Everything
รู้บางสิ่งบางอย่างในทุกสิ่งทุกอย่าง รู้หลายวิชา แต่รู้ไม่มากนักในหลายๆ วิชา

แต่มีบางวิชาซึ่งจะต้องรู้ทุกสิ่งทุกอย่าง รอบรู้ในสิ่งนั้น To Know Everything in Something เจาะลึกลงไปในเรื่องนั้น อันนี้แหละจะเป็นที่พึงได้ แต่อันที่ว่ารู้บางสิ่งในทุกสิ่งทุกอย่างก็จะมาเป็นตัวประกอบ ให้ได้ความเข้าใจอะไรกว้างออกไป เหมือนกับชุดหลุมที่ผสมขอบพุดถึงบ่อยๆ ชุดหลุม ถ้าเราชุดลึกแต่ไม่กว้าง เมื่อลงไปไหนหลุมยิ่งมืด ถ้าชุดหลุมให้ลึกด้วยกว้างด้วย เปิดปากหลุมให้กว้างเอาไว้ และก็ลงไปไม่มีมืดไม่ร้อน และถ้าเป็นที่ขังน้ำ มันก็ไม่ใช่เป็นทิวเขา คือหน้าฝนมันก็สามารที่จะเก็บน้ำไว้ได้ ฝนตกลงมามันสามารถเก็บน้ำไว้ได้ จนถึงหน้าแล้งที่จะมาใหม่ มันก็เก็บฝนได้เยอะ ถ้ามันกว้างแต่มันตื้น ฝนตกลงมามันเก็บไม่ได้เลย มันไหลไปที่อื่นหมด

เพราะฉะนั้น ทั้งลึกทั้งกว้างมันก็จะได้ดี ความรู้ก็จะเป็นเช่นเดียวกัน บุคคลที่มีความรู้จริงแม้ในเรื่องเดียว ก็เอาตัวรอดได้ เป็นที่พึ่งของตนได้ สมดังที่สุนทรภู่ท่านกล่าวเอาไว้ “อันความรู้รู้กระจ่างเพียงอย่างเดียว แต่ให้เชี่ยวชาญ เกิดจะเกิดผล” อันนี้ก็เป็นสิ่งสำคัญนะครับ

เคยมีเรื่องเกี่ยวกับพระราहुล ซึ่งเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาเรียนรู้ ได้รับยกย่องจากพระพุทธเจ้า ว่าเป็นเอตทัคคะในการเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษาเรียนรู้ นอกจากนั้นยังเป็นผู้ว่าง่าย ซึ่งจะเป็นหัวข้อธรรมต่อไป จะเป็นหัวข้อที่ ๓ ก็ก็นำมารวมกัน มีเรื่องที่น่าสนใจที่พระพุทธเจ้าท่านตรัสเล่าถึงเรื่องพระราहुล แม้ในปัจจุบันและแม้ในอดีตของพระราहुล ที่เป็นลูกเนื้อและก็สามารถเอาตัวรอดได้เพราะการเรียนรู้ ลูกเนื้อไปติดบ่วงมีมฤคมาพาไปเรียนมาจากลุงผมจะเล่าข้างต้นก่อน

เริ่มต้นมีว่า เมื่อพระพุทธเจ้าทรงบัญญัติสิกขาบท ห้ามภิกษุนอนร่วมกับอนุปสัมบัน อนุปสัมบัน หมายถึงผู้ที่ไม่ใช่ภิกษุ เหตุที่ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้ก็เพราะว่า เมื่อนอนร่วมห้องเดียวกันกับคฤหัสถ์ ภิกษุบางรูปนอนกรน บางรูปนอนละเมอ บางรูปนอนกัดฟัน พวกอุบาสกได้กราบทูลเรื่องนี้แก่พระผู้มีพระภาคเจ้าเป็นทำนองว่า การนอนเช่นนั้นของภิกษุไม่น่าเลื่อมใส ทรงบัญญัติสิกขาบทที่เมืองอาฬวี

ที่นี่เมื่อทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว ภิกษุทั้งหลายเกรงจะล่วงสิกขาบทที่พระองค์ทรงบัญญัติ จึงไม่กล้าให้อนุปสัมบันนอนในห้องเดียวกันอีกเลยแม้แต่สามเณรราหุล พุทธชิโนรสเอง ก็ไม่ได้รับการยกเว้น ภิกษุทั้งหลายกล่าวกับสามเณรราหุลว่า

ราหุล พระผู้มีพระภาคทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว บัดนี้ ท่านจงหาที่พักของท่านเองเถิด

ก่อนแต่กาลที่พระผู้มีพระภาคเจ้าบัญญัติสิกขาบทนี้ ภิกษุทั้งหลายได้สังเคราะห์สามเณรราหุลเป็นอย่างดี เพราะเคารพในพระพุทธองค์ประการหนึ่ง และอีกประการหนึ่ง สามเณรราหุลเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา เป็นผู้สอนง่าย บางรูปจัดเตียงน้อยๆ ไว้ให้สามเณรราหุลนอน ให้จิวรสำหรับหนุนศีรษะ แต่เมื่อพระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทนี้แล้ว ก็ไม่มีภิกษุรูปใดให้สามเณรราหุลพักในที่พักของตนอีกเลย เพราะกลัวจะล่วงสิกขาบท

ฝ่ายสามเณรราหุลก็เป็นผู้มีการศึกษาดี มีความอ่อนน้อมถ่อมตน เป็นนิสัย มีความอดทนอย่างดียิ่งเยี่ยม ท่านมิได้เข้าไปหาพระผู้มีพระภาคเจ้า

ด้วยคิดว่าเป็นพระบิดา มิได้ไปยังสำนักของพระสารีบุตร ด้วยคิดว่าเป็นพระ
อุปัชฌายะ มิได้ไปยังสำนักของพระโมคคัลลานะ ด้วยคิดว่าเป็นอาจารย์ และ
ก็มีได้ไปยังสำนักของพระอานนท์ ด้วยคิดว่าเป็นพระเจ้าอาของตน สามเณร
ราหุลเข้าไปพักยังที่วัจกุฎี วัจกุฎี ก็เป็นที่ถ่ายพระบังคนของพระพุทธเจ้า โดย
มิได้รังเกียจเลยแม้แต่น้อย ตามปกติพระทวารของวัจกุฎีของพระพุทธเจ้าปิด
สนิทอยู่เสมอ มีพื้นเรียบร้อย ตามประทีปไว้ตลอดคืน สามเณรราหุลเข้าไป
อาศัยในวัจกุฎี เพราะเกรงใจภิกษุทั้งหลาย ไม่กล้าไปขออาศัยภิกษุรูปใดนอน
และกัสามเณรราหุลใคร่ต่อการศึกษา เคารพต่อโอวาท

บางครั้งวาทภิกษุต้องการจะทดลองพระราหุล พอท่านเดินมาก็เอา
ไม้กวาดบ้าง หยากเยื่อบ้าง ทั้งออกไปข้างนอก หรือเมื่อสามเณรราหุลเดิน
มาถึง ภิกษุเหล่านั้นก็พูดขึ้นว่า นี่ใครทิ้งไม้กวาดและกัทั้งหยากเยื่อเอาไว้ ภิกษุ
เหล่านั้นก็พูดขึ้นว่า เห็นสามเณรราหุลเดินมา เขาพูดเปรยๆ เป็นทำนองโทษว่า
สามเณรราหุลเดินมา สามเณรต้องเป็นคนทิ้งขยะหยากเยื่อเอาไว้ สามเณร
ราหุลทั้งๆ ที่ไม่ได้ทำแต่ก็ไม่ได้ปริปากพูดเลยว่า ข้าพเจ้าไม่รู้เรื่องนี้ แต่รีบ
เก็บไม้กวาดและหยากเยื่อ และไปให้ภิกษุทั้งหลายอดโทษ ว่าขอท่านทั้งหลาย
จงอดโทษให้ภัยแก่ข้าพเจ้าด้วยเถิด สามเณรราหุลเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา
และเคารพต่อโอวาทถึงเพียงนี้ ลองนึกดูนะครับ

ที่นี้ก็ก่อนรุ่งอรุณวันนั้นนะครับ พระพุทธเจ้าเสด็จมาประทับหน้า
พระทวารวัจกุฎี และทรงกระแอมขึ้น อันนี้เป็นธรรมเนียมเพราะว่าประตูปิด
อยู่ สามเณรราหุลก็กระแอมรับ พระศาสดาก็ตรัสถามว่า

“ใครนั่น”

“ข้าพระพุทธเจ้า ราชูล”

“มานอนอยู่ทำไมที่นี่”

พระราชูลก็กราบทูลว่า “ไม่มีที่อื่นพระเจ้าข้า” สามเณรราชูลทูลต่อ

“เมื่อก่อนภิกษุทั้งหลายสงเคราะห์ข้าพระองค์ได้ แต่เมื่อพระองค์ทรงบัญญัติสิกขาบทแล้ว ภิกษุทั้งหลายกลัวต้องอาบัติจึงไม่กล้าอนุญาตให้ข้าพระองค์นอนในที่อยู่ของตน ที่นี่ไม่เป็นที่คับแคบ และก็ไม่มีเบียดเบียนใครพระเจ้าข้า” พระราชูลก็กราบทูลเข้าไปนอนในห้องส้วมว่างนั้นเถอะ

พระพุทธเจ้าทรงสดับข้อความแล้ว ทรงสังเวชว่า ภิกษุทั้งหลายที่ราชูลได้ถึงเพียงนี้ เมื่อให้กุลบุตรทั้งหลายพวกอื่นบวชจะทอดทิ้งเขาสักเพียงใดไม่ควรเลย เมื่อเป็นอย่างนี้ พระพุทธเจ้ารับสั่งให้ภิกษุทั้งหลายประชุมกันแต่เช้า แล้วก็ตรัสถามพระสารีบุตรว่า

“สารีบุตร ท่านทราบหรือไม่ว่า สามเณรราชูล สัทธินิหาริกนอนที่ไหนเมื่อคืนนี้” สัทธินิหาริก หมายถึง ศิษย์อุปัชฌาย์นะครับ ถ้าเป็นศิษย์ อาจารย์เรียก อันตเววลิก สามเณรราชูลนี้ พระสารีบุตรเป็นอุปัชฌาย์ของท่าน พระสารีบุตรกราบทูลว่าไม่ทราบเลย

พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า

“สารีบุตร เมื่อคืนนี้ ราชูลนอนในวัฏฏิกุฎของเรา สารีบุตร เมื่อพวกเขาทอดทิ้งราชูลได้แบบนี้ เมื่อให้กุลบุตรพวกอื่นบวชจะอย่างไรกัน คนที่บวชในศาสนาไม่มีที่พึ่ง”

อาศัยเหตุนี้แหละครับ พระพุทธเจ้าก็ทรงบัญญัติสิกขาบทเพิ่มเติมเรียกว่า อนุบัญญัติ “ตั้งแต่นี้ต่อไป ภิกษุทั้งหลาย จงให้อนุปลัมบันนอนในสำนักของตน ในที่มุงที่บังเดียวกัน สองสามคืนเป็นอย่างยิ่ง หลังจากนั้นจึงให้หาที่อยู่เองภายนอก”

เย็นวันนั้น ภิกษุทั้งหลายสนทนากันในธรรมสภา สรรเสริญคุณของ สามเณรราหุลว่า สามเณรราหุลเป็นผู้ใคร่ต่อการศึกษา เมื่อภิกษุทั้งหลายไม่ยอมให้นอนในสำนักของตน จะได้เถียงคัดค้านสักคำเดียวก็ไม่มีว่า เราเป็นโอรสของพระพุทธเจ้า ท่านเป็นใคร ท่านนั้นแหละจงพ้นไปเสียจากเสนาสนะนี้ แต่ไปอาศัยอยู่ในวัจกุฎีของพระผู้มีพระภาคเจ้า สามเณรราหุล มีคุณน่าอัศจรรย์ยิ่ง

พระพุทธเจ้าเสด็จมายังธรรมสภา ทรงทราบเรื่องที่ภิกษุทั้งหลายสนทนากัน ก็ตรัสว่า สามเณรราหุลเคยเป็นผู้ว่าง่าย ใครต่อการศึกษามานานแล้ว แม้สมัยเป็นลูกเนื้อก็เป็นผู้ว่าง่าย ใครต่อการศึกษาอย่างนี้ได้ปลอดภัยจากปวงนายพรานแล้ว ภิกษุทั้งหลายขอรับรองให้ทรงเล่าเรื่องนั้น พระพุทธเจ้าได้ตรัสเล่าว่า

ในอดีตกาลนานมาแล้ว พระโพธิสัตว์บังเกิดในกำเนิดเนื้อ พระโพธิสัตว์หมายถึง พระพุทธเจ้าในอดีต บังเกิดในกำเนิดเนื้อ มีหมูเนื้อเป็นบริวารเป็นจำนวนมากอาศัยอยู่ในป่า ครั้นนั้นนางเนื้อน้องสาวของพระโพธิสัตว์ ได้พาลูกน้อยมาฝากให้เรียนมฤคมายา มฤคมายานี้คือมายาของเนื้อ จากพระโพธิสัตว์ซึ่งเป็นลูก ลูกเนื้อก็ตั้งใจเรียนอย่างดี มาเรียนไม่เคยขาด มาตามเวลาที่พระโพธิสัตว์สั่ง ศึกษามฤคมายาจนสำเร็จ

วันหนึ่ง ลูกเนื้อไปติดบ่วงนายพรานจึงร้องขึ้น หมูเนื้อก็พากันวิ่งไปบอกมารดาของลูกเนื้อ แม่เนื้อจึงวิ่งไปหาพระโพธิสัตว์ผู้เป็นพี่ชาย และถามว่า ท่านให้หลานชายของท่านเรียนมฤคมายาแล้วหรือยัง

ผู้เป็นลุงของลูกเนื้อตอบว่า บุตรของเธอเรียนมฤคมายาดีแล้ว อย่าวิตกเลย อีกสักครู่ หลานชายของฉันจะสลัดบ่วงหนีมาได้ แล้วก็กล่าวว่า ฉันได้ให้หลานชายซึ่งมีเท้า ๘ กีบ นอน ๓ ท่า ตื่นน้ำเฉพาะเวลาเที่ยงคืน มีมายาเป็นอันมาก หลานชายของฉันเป็นสัตว์ฉลาด รู้จักอดกลั้นลมอัสสาสะ บัสสาสะ ในช่องนาสิกเบื้องบน นอนแนบชิดอยู่กับพื้นดิน ลวงนายพรานด้วยอุบาย ๖ อย่าง คือ

๑. นอนเหยียดเท้าทั้ง ๔ ออกตะแคงข้าง
๒. ขุดหญ้าและฝุ่นด้วยกีบ
๓. แลบลิ้นออกให้ห้อยย้อยลงมา
๔. ทำท้องให้พองให้หนุน
๕. ถ่ายอุจจาระ บัสสาวะให้เรี่ยราด
๖. กลั้นลมหายใจเข้าออกไว้ได้

ลูกเนื้อที่ติดบ่วงไม่ได้ตื่นรณกระสับกระส่าย เหยียดเท้านอนตะแคงติดพื้นดิน เอาเท้าถีบดินให้กระจายไป ค่อยฝุ่นและหญ้าให้หลุดออก ถ่ายอุจจาระ บัสสาวะให้เรี่ยราด และกินนอนหัวตกแลบลิ้นน้ำลายไหล ตะเบงลมให้ท้องพอง ทำตาทั้งสองให้ซ่อนขึ้นค้างอยู่ ระบายลมหายใจเข้าออกทางช่องนาสิกเบื้อง

ล่าง ช่องจุมจนะครับ อัดลมทางช่องนาสิกเบื้องต้น ทำตัวให้แข็งแสดงตัวว่า
ตายแล้ว แผลงวันพากันมาตอมหูด้า พากันมาจับกลุ่มอยู่ใกล้ๆ

นายพรานมาเห็นแล้วเอามือตบท้องลูกเนื้อ พลังคิดว่า เนื้อตัวนี้ติด
บ่วงแล้วตั้งแต่เช้า บัดนี้ขึ้นพองแล้ว เขาก็เลยแกะเชือกบ่วงออก ตั้งใจว่าจะแลเนื้อ
ตรงนั้น จึงไปเที่ยวหาใบไม้มารอง ลูกเนื้อได้ที่ ลูกขึ้นยืน สลัดกาย เหยียดคอ
วิ่งไปหามารดาโดยเร็ว ทำความชื่นชมโสมนัสให้แก่มารดาและเนื้ออื่นๆ เป็น
อันมาก

นี่ครับ อติตของพระราหุล การตั้งใจศึกษาและปฏิบัติตามโอวาทของ
ผู้ใหญ่ ทำให้ตนปลอดภัยได้อย่างนี้นะครับ

๓. ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย

ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย เรียกว่า *โสดาสูต* ความเป็นผู้ว่าง่ายสอนง่าย ในพระบาลีนั้นครับ พระพุทธองค์สอนว่า เป็นผู้รับโอวาทโดยเคารพ รับโอวาทด้วยมือข้างขวา อันนี้เป็นอิตียม (Idiom) หมายความว่า รับโอวาทด้วยความเคารพ ประกอบด้วยธรรมที่เป็นผู้ว่าง่าย

รับโอวาทด้วยความเคารพนั้น คือ แสดงอาการคารวะแก่ผู้ตักเตือน ยอมรับฟังด้วยดี ไม่โกรธผู้เตือน ไม่ขุ่นผู้เตือน ไม่ควานหาความผิดของผู้เตือนตน แล้วรีบขึ้นมาโต้แย้ง เพื่อให้ผู้เตือนเกิดความละอาย หรือระลึกถึงข้อบกพร่องของตนเองแล้วก็เลิกเตือนเสีย

แต่ตรงกันข้าม ผู้ว่าง่ายย่อมแสดงอาการอบน้อมต่อผู้เดือน ขอร้องให้เดือนตนอีก ทำตนให้เป็นผู้ที่ผู้หวังดีพึงเดือนได้ง่าย คือไม่ต้องหวั่นใจว่าจะถูกโกรธหรือเกลียด ผู้ว่าง่ายจะรู้สึกเหมือนว่า ผู้เดือนเหมือนผู้ซึ่งขุมทรัพย์ให้ดังที่พระพุทธเจ้าได้ตรัสสอนไว้ว่า คนดีพึงเห็นผู้ซึ่งโทษให้ตน คือซึ่งข้อบกพร่อง แล้วกล่าวตักเตือน เป็นเหมือนผู้ซึ่งบอกขุมทรัพย์ให้ พึงคบคนเช่นนั้น ซึ่งเป็นบัณฑิตมีปัญญา เพราะว่าเมื่อคบคนเช่นนั้นอยู่ ก็จะมีแต่ความเจริญ ไม่มีความเสื่อมเลย

นี่ลักษณะของคนว่าง่าย เห็นผู้เดือนเหมือนผู้ซึ่งขุมทรัพย์ให้ ท่านได้กล่าวไว้ว่า ถ้าเขาจะผลัดหลังไป ดีบ้าง อะไบบ้าง เพื่อจะนำไปเอาขุมทรัพย์อย่างนี้ ใครจะไปโกรธผู้ที่ทำเช่นนั้น

ที่นี้คนที่ว่ายาก แม้เขาเดือนดี ๆ ก็โกรธ สมฺมา วุตฺโตปิ กุปฺปติ เขาว่ากล่าวดี ๆ ก็โกรธ แสดงอาการโกรธเคืองให้ปรากฏ ต่ำว่าผู้เดือน หรือว่าแสหาเรื่องบ้าง ไม่เกี่ยวอะไรกับตัวเองบ้าง พ่อแม่อุปัชฌายะอาจารย์ยังไม่เดือนทำไมผู้นั้นจึงเดือน ทำตนให้เป็นคนที่ไม่ใครเดือนไม่ได้ แต่ต้องไม่ได้

ก็มีเสียงบ่นกันอยู่มากกว่าเวลานี้โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในวัด พระณเรเดือนเด็กไม่ได้ เด็กจะเล่นอะไรก็แล้วแต่ในวัด เกะกะเตะฟุตบอลข้ามหัวพระก็มี พระเดือนไม่ได้ เดือนแล้วเกิดเรื่อง เขาบอกว่า ครูเขายังไม่ได้ห้าม ทำไมพระจะมาห้าม พระมาจากไหน อะไรอย่างนี้ มันเสียเอกลักษณ์หมดเลย

เมื่อก่อนโรงเรียนอยู่ในวัดมันก็ดี เวลานี้โรงเรียนเด็กเยอะ เมื่อก่อน ๒๐๐-๓๐๐ เดียวนี้เด็กตั้งหลายพันอยู่ในวัด เทียวเล่นพ่านในวัดไปหมด ที่สำคัญคือพระเตือนไม่ได้ ผู้หลักผู้ใหญ่หรือใครก็เฉยไปหมด พระเตือนไม่ได้ ถ้าครูไม่เอาใจใส่กวดขันแล้ว วัดก็ไม่นับเป็นวัด โรงเรียนก็ไม่เป็นโรงเรียน คือมันไม่เป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง หมายความว่าวัดก็ไม่เป็นวัด โรงเรียนก็ไม่เป็นโรงเรียน เพราะอยู่ในวัด เลยไม่รู้เป็นอะไร เป็นวัดหรือโรงเรียนลำบาก โรงเรียนที่อยู่ในวัด เวลานี้มีปัญหาแทบทั้งนั้น ไม่ว่าวัดไหน เพราะเตือนกันไม่ได้ ไม่เคารพผู้ใหญ่กัน ระบบการศึกษามันรวนเรไปหมด มันไม่มีแกนหลักที่จะยึดถือเอาไว้

ที่นี้ผู้ว่าง่ายก็จะประกอบด้วยธรรม คือธรรมที่เป็นผู้ว่าง่าย คือมีความมักน้อย สันโดษ มีความเพียรสม่ำเสมอ วิริยารัมภะ

ความมักน้อย คือผู้ที่มีความปรารถนาน้อย ไม่ปรารถนามาก ความมักมาก คือโลภจัด มีความกระหายอย่างแรง กระเสือกกระสน โดยไม่คำนึงถึงศีลธรรมหรือผิดชอบชั่วดีแต่ประการใด เมื่อความมักมากเกิดขึ้น ความชั่วอื่นๆ ก็ตามมา เช่น ความริษยา ความอิจฉา เล่ห์กระเท่ห์ต่างๆ ตลอดจนถึงประกาศคุณที่ไม่มีอยู่จริง ความว่ายาก สอนยาก ความโกหกหลอกลวง เป็นต้น คนมักมากไม่อิ่มด้วยปัจจัย ๔ เหมือนไฟไม่อิ่มด้วยเชื้อ มหาสมุทรไม่อิ่มด้วยน้ำ

คนมักน้อย คือผู้ปรารถนาน้อยในปัจจัย ๔ ปรารถนาน้อยในรูตงคุณ ปรารถนาน้อยในปริยัติ ปรารถนาน้อยในธรรมที่ได้บรรลุ อันนี้ก็ได้กล่าวบ้างแล้วในกถาอื่น เช่นว่า อัปปิฉกถาในกถาวัตถุ ๑๐ ขออธิบายคร่าวๆ เล็กน้อยในที่นี้ เพื่อให้เชื่อมความกันได้

ปรารภน้อยในปัจจัย ๔ นี้ก็รู้กันแล้ว ปรารภน้อยในชุดงคคุณ คือ คุณสำหรับปฏิบัติเพื่อการขัดเกลากิเลส แม้จะปฏิบัติอยู่อย่างนั้น ก็ไม่ปรารภที่จะทำให้ใครรู้ ไม่ปรารภที่จะทำให้ไอ้จืด อย่างนี้เรียกว่ามักน้อยในชุดงค แล้วก็มักน้อยในปริยัติก็คือ แม้จะศึกษามาก เรียนรู้มาก มีความรู้มาก มีดีกรียมาก แต่ก็ไม่ปรารภที่จะทำให้ไอ้จืดเรื่องปริยัติ และในธรรมที่บรรลุก็เหมือนกัน แม้จะได้บรรลุธรรมในระดับใดระดับหนึ่งแล้ว หรือในระดับสูงแล้วก็ไม่มีความปรารภที่จะทำให้ใครรู้ ว่าตนได้เป็นผู้บรรลุธรรมแล้ว นี่เรียกว่ามักน้อยในธรรมที่ได้บรรลุ นี่ก็ได้พูดไว้บ้างแล้ว ในอัมปิฉกถา ในกถาวัตถุ ๑๐ ก็ไม่ต้องพูดรายละเอียดอีกในที่นี้

ส่วนความสันโดษ ซึ่งเป็นองค์ธรรมข้อหนึ่งของผู้ว่าง่าย ผู้ว่าง่ายจะต้องประกอบด้วยธรรมคือสันโดษ นี่ก็จะกล่าวถึงในนาถกรณธรรมข้อที่ ๖ คือ สันโดษเอาไว้มาก่อน ณ ที่นั่นอีกข้อหนึ่งคือ วิริยารัมภะ ซึ่งจะกล่าวต่อไปในข้อที่ ๔

ข้อ ๔ วิปริยารัมภะ ความเพียร เสมอต้นเสมอปลาย ไม่เป็นคนจับจด ประกอบด้วยความเพียรที่มีลักษณะ ๔ อย่าง

มีความเพียร ในการพยายามไม่ให้นาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น เรียกว่า *สังวร/ฐาน* เพียรระวังนาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้นด้วยวิธีใด ระวังโดยวิธีใด ที่จะไม่ให้นาปอกุศลที่ยังไม่เกิดไม่ให้เกิดขึ้น ก็ระวังโดยวิธีนั้น พุดสิ่งใดแล้วทำให้นาปอกุศลเกิดขึ้น เจริญมากขึ้น ก็ไม่พุดสิ่งนั้น เว้นการพุดสิ่งนั้น พุดสิ่งใดทำให้นาปอกุศลเกิดขึ้น ก็พุดสิ่งนั้น เข้าใกล้สิ่งใดแล้วทำให้นาปอกุศลเกิดขึ้น ก็พยายามเว้น ไม่เข้าใกล้สิ่งนั้น นี้เรียกว่า *สังวรปธาน* เพียรระวังนาปอกุศลไม่ให้เกิด คล้ายว่าเราไม่ต้องการให้เกิดโรคก็พยายามหลีกเลี่ยงที่จะให้เกิดโรค

ประการที่ ๒ ปธานปธาน เพียรเพื่อละ เพียรเพื่อละนาปอกุศลที่เกิด

ขึ้นแล้ว ละได้โดยวิธีใด ก็พยายามละโดยวิธีนั้น มีหลายอย่าง วิธีที่จะละบาปอกุศล เช่น ละอาสวะด้วยการเห็น ดูรายละเอียดใน *สัพพาสวสังวรสูตร* ละด้วยการเห็น คือให้มีความเห็นที่ถูกต้อง ก็เป็นการละความเห็นที่ไม่ถูกต้อง และก็มีโยนิโสมนสิการ พิจารณาโดยแยบคาย และจะสามารถละความหลงผิดหรือมิจฉาทิฐิเสียได้ นี่ก็เป็นปหานปธาน เพียรละ เหมือนกับการรักษาโรคที่มันเกิดขึ้น เยียวยาโรคที่มันเกิดแล้วให้หายไป

ประการที่ ๓ ภาวนาปธาน เพียรพยายามทำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น อันนี้ก็เหมือนกับการพยายามให้มีสุขภาพดี วิธีทำบุญ ๑๐ อย่าง บุญกิริยาวัตถุ ๑๐ เป็นทางที่จะทำให้กุศลเกิดขึ้น ภาวนาปธานที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น

ประการที่ ๔ อนุรักษนาปธาน ความเพียรในการรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม และให้ดำรงอยู่ และให้เจริญยิ่งๆ ขึ้นไป เพียรรักษา การรักษากุศลนี้เป็นสิ่งยากไม่ใช่น้อยเหมือนกัน เหมือนการรักษาทรัพย์ การหาทรัพย์ก็เหนื่อยยาก ได้ทรัพย์มาแล้วรักษาให้คงอยู่ หรือว่าให้มีรายรับมากกว่ารายจ่าย ให้มีรายเหลือมากกว่ารายจ่าย นี่ก็เป็นสิ่งที่ทำได้ยาก เหมือนกับการรักษากุศลที่เกิดขึ้นแล้ว ไม่ให้เสื่อม

นี่ก็เป็นความเพียรชอบ ๔ อย่าง ท่านเรียกว่าเป็น สัมมปธาน อยู่ในโพธิปักขิยธรรม ๓๗ เป็นหมวดหนึ่งของโพธิปักขิยธรรม ๓๗ ประการ ธรรมที่เป็นไปเพื่อการตรัสรู้ ความเพียร ๔ อย่างนี้ มันเป็นแพทเทิร์นสำหรับชีวิตได้ คือเอาอะไรเข้ามา ก็เข้าไปกรอบอันนี้ ในแบบอันนี้ เช่น

ระวังความขี้เกียจ ที่ยังไม่เกิดขึ้น ไม่ให้เกิดขึ้น

เพียรละความขี้เกียจที่เกิดขึ้นแล้ว

พยายามให้ความเพียรให้เกิดขึ้น

รักษาความเพียรที่เกิดขึ้นแล้วให้ดำเนินต่อไป

นี่คือเข้าแพทเทิร์นของปราน เอาทุกอย่าง เอาคุณธรรมหลายอย่าง เข้าไปในแพทเทิร์นอันนี้เป็นตัวแบบ ก็อย่างนี้ระวังสิ่งไม่ดีไม่ให้เกิด ละสิ่งไม่ดีที่เกิดขึ้นแล้ว พยายามให้สิ่งที่ดีเกิดขึ้น รักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วไม่ให้เสื่อม

เคยตั้งปัญหาถามเด็กๆ บ่อยว่า การที่จะเป็นคนดีให้ทำอย่างไร ก็มีคำตอบสั้นๆ ว่า ตั้งใจที่จะเป็นคนดีและก็ดำเนินตามนั้น คือทำตามความตั้งใจ ทำอย่างไรถึงจะเป็นคนดี ข้อ ๑ ก็ตั้งใจที่จะเป็นคนดี ข้อ ๒ ลงมือทำตามความตั้งใจนั้น ทำอย่างไรให้เป็นคนเก่ง ก็ตั้งใจที่จะเป็นคนเก่ง แล้วก็ลงมือทำตามความตั้งใจนั้น ก็มีหลักง่ายๆ อยู่ ๒ ข้อนี้แหละครับ ตั้งใจที่จะเป็นเช่นนั้น แล้วก็ลงมือทำตามความตั้งใจนั้น ในการวันก็เหมือนกัน คนที่จะเลิกอะไรสักอย่างหนึ่ง ก็ตั้งใจที่จะเลิก แล้วก็ทำตามความตั้งใจนั้นก็ทำได้

นี่พูดถึง วิทยารัมมะ ความเพียรสม่ำเสมอ ความเพียรแบบไม่ใช่ไฟไหม้ ฟาง แต่เป็นความเพียรเสมอด้านเสมอปลาย เป็นแบบไฟสุ่มขอน คือคุกรุ่นอยู่เสมอ มีความบากบั่นมั่นคง ที่พระพุทธเจ้าท่านใช้คำว่า ทพฺพปรทุกกโม มีความบากบั่นมั่นคง ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม อนิกขิตตตฺตฺโร กุสเลสุ ธมฺเมสุ ไม่ทอดธุระในกุศลธรรม แปลว่า พวกเพียรพยายามด้วยกำลังทั้งหมด ทำความเพียรแบบนั้น

ความเพียรชอบเป็นเหตุให้คนตั้งตนได้ดี ทั้งทางโลกและทางธรรม อยู่ทางโลกก็หาทรัพย์ตั้งตนได้ เรียกว่าเป็นผู้ไม่ล้มเหลวในคติโลก ดังที่ พระพุทธเจ้าตรัสสอนว่า ปฏิรูปการี รุรวา อฏฺฐาตา วินฺทเต ธนํ ผู้มีความเพียร มีฐานะอยู่เสมอ คือไม่อยู่ว่าง รุรวา มีฐานะอยู่เสมอ ไม่อยู่ว่าง ประกอบการงาน อันเหมาะสมกับสมัย ปฏิรูปการี ย่อมจะหาทรัพย์ได้ วินฺทเต ธนํ หาทรัพย์ได้

ในทางศีลธรรม ผู้ที่มีความเพียรสม่ำเสมอ ก็ย่อมจะสามารถนำตนให้ก้าวหน้าในคุณธรรมสูงยิ่งๆ ขึ้นไป จนมีพระอรหัตผลเป็นที่สุด สมตาม พระพุทธภาษิตที่ว่า อารทฺธวิริโย ปหิตฺตโต โสมํ ตรีติ ทุตฺตรํ ผู้มีความเพียร สม่ำเสมอ อารทฺธวิริโย ผู้มีความเพียรสม่ำเสมอ ไม่อาลยในชีวิต ปหิตฺตโต ตามตัวแปลว่า มีตนส่งไปแล้ว นักเรียนบาลีจะแปลอย่างนี้ มีตนส่งไปแล้ว บางที ก็ไม่เข้าใจว่าแปลว่าอะไร ถ้าถอดความโดยอรรถ ก็คือว่า ไม่อาลยในชีวิต ย่อมจะข้ามโอชะได้ โอชะคือกิเลส กิเลสเหมือนห่วงน้ำ ซึ่งข้ามได้ยาก สิ่งที่ ข้ามได้ยากก็คือกิเลส

ในภาษาธรรมดา โอชะหมายถึงห่วงน้ำ แต่ในภาษาธรรม ท่าน หมายถึง กิเลส ๔ ประการ คือ กาโมชะ โอชะคือกาม ห่วงน้ำคือกาม ภโวชะ ห่วงน้ำคือภพ ความเป็นความเป็น ทิฏฐิโชะ ทิฐิ นี้หมายถึง มิจฉาทิฐิ และ อวิชโชะ หมายถึง อวิชชา

สัตว์ทั้งหลายก็จะข้ามโอชะ คือห่วงน้ำทั้ง 4 ห่วงนี้ได้โดยยาก กาโมชะคือกาม ก็ข้ามได้ยาก ภโวชะคือภพ หรือความเป็น Existence ความเป็นนั้นเป็นนี้ ยากเป็นนั้นเป็นนี้ เห็นเขาเป็นก็อยากเป็นบ้าง มิจฉาทิฐิ

ความเห็นผิด อวิชชา นั้นก็ยิ่งละยากเข้าไปอีก ภาพนั้นก็หมายถึงความอาลัย
ในภาพ พอใจในการเกิดในชาติต่อไป ยังไม่เห็นโทษของการเกิด อธิษฐาน
ขอให้เกิดในชาติใหม่ เกิดชาติหน้าขอให้รวย ขอให้สวย ขอให้มีความสุข
ขอให้มีความสุขใหญ่ ชาติหน้าขอให้เป็นคนอย่างนั้นอย่างนี้ เห็นการเกิดเป็นเรื่อง
สนุก รวมความว่าเป็นลักษณะของดวงจิตที่ยังอาลัยในภาพและการเกิดอีก

ถ้าเราพิจารณาบ่อยๆ ก็จะเห็นว่า เกิดนั้นมันเป็นทุกข์ ตลอดเส้นทาง
ของชีวิต ตั้งแต่เด็กมาจนถึงวัยรุ่นเป็นหนุ่มเป็นสาว เป็นคนกลางคนไปจน
ถึงคนแก่ อันตลอดเส้นทางชีวิตมันมีแต่ทุกข์ แต่มันอาจจะร้องไห้ไปคนละ
อย่าง วัตถุประสงค์การร้องไห้คนละอย่างและการร้องไห้มันถูกความทุกข์บีบคั้น
เพราะการเกิดมาเป็นเหตุ เพราะมีภพ หรือความอยากในภพ

พระพุทธเจ้าท่านตรัสเอาไว้ว่า อูจจะระก็ตาม บัสสวะก็ตาม แม้เด็ก
น้อยก็ยังมักลิ้นเหม็นฉันใด ภาพแม้เล็กน้อยก็เป็นที่ตั้งแห่งทุกข์ฉนั้น เพราะ
ฉนั้น เราตถาคตจึงไม่สรรเสริญภพเลย และก็พยายามเน้นย้ำลงไปที่ว่า
ภวนิโรธ นิพพาน นิพพานคือการดับภพเสียได้ ดับความกระหายในภพ

วิยารัมภะ ความเพียร แม้ว่าจะมีอาการเหมือนศัตรูในเบื้องต้นเพราะ
ว่าต้องทุกข์ยาก แต่ว่าจะเป็นมิตรในเบื้องปลาย ความสุขความสำเร็จ มีผลที่
น่าชื่นใจ เหมือนกับเรารดน้ำต้นไม้ที่โคน แต่มันมีผลที่ปลาย พุทธศาสนา
สรรเสริญความเพียรไว้เป็นอันมาก ความเพียรชอบ เป็นเหตุให้บุคคล ได้ที่
พึง ซึ่งได้โดยยากประการหนึ่ง

LEMBE

๕. การคบคนดี

ข้อที่ ๕ การคบคนดี หรือมีคนดีเป็นมิตร เรียกว่า กัลยาณมิตรตา
ความเป็นผู้มีมิตรดี มีสหายดี

ทุกคนต้องมีเพื่อน ถ้าไม่ได้เพื่อนดี ก็มีเพื่อนเลว ถือว่ามีทั้งดีทั้งเลว
ยิ่งคบคนมากก็ยิ่งต้องพบคนดีบ้างคนเลวบ้างมากขึ้น ใครได้มิตรดีก็เป็น
สวัสดีมงคล ถ้าได้มิตรเลวก็ไม่เป็นมงคล เรียกว่าอัปมงคล เหมือนกับเลี้ยงงูพิษ
ไว้ใกล้ตัว อันจะนำไปสู่ความล้มเหลวได้ ก็ดูพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นตัวอย่าง ไปคบ
กับพระเทวทัตเข้าก็เป็นพระที่ไม่ดี นำความล้มเหลวล้มละลายมาให้พระเจ้า
อชาตศัตรูทั้งชีวิตเลยทีเดียว เรียกว่าทำ อนันตริยกรรม ถึงกับทำปิศาจด้วย
วิธีการที่ทารุณ ก็ด้วยคำแนะนำของพระเทวทัต ก็เพราะไปเชื่อหรือไปคบคน
ไม่ดีเข้า ก็ต้องวอดวายเพราะมิตรเลวมามากต่อมากด้วย

ตรงกันข้าม คนเราได้ดีมีสุขเพราะได้มิตรที่ดีมีมามากต่อมากเช่นกัน เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงตรัสกับพระอานนทว่า การได้กัลยาณมิตรก็เป็นพรหมจรรย์ทั้งหมด คือว่าเป็นระบบการทำคุณงามความดีทั้งหมด เพราะว่าพระอานนทกราบทูลว่า การได้คบคนดีนี้เป็นครึ่งหนึ่งของพรหมจรรย์

คำว่าพรหมจรรย์ คือระบบความประพฤติคุณงามความดี พระพุทธเจ้าท่านตรัสว่า อานนทอย่าพูดอย่างนั้น การได้มิตรดีได้สหายดีเป็นทั้งหมดของพรหมจรรย์ทีเดียว เพราะว่าคนได้กัลยาณมิตรดีเช่นเราแล้ว สัตว์ที่มีความเกิดเป็นธรรมดา ก็พ้นจากความเกิด มีความแก่เป็นธรรมดาก็พ้นจากความแก่ มีความตายเป็นธรรมดา ก็พ้นจากความตายไปได้ นี่ก็เพราะอาศัยกัลยาณมิตร เพราะฉะนั้นการได้คนดีไว้เป็นสหายก็เรียกว่าโชคดีในชีวิต

คนชั่วจะอมความชั่วไว้มาก และสะสมไว้ในตัว เมื่อคายออกก็ต้องคายสิ่งชั่วออกมา เหมือนคนกินสิ่งใดเข้าไปก็เรอสิ่งนั้นออกมา ยิ่งอาหารที่มีรสจัด เช่น ทุเรียน หรืออะไรที่มีรสจัดกลิ่นจัดพอพูดไปก็รู้แล้วว่ากินอะไรมา เพราะมันสะสมสิ่งนั้นเอาไว้ คนชั่วสะสมชั่วไว้ในตน พอคายออก ก็คายสิ่งที่ชั่วออกมา เช่น พูดชั่ว ทำชั่ว คิดชั่ว

นี่ก็เป็นลักษณะของคนพาล เป็นพาลนิมิต เป็นเครื่องหมายของคนพาล เป็นลักษณะของคนพาลเรียกว่า พูดชั่ว ทำชั่ว คิดชั่ว แล้วก็ทำความแปดเปื้อนแก่ผู้ที่คบหาสมาคม ส่งกลิ่นเหม็นด้วยความอภัยศอดสู มีกรรมไม่

สะอาด กินของไม่สะอาด ท่านเรียกว่า อสุจิโกซี แปลว่า กินของไม่สะอาด คือว่าคดโกงเขากิน ฉ้อฉลเขากิน เลี้ยงบำรุงลูกเมียด้วยอาหาร เสื้อผ้าที่ไม่สะอาด แม้จะเป็นโภชนะ เสื้อผ้าที่มองดูสะอาดราคาแพง แต่ก็เป็นของไม่สะอาด ในสายตาของพระอริยะ หรือในสายตาของผู้มีศีลธรรม

เสนาสนะหรือบ้านเรือนที่ได้มาโดยทรัพย์เช่นนั้น ก็ถือว่าเป็นบ้านเรือนที่ไม่สะอาด เขานั่งนอน กิน ดื่ม อยู่บนบ้านที่ไม่สะอาด มีภัยอยู่รอบด้าน *สบ/ปฏิภโย* มีภัยอยู่รอบด้าน มีความหวาดหวั่น หรือหวาดเสียวอยู่เป็นนิจ ไม่เย็นใจ

นอกจากนี้ ก็ยังต้องหวาดสะดุ้งต่อภัยในอนาคต คือชาติหน้าอีกด้วย ถึงเขาจะไม่เชื่อชาตินี้ชาติหน้า เมื่อไปพบเข้าด้วยตนเองในปรโลก ก็ต้องเชื่ออยู่นั่นเอง คือเชื่อด้วยตนเอง ไม่ต้องมีผู้อื่นเป็นปัจจัยอีกต่อไป

คนที่ประกอบตนด้วยการทำความไม่สะอาด ชื่อว่าเป็นคนพาล การคบคนเช่นนั้นเป็นมิตร ชื่อว่าการมีมิตรชั่ว มีคนพาลเป็นมิตร คนพาลก็แสดงอาการของคนพาลออกมา คบไม่เท่าไรก็รู้ สำหรับคนที่เป็บบัณฑิต คบเข้าก็รู้ก็มีลักษณะของบัณฑิต จะพูดจะทำจะคิดก็ทำแบบบัณฑิต

สุภาษิตสันสกฤตว่า กากิดำ นกดูเหว่าก็ดำ อะไรเล่าเป็นความแตกต่างระหว่างกากับนกดูเหว่า แต่เมื่อฤดูใบไม้ผลิมาถึง กาก็คงเป็นกา นกดูเหว่าก็คงเป็นนกดูเหว่า ฤดูใบไม้ผลิ *วสันต กาเล สัมปัตเต กาโกกาโก ปิโกปิโก* กาก็คง

เป็นกา นกดูเหวาก็คือนกดูเหว่า วสันตกาล ในฤดูใบไม้ผลิ แต่ว่าในภาษาไทย เอาวสันตกาลมาเป็นฤดูฝน จริงๆ ไม่ใช่ ภาษาจริงๆ นี่ฤดูฝนท่านใช้คำว่า วัสสานฤดู แปลว่าฤดูฝน ถ้า วสันตฤดู คือฤดูใบไม้ผลิ แต่ในคนไทยไม่ค่อยจะทราบในเรื่องนี้ พอเห็นวสันต์ ก็เลยเป็นฤดูฝนไปเลย *วสันตกาลเด สัมปัตเตตทากะทากะ ปิกะ ปิกะ* ภาษาบาลีก็เป็น *กาโก กาโก ปิโก ปิโก* กาก็คือนกดูเหวาก็คือนกดูเหว่า คือเสียงมันไม่เหมือนกัน กาเสียงมันหยาบกระด้าง นกดูเหว่าเสียงมันอ่อนโยน ไพเราะ

สาธุชน กับทุรชน ก็ดูคล้ายคลึงกัน พอพูดออกมาจึงรู้ ว่าใครเป็นสาธุชน ใครเป็นทุรชน มันมีข้อแตกต่าง คนใดรังเกียจบาป เห็นความชั่วเป็นของไม่สะอาด หลีกความชั่วอมแต่ความดีไว้ สะสมกรรมดีไว้ในตัวมาก เมื่อคายออกก็ยอมจะคายแต่กรรมดีออกมา ก็เป็นการทำดี คิดดี พูดดี ทำผู้เข้าใกล้ให้สะอาด เหมือนน้ำบริสุทธิ์ชำระสิ่งโสโครกให้ปลาสนการไป ให้หายไป คนเช่นนั้นมิได้มุ่งมองแต่ประโยชน์ของตนฝ่ายเดียว แต่เมื่อจะทำการใดก็เหลียวมองถึงประโยชน์ของผู้อื่น คือไม่ทำการใดที่เป็นเหตุหกรากุญประโยชน์ของผู้อื่น กระทำตนเป็นผู้รับใช้ความดี เป็นทาสของความดีและเป็นตัวอย่างในทางดี

ก็เหนื่อยหน่อยนะครับ คนที่ทำตนแบบนี้ก็เหนื่อยหน่อย ทำยังไงได้ ใครที่เดินบนเส้นทางของความเหนื่อยก็ต้องเหนื่อย แต่ว่ามันมีผลดีเหลืออยู่

ให้เป็นมรดกแก่สังคม คนอย่างนี้เรียกว่าคนดี การคบคนเช่นนี้ชื่อว่าคบคนดี มีคนเช่นนี้เป็นมิตร ก็มีแต่ทางดี เหมือนได้อาบน้ำบริสุทธิ์

แม้แต่การทำบุญนี้ก็เหมือนกัน คนเราก็ชอบทำบุญกันทุกคน แต่ทำบุญแบบอาบน้ำโคลนก็มี ทำบุญแบบประแป้งก็มี ทำบุญแบบอาบน้ำบริสุทธิ์ก็มี คนที่ทำบุญแบบอาบน้ำโคลนก็คือว่าคนที่ทำบุญแบบทำบาปมาทำบุญ ช้อโกงมาทำบุญ มันเยอะ ลักษณะของการทำบาปมาทำบุญ ทำบุญโดยทำบุญคลุกกับบาปตลอดเวลา อย่างนี้เรียกว่าเหมือนอาบน้ำโคลน มันจะสะอาดได้อย่างไร มันเป็นไปได้ไม่ได้

พวกทำบุญแบบประแป้ง ก็คือทำบุญเอาหน้า เพียงแต่ให้ได้หน้าได้ตาว่าทำได้ทำ คนที่ทำความดีหรือทำบุญแบบอาบน้ำสะอาด ก็คือคนที่มีความจริงใจ บริสุทธิ์ใจ แต่ว่าทำด้วยจิตใจที่บริสุทธิ์สะอาด คือความหวังประโยชน์แก่ผู้อื่นจริงๆ ไม่ได้ต้องการเพื่อตนหรือว่าต้องการบ้างก็เล็กน้อย คือว่าหวังประโยชน์ส่วนใหญ่ให้แก่ผู้อื่น เรียกว่า ทำบุญอาบน้ำใส อาบน้ำสะอาดบริสุทธิ์ คนดีจริงๆ ก็เป็นอย่างนี้ แต่ก็ได้ยินได้ฟังมาว่าหาได้ยาก

คนไม่ดี ชอบที่จะเปิดเผยความดีของตัวเอง และปกปิดความชั่วของตัวเองไว้มาก เปิดเผยความดี ใ้ฉอวดความดีมาก ปกปิดความชั่วไว้มาก หรือกล่าวพรรณนาความดีของตน แต่ปกปิดความดีของผู้อื่น ซ่อนเร้นความชั่วของตัวเองไว้มาก

การเลือกคบคนดีก็เป็นมงคลข้อหนึ่ง พระพุทธเจ้าเอาไว้เป็นข้อแรก
ในมงคล ๓๘ อเสวนา จ พาลานํ การไม่คบคนพาล ปณฺธิตานญฺ จ เสวนา
การคบบัณฑิตก็เป็นมงคลแต่ละอย่าง ขึ้นต้นก็คือคบคนดี ไม่คบคนพาล อย่าง
น้อยก็เป็นสง่าราศีกับการคบคนดี ลองอ่านดูในมงคลที่ปณี ตอนที่ว่าด้วย
พาลกถา กถาที่ว่าด้วยการไม่คบคนพาล นั้นก็อธิบายไว้ละเอียดพอสมควร
ได้เห็นลักษณะของคนพาลเป็นอย่างไร ควรจะเว้นอย่างไร บางท่านเป็นดาบส
ปรารถนาอย่างยิ่งที่จะไม่ให้เห็นคนพาล อธิษฐานใจว่าด้วยบุญอันนี้ ขออย่า
ให้พบคนพาล มีผู้มาให้พร ขอพรว่าอย่าให้พบคนพาล ขอให้พบบัณฑิต
อยู่ใกล้บัณฑิต

๕. ความเป็นผู้สันโดษ

ประการที่ ๖ ความเป็นผู้สันโดษ ตามพระพุทธภาษิตถือว่า ความสันโดษ เป็นทรัพย์อย่างยิ่ง *สนฺตุฏฺฐิปรมา ธนํ* ความสันโดษเป็นทรัพย์อย่างยิ่ง คือ ถ้าพอใจเหมือนกับมีทรัพย์ ถ้าไม่พอใจเหมือนกับขาดแคลนไปหมดทุกอย่าง

ความสุขอยู่ที่ความพอใจ ถ้าพอใจก็มีความสุข ถ้าไม่พอใจถึงจะมีอะไรเท่าไร มั่นก็ไม่มีความสุข

คนที่ขาดสันโดษ มีเท่าไรก็ชื่อว่าขาดแคลน เป็นคนจน จนเพราะไม่รู้จักพอ ในที่สุดก็ต้องพบกับความพินาศ ดังที่ท่านกล่าวเอาไว้เป็นคำพังเพยว่า โลกมากลางหาย แม้นักการเมืองที่โลกอำนาจไม่รู้จักพอเสียบ้างก็เหมือนกัน ในที่สุดก็ต้องล่มจมลงท้ายด้วยการสูญเสียอำนาจ สูญเสียความเชื่อถือ สูญเสียความเคารพยกย่องจากชนุมชน นี่ก็เพราะไม่สันโดษ

ความสันโดษทำให้ใจสบาย เหมือนเดินบนพื้น แม้มันจะแข็ง ถ้าเราใส่รองเท้านุ่ม ก็รู้สึกเหมือนพื้นมันนุ่ม ถ้าเรารู้จักพอใจก็เหมือนกับใส่รองเท้านุ่ม ที่นี้คนก็ยังไม่ค่อยเข้าใจสันโดษเท่าไร บางคนเข้าใจว่าสันโดษคือความเกียจคร้าน ไปเอาสันโดษให้เท่ากับความเกียจคร้าน ความจริงไม่ใช่อย่างนั้นนะครับ มันตรงกันข้ามเลยทีเดียว

สันโดษเป็นคุณธรรม ความเกียจคร้านเป็นบาปกรรม เป็นความชั่ว เป็นอบายมุขข้อหนึ่งใน ๖ ข้อ ความเกียจคร้านกับความโลภมันจะอยู่ด้วยกันเสมอ คนที่เกียจคร้านก็มักจะเป็นคนโลภด้วยเสมอ เพราะคนพวกนี้อยากได้ดีโดยไม่ทำอะไร

คนมีสันโดษกับคนมีความเพียร ก็ไปด้วยกันเสมอเหมือนกัน และยังสันโดษมาก ใจก็ยิ่ง Active มาก ยิ่งขยันขันแข็งมาก สันโดษช่วยรักษาคุณธรรมอย่างอื่นให้มั่นคง คนไม่มีสันโดษจะทำความดีให้เสมอต้นเสมอปลายก็ไม่ได้ เพราะใจมันว่ไปเพ่งวงถึงผลจนลืมทำเหตุ หรือทำเหตุเพียงเล็กน้อยต้องการผลมาก ต้องการผลเกินเหตุที่ทำ เมื่อเป็นอย่างนั้น ก็นำแต่ความร้อนใจมาใส่ตัว

คนสันโดษก็ย่อมพอใจในการทำเหตุ ส่วนผลจะได้เท่าไรก็ปล่อยให้ เป็นหน้าที่ของเหตุจัดการให้ ไม่ใช่หน้าที่ของเรา เราพอใจในความสุขแม้เพียงเล็กน้อย สบายใจอยู่เสมอ

เล่ากันว่า นักประพันธ์ชาวฝรั่งเศส อเล็กซ์แซงเตอร์ ดูมาส์ ผู้ลูกนะครับ ไม่ใช่ผู้พ่อ เป็นนักประพันธ์ใหญ่เหมือนกัน ชอบเล่าให้ใครฟังว่าที่บ้านของตัวสบายมากเลย เพื่อนก็ไป ใครไปก็ว่าบ้านก็มืออย่างนี้ คนอื่นก็เห็นว่าไม่น่าจะ

สบาย บ้านก็มีเล็กๆ มีเก้าอี้สำหรับรับแขก ๒ ตัว ก็ไม่มีอะไร แต่ อเล็กซังเดอร์ ดูมาส์ ผู้ลูกบอกว่าบ้านเขาสบายมาก มันแคบสำหรับส่วนกว้างก็จริง แต่ขึ้นไปข้างบนไม่มีที่สิ้นสุด มีอีกเยอะแยะ จะต่อขึ้นไปอีกเท่าไรก็ได้ เขาก็สนุกของเขา เป็นนักประพันธ์ใหญ่ เขียนหนังสือคนชอบมาก

สำหรับ อเล็กซังเดอร์ ดูมาส์ ผู้พ่อก็บอกว่า บทประพันธ์ของพ่อคงอยู่ไม่ได้นาน เพราะว่ามันง่ายเกินไป อย่างนี้ก็เขารู้จักพอ สบาย มีความสุขก็มีหลายคน ไดโอโยนิส อีกคนหนึ่ง เป็นชาวกรีก เป็นนักปรัชญาที่เป็นที่รู้จักกันมาก ชอบไปอยู่ในลึงไม้ บางทีไปไหนก็กึ่งไป เอาจริงไม่ไปด้วย

วันหนึ่ง เขากำลังผึ่งแดดอยู่ตอนเช้า พระเจ้าอเล็กซานเดอร์มหาราชเสด็จผ่านมาทางนั้น ทราบข่าวว่าไดโอโยนิสอยู่แถวนั้นก็เลยเสด็จไปเยี่ยม เห็นไดโอโยนิสอยู่อย่างลำบาก เลยทรงถามว่า ไดโอโยนิสมีชื่อเสียงมาก ต้องการอะไรก็ให้ ไดโอโยนิสก็ทูลว่า ขออย่างเดียว ขอให้พระองค์ชักม้าไปเสียเร็วๆ กำลังผึ่งแดดอยู่ ม้าของพระองค์นั้นมาบังแดด

อเล็กซานเดอร์มหาราช ก็ชักม้าไป แล้วก็บอกกับคนใกล้ชิดว่า เออ! นี่ฉันเป็นอเล็กซานเดอร์มหาราชนะ ถ้าเผื่อฉันไม่เป็นอเล็กซานเดอร์ ฉันก็จะเป็นอย่างไดโอโยนิส

คนพวกนี้มักจะสุดๆ ไปข้างใดข้างหนึ่ง อเล็กซานเดอร์มหาราชก็เป็นมหาราชตั้งแต่อายุ ๓๓ ประมาณนั้น ไดโอโยนิสก็เป็นนักปรัชญากรีกก็ไปอีกข้างหนึ่ง เป็นที่นิยมชมชอบ แต่เขาก็อยู่ของเขาได้ คนอื่นอาจจะเห็นว่าลำบาก เขาอยู่ได้ พอใจอย่างนั้น

ธอโร อีกคนหนึ่งเป็นชาวอเมริกัน คนนี้ก็สงสัยอะไรต่ออะไรเข้าไปอยู่ที่สวนเอเดน สวนมีชื่อเสียงขึ้นมาก็เพราะคนคนนี้ ที่แรกก็ไม่มีใครรู้จัก ไปปลุกตัวกิน เขาก็สบาย มีบางคนศรัทธาเลื่อมใสในตัวเขาก็เอาเนื้อนี้ไปให้เอาพรหมเช็ดเท้าไปให้ บอกไม่ต้องห rokok หินนี้ก็เช็ดได้แล้ว ไม่ต้องเอาพรหมมาห rokok คนพวกนี้เราก็ต้องยกให้ เขาเป็นอย่างนั้น เขาอยู่อย่างนั้น

ท่านมหาตมะคานธี พยายามลดลง ลดลงในที่สุดก็ไม่เหลืออะไร เหลือแต่รองเท้าคู่หนึ่ง เหลือที่ใส่น้ำอันหนึ่ง มีเข็มมีด้ายนิดหน่อย ท่านก็บอกว่า หลังจากที่ไม่มียอะไรแล้ว ก็มีความสุขจากการที่ไม่มีอะไร

โดยทั่วไป คนมีความสุขจากการมีอะไรๆ วิถีของคนธรรมดา กับวิถีของนักปราชญ์มันคนละอย่าง วิถีของคนธรรมดาก็หาความสุขจากการแสวงหาหาความมี พวกนักปราชญ์เขาจะมีความสุขจากความไม่มี เขารู้สึกว่า การลดความต้องการ มันมีความสุขว่าการสนองความต้องการ มีความต้องการเพิ่มขึ้นเรื่อย ต้องสนองมันเรื่อยไป นี่คือวิถีของคนธรรมดา นักปราชญ์เขารู้สึกว่าการลดความต้องการง่ายกว่า คือได้ง่ายกว่าที่จะไปสนองความต้องการ

ท่านผู้ฟังก็พิจารณาเอาแล้วกันนะครับ ไม่ได้ตัดสินว่าอย่างใดดีอย่างใดไม่ดี อย่างใดถูกอย่างใดผิด เพียงแต่เล่าให้ฟังว่า ถ้าวิถีชีวิตของบุคคลพวกหนึ่ง ท่านก็จะทำอีกแบบหนึ่ง

พระพุทธเจ้าก็เป็นบุคคลผู้หนึ่ง ที่เป็นยอดของบุคคลประเภทนี้ ท่านจากการมีทุกอย่าง มาสละไปทุกอย่างมาไม่มีอะไรและจากการไม่มีอะไรนั้นแหละ กลับเป็นมีทุกอย่าง แต่ว่าไม่มีอะไรมันก็พึงเป็นพาราณสี คือดู

เหมือนมันไม่ใช่ แต่มันใช่

นี่คือความสันโดษ ผมยังต้องขยายความไปเรื่อยๆ ก่อน ท่านอย่าเพิ่งสรุปนะครับ มันเป็นเรื่องที่น่าสนใจและน่าพูด และคิดว่าถ้าใครพูดผมก็ชอบฟัง คือมันเป็นหลักธรรมที่สำคัญมากเลยในการป้องกัน อทินนาทาน ป้องกันคอร์รัปชัน คือสันโดษมันป้องกันคอร์รัปชันทุกรูปแบบ เดี่ยวผมจะพูดลงลึกในรายละเอียด ตอนนี้นำเข้าไปก่อน เกี่ยวกับเรื่องสันโดษ มัคน้อย ความอยู่เป็นสุขด้วยความไม่มี

ถ้าจะมีผู้คิดค้านว่า ถ้าคิดกันอย่างนี้ หรือทำกันอย่างนี้ มันคงไม่พัฒนามันไม่มีอะไร ผมกลับมีความเห็นตรงกันข้าม ผมว่าสังคมจะพัฒนามาก สมบัติของชาติ ของส่วนรวม ของสังคมจะมีมากคือสังคมจะรวย คนไม่รวย แต่สังคมจะรวย แต่ถ้าอยู่กันแบบที่คนเป็นอยู่โดยมากทั่วโลกเวลานี้ คือคนรวย แต่ว่าสังคมยากจน คนรวยบางกลุ่ม รวยเป็นหย่อมๆ แต่สังคมจะยากจน เพราะมาอยู่เป็นส่วนใหญ่คนเสียหมด ก็ลองนึกดู ยิ่งคิดมันก็ยิ่งเห็นนะครับ

เมื่อต้องการน้อย ได้มาน้อย ก็เหมือนได้มาก ถ้ายิ่งได้มากก็เหมือนได้มากเหลือเกิน แต่ถ้าต้องการมาก ได้มากมาก็เหมือนได้น้อย ถ้ายิ่งได้มาน้อย ก็รู้สึกว่าได้น้อยเหลือเกิน

เพราะคนที่ต้องการความสุขมากเกินไป ความสุขจึงสนองให้ไม่ทัน คนที่ต้องการเงินมากเกินไปทำไม่ทัน คนที่ต้องการเสียสละเสียสละมากเกินไป คนจึงชมให้ไม่ทัน คนพวกนี้มักจะทำอะไรเพื่อให้คนอื่น บางทีคนอื่นเขารู้ทัน จึงไม่ชม

ส่วนคนที่ทำอะไรอย่างสันโดษ พังด้วยใจสันโดษ ไม่อยากได้ใครดีกับใคร ทำอะไรก็ทำไปตามหน้าที่ ตามความเหมาะสม และก็ด้วยใจรักที่จะทำ คนอื่นที่มีปัญญาเห็นแล้วชอบใจจึงชม คนใครได้จึงไม่ได้ คนไม่อยากจะ กลับได้มากก็ด้วยอาการอย่างนี้

ขอซ้ำอีกทีว่า การที่เราจะได้อะไรมาน้อย มันขึ้นอยู่กับความรู้สึก มันไม่ได้อยู่ที่ปริมาณของสิ่งของที่ได้มา เวลาเหมือนกัน เวลาเท่ากัน ขณะที่เรามีความสุข เราก็รู้สึกว่ามันน้อย แต่ขณะที่มีความทุกข์เรารู้สึกว่ามันมาก ยาวนานเหลือเกิน แต่สำหรับคนมีความสุขก็รู้สึกน้อย มันอยู่ที่ความรู้สึกของจะมากน้อยไม่สำคัญ สำคัญอยู่ที่ความรู้สึกของเรา เรารู้สึกว่าพอความต้องการแล้ว ไม่ต้องการแล้ว ก็ารู้สึกมาก แต่ถ้ามีความต้องการมากขึ้น สิ่งที่ได้มามันก็น้อยอยู่เรื่อย สิ่งที่เรามีกับสิ่งที่เราต้องการ ถ้าเผื่อมันพอดีกัน มันก็รู้สึกเป็นความสุข สิ่งที่เรามีมันน้อยกว่าสิ่งที่เราต้องการ คนก็รู้สึกมีความทุกข์ เพราะมีความต้องการวิ่งไปข้างหน้า ถ้าสิ่งที่เรามีมากกว่าสิ่งที่เราต้องการ เราก็รู้สึกเหลือเฟือ มันอยู่ที่ความรู้สึก แต่ถ้าเอาสิ่งนั้นมาให้อีกคนหนึ่ง สิ่งของคนนั้นรู้สึกเหลือเฟืออันนั้นแหละ แต่สำหรับอีกคนหนึ่งมันขางน้อยเหลือเกิน เพราะว่าเรามีความต้องการมาก

เราก็มีอยู่ ๒ วิธี คือว่า

๑. สนองความต้องการ เท่าที่มันต้องการ ต้องการ ต้องการ ต้องการ และก็สนอง สนอง สนองความต้องการ

๒. ลดความต้องการ ตัดความต้องการออกเสีย

อย่างไรหนะดีกว่า หรืออย่างไรหนะทำได้ง่ายกว่า หรืออย่างไรหนะควรจะทำกว่า ก็ลองนึกดู แน่ละครับ คนสมัยใหม่ที่เป็นวัตถุนิยม เขาก็เห็นว่า มันต้องยั่วๆให้เกิดความต้องการ ยิ่งต้องการมาก ก็ยิ่งต้องขวนขวายมาก ยิ่งต้องทำมาก ยิ่งต้องแสวงหามาก ก็เหนื่อยมากหน้อย ก็แล้วแต่ ต้องการมาก ก็เหนื่อยมากในการแสวงหา

กับอีกคนหนึ่งก็ตัดความต้องการให้เหลือไว้เท่าที่จำเป็น อะไรไม่จำเป็นตัดออก แทนที่จะไปสนองความต้องการ เขาลดความต้องการ มีชีวิตอยู่ด้วยสิ่งต้องการเพียงเล็กน้อย ท่านก็เลือกเอาว่าจะใช้ชีวิตอย่างไร จะทำอย่างไร

ความสุขที่เกิดจากความสันโดษก็เป็นความสุขที่ประหลาด คือว่ามันสงบเยือกเย็น ปราศจากความเร่าร้อนกระวนกระวาย มันไม่เหมือนความสุขที่เกิดจากการเร่าร้อนต้องการ แล้วสนองความเร่าร้อนต้องการ มันคล้ายๆ ความสนุกกับความสงบ ลักษณะมันไม่เหมือนกัน สนุกมันโลดโผนเผ็ดร้อน มีอะไรอีกหลายๆ อย่างที่ตามมา แต่ว่าถ้าเป็นสุข มันก็จะสงบเยือกเย็น ความสุขที่เกิดจากสันโดษ มันจะสงบเยือกเย็น ไม่เร่าร้อน ไม่กระวนกระวาย

พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญความสันโดษในปัจฉัย ๔ นะครับ เพื่อต้องการให้ปัจฉัย ๔ มีไว้แก่สังคมส่วนรวม คือให้ทุกคนได้มีปัจฉัย ๔ โดยทั่วถึง แต่ถ้ามีบางพวกบางคนไม่สันโดษในปัจฉัย ๔ ก็จะไปสะสมไว้มากเกินไป ทำให้อีกพวกหนึ่งขาดโอกาส

แต่ว่ามีสิ่งหนึ่งที่พระพุทธเจ้าไม่สรรเสริญเรื่องความสันโดษว่าทรง
ຍ້ຽຍູ້ให้ไม่สันโดษ นั่นคือ ความไม่สันโดษในกุศลธรรม ไม่สันโดษในความดี
ອສນຸດູຈິຕາ ກຸສເລສຸ ຮມເມສຸ ความไม่สันโดษในกุศลธรรมทั้งหลาย คือว่า
ทำความดีเพียงเท่านั้นพอแล้ว อย่างนี้ไม่ได้ ไม่ทรงสรรเสริญ ไม่สรรเสริญ
ความสันโดษในกุศลธรรม คือทำความดีให้ถึงที่สุด ไปจนถึงไม่มีความดีที่จะ
ต้องทำอีกต่อไป นั่นก็คือความเป็นพระอรหันต์ ไม่มีความดีที่จะต้องทำอีกต่อไป
ກຕໍ່ ກຣຸນີຍໍ່ ສິ່ງที่ควรทำได้ทำเสร็จแล้ว คือ ในชั้นคนธรรมดานี้ก็ให้พอกพูน
ความเจริญในคุณธรรมให้ยิ่งๆ ขึ้นไป อย่าได้ย่นย่อทอดอยในกุศลธรรม คนเห็น
ความดีเป็นศัตรู ก็เหมือนคนไข้ที่กลัวยา มันก็น่าสงสาร คนไข้มันต้องกินยาเป็น

ความสันโดษทำให้คนเราสามารถที่จะเผชิญชีวิตด้วยความกล้าหาญ
และสงบ ทำให้คนเป็นที่พึ่งแก่ตนได้ในยามคับขัน สันโดษเป็นธรรมสำคัญ
อย่างหนึ่งในการช่วยเหลือตนเองและสังคมได้อย่างยอดเยี่ยม ขอให้ให้
เกียรติต่อสันโดษเถอะ เราจะเห็นคุณค่าของสันโดษอย่างยิ่ง

ผมจะลงลึกอีกนิดหนึ่งเกี่ยวกับเรื่องนี้ คือมีปัญหาที่คนบางจำพวก
ที่ยังไม่เข้าใจ เขาก็บอกว่า สันโดษนี้เป็นหลักธรรมที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนา
ตนและสังคมและประเทศชาติ เขาบอกว่า ถ้าคนเรายินดีพอใจตามมีตามได้
เสียแล้ว ความเจริญรุดหน้าของประชาชาติย่อมจะมีไม่ได้ อันนี้ขอตอบอย่างนี้
นะครับ เอาตามตัวอักษรก่อน สันโดษ แปลว่า ความยินดี หรือความพอใจ
ยินดีพอใจในอะไรครับ ตอบว่า ยินดีพอใจในปัจจุบัน ๔ คือ อาหาร เสื้อผ้า
ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค

คราวนี้พูดถึงพระภิกษุก่อน พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ยินดีในปัจจัย ๔ ตามมีตามได้ ไม่ให้โลภมาก ทั้งนี้ก็เพราะว่า พระต้องเลี้ยงชีพด้วยการอาศัยผู้อื่น ประกอบอาชีพเพื่อแสวงหาปัจจัย ๔ เองไม่ได้

อีกประการหนึ่ง ความเป็นอยู่ของพระ จุดประสงค์ก็เพื่อการตัดกิเลส ความโลภมากในปัจจัย ๔ มีของมากมีปัจจัย ๔ มาก มีอะไรมากล้นเหลือเกิน ก็จะเป็นอุปสรรคต่อจุดประสงค์ ในการขัดเกลา ในการกำจัดกิเลส เพราะพระสงฆ์จะต้องอยู่ง่ายกินง่าย

คราวนี้สำหรับฆราวาส พระพุทธเจ้าทรงสอนให้ยินดีในปัจจัย ๔ เฉพาะที่ได้มาโดยชอบธรรม คือว่าไม่ให้ชอบใจในสิ่งที่ได้มาโดยทุจริต ก็ไม่ทรงห้ามเรื่องที่จะเพิ่มพูนทรัพย์สมบัติในทางที่ชอบ แต่ก็ทรงเตือนให้รู้จักประมาณบ้าง เพื่อไม่ให้โลภจัดเกินไปจนไม่รู้จักผิดชอบชั่วดี ที่เป็นเหตุนำตนให้เสื่อมในบ้นปลาย และก็เพื่อจะได้เอาเวลาไปใช้ทางแสวงหาปัญญาและคุณธรรมเสียบ้าง ไม่ใช่เกิดมาทั้งที ไม่มีเวลาจะทำอย่างอื่น นอกจากหาเงินหาทรัพย์สิน แสวงหาปัจจัย ๔ อย่างเดียวจนตาย ให้เอาเวลาไปแสวงหาปัญญา ไปแสวงหาคุณธรรมเสียบ้าง ไม่ทุ่มเทไปในการหาปัจจัย ๔ อย่างเดียว เพราะว่าเอาเข้าจริงแล้ว เราก็มองเห็นว่าปัญญาและคุณธรรม เป็นสิ่งที่มีคุณค่าสูงสำหรับชีวิต สูงกว่าปัจจัย ๔ ตั้งเยอะเลย ทำไมเราจะต้องไปเสียเวลาแสวงหากับสิ่งที่มีคุณค่าน้อย และเอาเวลาที่จะแสวงหาสิ่งที่มีคุณค่ามากนั้นไปทุ่มเทกับสิ่งที่มีคุณค่าน้อย

ที่สำคัญสำหรับสังคมประการหนึ่ง คือว่าสันโดษเป็นธรรมที่ป้องกัน

การขโมย คอร์รัปชัน การฉ้อโกงด้วยวิธีต่างๆ ทุกรูปแบบ คือถ้ามีสันโดษแล้ว คอร์รัปชันทุกรูปแบบจะถูกทำลายไปหมด ดีไหมครับ ถ้าสังคมของเราไม่มีคอร์รัปชัน ทุกคนก็ต้องยอมรับว่าเรามี ป.ป.ป. ไว้ปราบคอร์รัปชันกันไม่รู้ก็สิบปีแล้ว ปราบได้หรือเปล่า เอาละ ปราบได้บ้าง ไม่ใช่ปราบไม่ได้เลย แต่ว่าปราบไม่ได้เด็ดขาดจนกว่าคนจะมีสันโดษในใจ

ถ้าคนไม่มีสันโดษในใจ ถึงจะมีวิธีการอย่างไร มีระเบียบอย่างไร มีกฎเกณฑ์อย่างไร แผนการเงินทุกแห่งเขามีระเบียบวางอย่างรัดกุมที่สุดเลย เพื่อไม่ให้คนคอร์รัปชันในที่ทำงานนั้นๆ องค์การนั้นๆ มีระเบียบกฎเกณฑ์ถี่ิบเลย เพื่อไม่ให้คนคอร์รัปชัน แต่ใจของคนไม่มีสันโดษ มันคอร์รัปชันจนได้ แต่ถ้ามีสันโดษมันจะป้องกันได้ มันป้องกันไปจากข้างใน ไม่ใช่ป้องกันที่ข้างนอก

พระอรรถกถาจารย์ได้แยกสันโดษละเอียดออกไปเป็น ๓ อย่าง

ประการที่ ๑ **สันโดษตามที่ได้** ท่านใช้คำว่า *ยถาลาภสันโดษ* ยถาลาภะ แปลว่าตามที่ได้ แปลว่ารู้จักพอใจในสิ่งที่ตนได้มาเสียบ้าง สิ่งที่ได้มาด้วยความพยายามของตนแม้เพียงเล็กน้อยก็ตาม ความพอใจเป็นพื้นฐานหรือเป็นบันไดให้เราก้าวต่อไปอีก ตัวอย่างเช่นว่า นักเรียนคนหนึ่งพอใจในวิชาวิทยาศาสตร์ วิชาอะไรก็ตามนะครับ เขาย่อมจะอิมใจมีความสุขใจเมื่อได้เรียนวิชานั้น ได้ความรู้ทางวิชานั้น วันละเล็กน้อยจะน้อยก็ขึ้นชมยินดีต่อสิ่งที่ได้มา บุคคลเราพอใจในสิ่งใดเขาก็จะก้าวหน้าอย่างไม่หยุดยั้งในสิ่งนั้น ความพอใจเป็นพลังหนุนให้เกิดความพยายาม ความไม่พอใจทำให้คนเหนื่อยหน่ายระอิดระอา

โปรดอย่าลืมนะครับว่า สันโดษข้อนี้ ท่านไม่ห้ามการแสวงหา เพื่อให้ทรัพย์สินเพิ่มพูนขึ้น หรือเพื่อความรู้ความสามารถดีขึ้น พระพุทธเจ้าทรงยกย่องสรรเสริญผู้ที่มีความเพียรอยู่เสมอ แต่ขอให้ทำไปในทางสุจริต ทรงเร่งเร้าให้ชวนขายตั้งตัวให้ดี และมีคุณธรรมสูงยิ่งๆ ขึ้นไป จนถึงที่สุด

ประการที่ ๒ ท่านใช้คำว่า *ยถาพลสันโดษ* แปลว่า **ยินดีตามกำลัง สันโดษตามกำลัง** คือพอใจตามกำลัง ความสามารถของตนที่จะหามาได้ คือว่ารู้จักพึงตนเอง ไม่คอยแต่กำลังของผู้อื่น แต่เมื่อมีกำลังมากขึ้น ก็ย่อมจะหาได้มากขึ้น นักเรียนที่ทุจริตในการสอบ ก็เพราะขาดสันโดษข้อนี้ครับ บางคนทุจริตมาจนเคยตัว อกุศลกรรมหนาแน่นขึ้นทุกวัน ทุกปี พอปีสุดท้ายจะสำเร็จอยู่แล้ว กรรมการสอบจับได้ถูกไล่ออก

น่าเสียดายไหมครับ นำเสียดายเวลา กำลัง เงินทองที่เสียไปแล้วในการเรียน นอกจากนี้ยังมีประวัติต่างพร้อยติดตัวไปด้วย ถ้าเขารู้จักสันโดษตามกำลังของตน คือมีกำลังสติปัญญาเท่าใดก็สอบไปเท่านั้น ไม่ยอมทุจริตในการสอบ ผลร้ายก็จะไม่เกิดขึ้นในชีวิตของเขา ก็อาศัยความเพียรพยายามของตนนั้นแหละครับ นำตนไปสู่ความสำเร็จในชีวิตได้ เขาพยายามทำทุกอย่าง สุดกำลังความสามารถ คนอย่างนี้จะไม่ตกอับ แม้จะพลาดพลั้งไปบ้างตามธรรมดาของชีวิต ก็จะมาตั้งตัวได้ใหม่ สัตว์ทั้งหลายมันตกหลุมตกบ่อ แล้วก็ยังตะเกียกตะกายเพื่อขึ้นมาสู่ความสามารถของมัน ทำไมมนุษย์เรา ซึ่งมีคุณสมบัติเหนือสัตว์อื่น จะไม่พยายามเพื่อเอาชนะอุปสรรคของชีวิต เมื่อได้พยายามสุดความสามารถแล้ว ไม่สำเร็จ ใครเขาจะติเตียนบุคคลเช่นนั้น

คนไม่พยายามตามกำลังของตนต่างหาก ที่ควรจะถูกติเตียน

ประการที่ ๓ ยถาสารูปสันโดษ แปลว่า พอใจตามสมควร หรือตามความเหมาะสมแก่ตน หมายความว่า อะไรๆ ไม่สมควรแก่ตน ก็ไม่พึงชานไปอยากได้สิ่งที่ไม่สมควรแก่ตน ข้อนี้ก็ต้องใช้ปัญญาไตร่ตรองกันหน่อยนะครับ และก็ต้องพิจารณาให้รอบคอบหน่อย ว่าอะไรควรแก่ตน อะไรไม่ควรแก่ตน ที่นี้ถ้าไปรับสิ่งที่ไม่เหมาะสมแก่ตนเข้า ก็นำภัยมาสู่ตน เตือนร้อนภายหลังได้ แม้สิ่งที่เห็นว่ามันสมควรแล้ว ก็ยังต้องสอนให้รู้จักประมาณในการมีในการรับตัวอย่างเช่น

อาหารที่ควรบริโภค ก็ควรบริโภคแต่พอประมาณ หรือวาจาที่ควรพูด ก็พูดแต่พอประมาณ ไม่มากเกินไป แม้รู้ว่าควรพูดแต่ก็ไม่มากเกินไป คือว่าไม่จำเป็นต้องพูดทั้งหมดที่รู้ แต่เราต้องรู้ทั้งหมดที่พูดออกไป มิฉะนั้นแล้วก็อันตรายและมีภัยเกิดขึ้นทั้งแก่ตัว แก่สังคม

นอกจากสอนให้สันโดษในการแสวงหา คือแสวงหาแต่ในทางสุจริตแล้ว ท่านยังสอนให้สันโดษในการรับอีกด้วย คือแม้จะมีผู้ให้ ก็ไม่รับเกินประมาณจนน่าเกลียด ซึ่งแสดงอุปนิสัยของผู้โลกจัด ท่านสอนว่า ความโลภจัดเป็นความเลวทราม อติโลภะ หิ ปาปโก ความโลภจัดเป็นความเลวทราม และก็ไม่มีรับของผิดกฎหมาย ไม่รับสินบน เป็นต้น ก็ท่านสอนให้สันโดษในการบริโภคใช้สอยปัจจัย คือบริโภคปัจจัย ๔ แต่พอประมาณ ไม่มากเกินไป ไม่น้อยเกินไป เราท่องไว้ได้เลยว่า ความพอประมาณดีเสมอ หรือว่า ความพอดีนั้นดีเสมอ

ที่นี้มีปัญหาอีกเรื่องหนึ่ง คือคนส่วนมากมักจะเข้าใจว่าความสันโดษนี้เป็นพวกเดียวกับความเกียจคร้าน ความจริงไม่ใช่เช่นะครับ สันโดษไม่ใช่พวกเดียวกับความเกียจคร้าน หรือว่าการไม่ทำอะไร

มีในพระสูตรหลายแห่งนะครับ พระพุทธเจ้าทรงสอนสันโดษและความเพียรไว้ในที่แห่งเดียวกัน สอนสันโดษด้วยสอนความเพียรด้วย และก็ทรงยกย่องทั้งสันโดษและความเพียรว่าเป็นสิ่งที่ดี ในหัวข้อธรรมที่เรียกว่า *อุปัฏฐาตธรรม* หรือธรรมที่ทรงยกขึ้นแสดงว่า ได้ทรงปฏิบัติได้ผลมาแล้วก็ทรงแนะนำให้พุทธบริษัทเอาอย่างในการปฏิบัติตาม นั่นก็คือ ๒ อย่างคือว่า *อุปัฏฐาตธรรม* นั่นคือความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ถอยกลับในความเพียร ๒ อย่างนี้ก็ไปด้วยกัน ให้ควบคู่กันไป

ท่านลองพิจารณาดูนะครับว่า สังคมใดไม่มีสันโดษ สังคมนั้นก็จะเต็มไปด้วยทุจริตคดโกง อย่างนี้ดีหรือเปล่า เพราะว่าไม่สันโดษ ก็ไม่ดี ใครก็ตอบว่าไม่ดี แต่ว่าหัวใจที่มีสันโดษจึงจะเหมาะในการปลูกฝังคุณธรรมอื่นๆ สังคมพัฒนาไปได้โดยยาก เพราะคนขาดสันโดษ ไม่ใช่เพราะคนมีสันโดษ

คนสันโดษนี่นะครับ จะ Active อยู่ตลอดเวลา ไม่รู้จักความเกียจคร้านและคนที่มีสันโดษเท่านั้น จึงจะทำความดีได้ยั่งยืน ไม่จิตจาง และทำความดีด้วยสุจริตใจ

ทำไมจึงเป็นอย่างนั้น

ก็เพราะว่า เขาสันโดษในผล ไม่สันโดษในเหตุ คือทำแต่เหตุ ส่วนผลจะได้มาเท่าไร จะได้มาอย่างไร จะได้มาเมื่อใด ก็ช่างเถอะ ในเมื่อเป็น

อย่างนี้ เขาก็ทำได้ดียังยืน ไม่จี๊ดจาง และทำด้วยความสุจริตใจ

ลองนึกดูครับ พวกขโมย ฉกชิงวิ่งราว เป็นพวกที่ขาดคุณธรรมคือความสันโดษทั้งนั้น สังคมต้องวุ่นวาย เตือนร้อน เพราะคนพวกนี้เท่าไรเห็นกันอยู่ ความไม่ปลอดภัยในทรัพย์สินทั้งที่บ้าน ทั้งนอกบ้าน ก็เห็นกันอยู่ว่ามาจากพวกไม่สันโดษ

สังคมจะต้องสะดุ้งหวาดเสียว เพราะมนุษย์ผู้ไม่มีสันโดษพวกนี้จำนวนมากเท่าใด

ที่น่าคิดอีกอย่างหนึ่งนะครับ การลงทุนทางเศรษฐกิจในลักษณะที่เสียเปล่า เช่นว่า การสร้างรั้วบ้านอย่างแข็งแรง การทำเหล็กดัดลูกกรงติดหน้าต่าง กุญแจอย่างดียวางแข็งแรงที่สุด ยิ่งบ้านใหญ่โตเท่าไรก็ยังมีพวกนี้แข็งแรงใหญ่โตมากที่สุด ไม่ใช่ทำรั้วบ้านแต่เพียงกันหมา อย่างในบางประเทศที่เขาทำรั้วกันแต่เพียงกันหมา หรือว่าพอให้รู้ว่าเขตของบ้านนั้นบ้านนี้ แต่ในบ้านเราสร้างรั้วบ้านกันขโมย ก็ป้องกันทรัพย์สินให้ปลอดภัยจากคนผู้ไม่สันโดษนี้แหละ แต่ละปีเราต้องลงทุนทางเศรษฐกิจที่สูญเสียเปล่าเพื่อป้องกันขโมย ถ้าไม่มีขโมยก็ไม่ต้องลงทุน

แผ่นดินต้องเสียงบประมาณให้กรมตำรวจ กรมราชทัณฑ์เท่าไร เพราะคนพวกนี้ปีละเท่าใด ถ้าไม่ขโมย ไม่มีการเบียดเบียนกัน คนในสังคมมีคุณธรรมดี การพัฒนาสังคมเป็นไปโดยเรียบร้อยรวดเร็ว เพราะไม่มีอุปสรรคในการพัฒนาประเทศ ไม่มีอุปสรรคในการพัฒนาสังคม คือเหมือนกับคนที่ไม่มีโรคเบียดเบียน การที่จะกินยาบำรุงหรือกินอาหาร มันก็มีประโยชน์เต็มที่

แต่ถ้ามีโรคคอยเบียดเบียนอยู่ การกินยาบำรุง กินอาหารแม้จะมีประโยชน์ แต่โรคบางอย่างมันคอยกักร้อนอยู่ ทำให้อาหารและสิ่งทั้งหลายที่นำไปบำรุงนั้นไม่มีประโยชน์เต็มที่

เพราะฉะนั้น การพัฒนาประเทศที่ชอบพัฒนาไป แล้วก็ไม่ได้บำบัดทุกข์หรือไม่ได้กำจัดสิ่งที่เป็นเสี้ยนหนามของการพัฒนา มันก็คล้ายๆ กับเรา เอา น้ำหอมไปประพรมสิ่งปฏิกูล ลองนึกดูว่า มันจะเป็นอย่างไร ถ้าเรากำจัดสิ่งปฏิกูลออกไปเสียก่อน แล้วก็เอาน้ำหอมไปพรมสิ่งนั้น กลิ่นหอมนั้นก็จะมีกลิ่นเหม็นปรากฏออกมา เสื้อผ้าที่เราจะพรมน้ำหอม เขาก็ต้องไปซักให้สะอาดและพรมน้ำหอม มันจึงจะหอม มิฉะนั้นกลิ่นหอมกลิ่นเหม็นมันติดกัน คราวนี้ก็จะยุ่งใหญ่ ไม่รู้เป็นกลิ่นอะไร ยิ่งรำคาญใหญ่ไปอีก

ปัจจัยที่เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาสังคมและประเทศ ก็คือคนที่เรียกว่า ทรัพยากรบุคคล สำคัญกว่าทรัพยากรอย่างอื่นนะครับ สังคมไทยเวลานี้เราขาดทรัพยากรบุคคลอย่างมาก เรามีคนดีไม่ค่อยพอในทุกๆ วงการ ถ้าเราไม่สามารถผลิตคนดีขึ้นให้เพียงพอความต้องการได้แล้ว แม้ทรัพยากรอย่างอื่นจะมีเพียงพอก็ไม่อาจพัฒนาสังคมได้ ยิ่งกว่านั้นก็จะกลายเป็นผลร้ายเสียอีก คือทรัพยากรเหล่านั้นจะถูกใช้ไปเป็นเครื่องมือของคนชั่ว ให้มาทำลายสังคมให้ทรุดโทรมย่อยยับ จิตใจของคนในสังคมนั้นแหละครับ คือลักษณะแท้จริงของสังคม ถ้าเราไม่พัฒนาคนก่อน การพัฒนาวัตถุให้ก้าวหน้าไป วัตถุที่เจริญนั้นแหละที่จะทำลายคน คราวนี้ก็จะแย่มากใหญ่

การสร้างคนให้เป็นคนดี มีประโยชน์แก่สังคม เป็นงานหนัก ทำได้

ยากมาก ถ้าเปรียบเทียบการสร้างคนเหมือนการปลูกสร้างสิ่งอื่น เช่น บ้านเรือน หรือต้นไม้ คุณธรรมคือสันโดษนี่แหละเป็นเหมือนการปรับพื้นที่ให้เรียบร้อย เหมาะสมแก่การปลูกสร้างนั้นๆ คุณธรรมทั้งหลายจะเจริญงอกงามในหัวใจของคนที่มีสันโดษ

ขอให้เรารู้จักสันโดษกันให้ดีเถิด แล้วสันโดษจะช่วยเราได้มากเลยทีเดียว ถ้าทำได้สำเร็จ ก็จะมีผลยิ่งยกว่าการสร้างสิ่งใดๆ เพราะว่าจะมีการสืบต่อเชื้อสาย ส่งทอดกันไปตามลำดับ ที่เรียกว่าเชื้อไม่ทิ้งแถว หรือลูกไม้หล่นไม่ไกลต้น

การช่วยสร้างเยาวชนให้มีธรรม จึงมีความหมายเท่ากับสร้างอนาคตของชาติให้รุ่งเรือง เบื้องแรกเราต้องสอนให้เขารู้จักสันโดษเสียก่อน คือให้ประพฤตินอยู่ในธรรม คือสันโดษและความเพียรพยายาม

ความพยายามที่ไม่มีสันโดษควบคุมก็จะเกินพอดี และก็จะนำไปสู่ทางที่ผิดได้ง่าย ล่อแหลมต่ออันตราย เหมือนรถไม่มีห้ามล้อหรือเบรกแตก ก็จะมีวงเวียนชีวิตที่ต้องการไป บังคับให้หยุดไม่ได้ตามที่ปรารถนา

มีเด็ก ๒ คน ต้องการจะสอบเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ ก็ลองถามดูว่าทำไมถึงเลือกสอบเข้าเป็นนักเรียนแพทย์ เด็กคนหนึ่งตอบว่า ก็เห็นญาติผู้ใหญ่ที่เป็นหมอ ร่ำรวยกันมาก ก็เลยอยากเป็นหมอเพื่อจะได้รวยด้วย ความรู้สึกเขาไปทางนี้ ถามเด็กอีกคนหนึ่งว่าทำไมจึงเลือกเข้าเรียนแพทย์ เขาบอกว่า คุณพ่อบอกว่าการเป็นหมอนั้นมีโอกาสที่จะช่วยเหลือคนได้มาก

ท่านผู้ฟังลองนึกดูว่า ถ้าเด็ก ๒ คนนี้เรียนแพทย์ด้วยกัน ความเป็น

แพทย์ของเขาจะต่างกันอย่างไร การทำงานในหน้าที่ของแพทย์จะต่างกันอย่างไร จิตใจของเขาซึ่งในรูปลักษณะแห่งความเป็นแพทย์ เปลือกนอกของเขาเหมือนกัน แต่ว่าจิตใจของเขาต่างกันมาก คนหนึ่งเป็นหมอเพราะอยากช่วยอีกคนหนึ่งเพราะมีโอกาสรักษาคนได้มาก ลองนึกดูครับว่าการปลูกสร้าง หรือปลูกฝังให้แก่เยาวชน การแนะนำการชี้นำเยาวชนให้มีความสำนึกในเรื่องเหล่านี้ มีผลต่อชีวิตของเขาอย่างไร และเมื่อเป็นผู้ใหญ่ขึ้นมา สิ่งที่เขาได้รับไว้ เมื่อเยาว์วัยก็จะปรากฏตัวชัดขึ้นเหมือนกับต้นไม้ใหญ่ เรารู้จักต้นไม้ว่ามันเป็นอะไร จากผล ดอก ใบ ของมัน เรารู้จักคนว่าเป็นอย่างไรก็จากผลงานที่เขาทำจากความรู้สึกนึกคิด และงานที่เขาทำไปจากความรู้สึกนึกคิดของเขา

ย้ำอีกทีครับว่า ผลงานที่ยิ่งใหญ่ มันต้องมาจากความคิดที่ยิ่งใหญ่ มันต้องมีความคิดที่ยิ่งใหญ่ก่อนจึงจะมีผลงานที่ยิ่งใหญ่ออกมาได้ มิฉะนั้นมันไม่ได้

การแก่งแย่งแข่งขันกันในกลุ่มผู้ใหญ่ จ้องทำลายกัน ใส่ร้ายป้ายสีกัน ทุกจริตและมีจรรยาต่าง ๆ ที่ระบาคอยู่ในสังคม จนถึงกับสังคมต้องพิการ วัณวายอยู่ทุกวันนี้ ก็เพราะหัวใจของคนเรานั้นขาดสันโดษ มุ่งเอาแต่จะได้ ไม่คำนึงถึงผิดชอบชั่วดีอย่างใด ความเห็นแก่ตัวของผู้มีอำนาจ การกอบโกย ฉวยโอกาสของพ่อค้านักธุรกิจโดยไม่คำนึงถึงความเดือดร้อนของคนส่วนมาก ความเร่าร้อนใจเพราะโลภจัด ได้เท่าไรไม่รู้จักพอ จนกลายเป็นมัวเมาในวัตถุ ทะเยอทะยานจนเกินความสามารถของตน ได้มาโดยสุจริตไม่ทันใจ ต้องลงมือ ประกอบการทุจริตต่างๆ เพื่อสนองความอยากที่เผลอลงจิตใจอยู่ ดำเนินชีวิต

ไปอย่างไรเหตุผล เพราะความโลภเข้ามาบดบังปัญญาจักขุเสียแล้ว เห็นสิ่งที่ไม่เป็นสาระว่าเป็นสาระ จึงทุ่มชีวิตทั้งชีวิตลงไป เพื่อแสวงหาสิ่งที่ไม่เป็นสาระ ซึ่งตนเข้าใจผิดคิดว่าเป็นสารถนั้นอย่างน่าเสียดาย ก็เพราะว่าขาดสันโดษนั่นเอง

ถ้าสังเกตดูให้ดี เพราะความไม่รู้ไม่เข้าใจ คนเราได้ละเลยทอดทิ้งคุณค่าอันแท้จริงของชีวิต ที่เป็นคุณค่าภายใน และไปพะวงหลงใหลอยู่กับคุณค่าปลอมของชีวิต หรือเป็นคุณค่าภายนอก

อะไรคือคุณค่าแท้จริงของชีวิต คำตอบก็คือ คุณธรรมหรือคุณงามความดี จิตใจที่ได้รับการอบรมให้ผ่องแผ้ว อุปนิสัยอันดีงาม ความกล้าหาญ และความซื่อสัตย์ อันนี้ถือว่าเป็นคุณค่าที่แท้จริงของชีวิต

จิตใจที่ได้รับการอบรมให้ผ่องแผ้วนี้สำคัญ เพราะอยู่ในชีวิตประจำวัน เราจะมีสิ่งที่ทำให้จิตใจขุ่นมัว เศร้าหมอง เยอะแยะมากมาย เราเก็บมาก็ได้ มันไม่ได้เศร้าหมองขุ่นมัวเอง แต่เก็บอะไรต่ออะไรเข้ามา เก็บอารมณ์ขยะตอนนี้เรามีคำพูดว่าภาษาขยะ คำพูดหรือภาษาขยะก็พยายามเชยทิ้งๆ ไป คือเอาแต่เฉพาะคำพูดที่เป็นประโยชน์ คำพูดดีไม่เป็นขยะ ที่นี้ก็มันมีอารมณ์ขยะ ก็ทำให้จิตใจเศร้าหมองไปโดยไร้ประโยชน์ หรือโดยไม่จำเป็น ฉะนั้นเมื่อรู้ตัวว่ามีอารมณ์ขยะเกิดขึ้น ก็เขี่ยมันทิ้งไป กวาดมันทิ้งไป เอาไว้ทำไม เพราะว่าอารมณ์ขยะนี้แหละ มันจะสร้างอุปนิสัยที่ไม่ดีให้เกิดขึ้นกับเรา แต่ถ้าเป็นอารมณ์ดี เราสะสมแต่อารมณ์ที่ดีไว้ มันก็จะเป็นการสร้างอุปนิสัยที่ดีให้เกิดขึ้น

อันนี้มันก็อยู่ที่ความคิดแหละครับ นิทานที่ผมเล่าให้ฟังในวันก่อน
ในธรรมะร่วมสมัย จะเอามาเล่าให้ฟังที่นี้อีกทีหนึ่งก็ได้

พระสองพี่น้อง คนที่เป็นคนฉลาดเฉียบแหลม คนน้องเป็นคนโง่ทึบ
วันหนึ่งมีอาคันตุกะจรมานที่นั่น ธรรมเนียมของพระที่นั่น เมื่อมีอาคันตุกะจรม
าก็จะต้องมีการถามปัญหา ตอบปัญหากัน

วันนั้น พระพี่ชายก็รู้สึกว่าจะเห็นด้วยกับรุกรการหลายเรื่อง ก็บอก
พระน้องชายให้ได้ตอบแทน แต่เนื่องจากว่าพระน้องชายเป็นคนโง่ทึบ ก็เลย
บอกพระน้องชายว่า ต้องตอบปัญหากันแบบเงิบ ใช้อาณาการ อย่าไปใช้
ภาษาปาก

พอเริ่มได้ตอบปัญหาธรรม พระอาคันตุกะก็ยกนิ้วขึ้นมานิ้วเดียว
พระน้องชายก็ยก ๒ นิ้ว พระอาคันตุกะก็ยกนิ้ว ๓ นิ้ว พระน้องชายก็ยก
กำปั้นขึ้น พระอาคันตุกะก็ลุกขึ้นไป และไปบอกพระพี่ชายว่าน้องชายท่าน
ฉลาดจริงๆ ตอบปัญหายอดเยี่ยมมากเลย ผมยอมแพ้

พระพี่ชายก็ถามว่า ได้ตอบกันอย่างไรบ้าง พระอาคันตุกะก็บอกว่า
ผมยกขึ้น ๑ นิ้ว หมายความว่าพระพุทฺธ น้องชายท่านยกขึ้น ๒ นิ้ว หมาย
ความว่าพระธรรมด้วย ผมยกขึ้น ๓ นิ้วหมายความว่าพระสงฆ์ด้วย พระพุทฺธ
พระธรรม พระสงฆ์ น้องชายท่านยกกำปั้นขึ้น หมายความว่า ทั้ง ๓ อย่าง
ต้องเป็นหนึ่งเดียว พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ รวมเป็นหนึ่งเดียว น้องชาย
ท่านฉลาดจริงๆ ผมยอมแพ้ พระอาคันตุกะพูดเท่านั้นก็จากไป

สักครูหนึ่ง พระน้องชายก็วิ่งออกมา ถามพี่ชายว่ามันไปไหนแล้ว พระ

พี่ชายบอกว่า เขาไปแล้ว เขายอมแพ้ พระน้องชายก็บอกว่าผมจะตะบันหน้ามัน ถามว่าทำไม พระน้องชายเป็นคนตาบอดมีตาข้างเดียว บอกว่า

เขายกขึ้นนิ้วเดียว หมายความว่าตาเดียว เขาต่ำผมว่ามีตาเดียว ผมยกขึ้น ๒ นิ้ว ให้เกียรติว่ามันเป็นอาคันตุกะ ผมก็ยกขึ้น ๒ นิ้ว มันมี ๒ ตา แล้วมันยกขึ้น ๓ นิ้ว หมายความว่า ๒ คนรวมกันมี ๓ ตา ผมยกกำปั้นขึ้น จะกระแทกหน้ามัน พอตีมันลูกขึ้นหนีมาเสียก่อน

ท่านผู้ฟังเห็นไหมครับว่า มองคนละอย่าง เรื่องเดียวกัน ภาษากายอย่างเดียวกัน พฤติกรรมอย่างเดียวกัน ที่นี้มองคนละอย่าง ดีความคนละอย่าง ใจเขาคิดแต่ธรรมะ เห็นอะไรก็เห็นเป็นธรรมะ ยกขึ้น ๑ นิ้วคือพระพุทธ ยก ๒ นิ้ว คือพระธรรม ยก ๓ นิ้วคือพระสงฆ์ ยกกำปั้นคือพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นหนึ่งเดียว รวมกันเป็นพระรัตนตรัย เป็นหนึ่งเดียว

แต่น้องชายมีปมด้อย ตาบอดข้างเดียว ก็คิดถึงแต่ปมด้อยของตัวเอง ยกขึ้น ๑ นิ้วก็ตีความว่าเขาต่ำว่าตัวมีตาเดียว ตัวยกขึ้น ๒ นิ้ว ก็คิดว่าเขามี ๒ ตา เขายกขึ้น ๓ นิ้ว ก็นึกว่าเขาต่ำว่า ๒ คนมี ๓ ตา ธรรมดา ๒ คนมี ๔ ตา แล้วตัวก็ยกกำปั้นขึ้น เพื่อจะกระแทกหน้าเขาด้วยโทสะ

เห็นไหมครับว่า เมื่อความคิดคนละอย่าง จิตใจคนละอย่างได้รับการอบรมมาคนละอย่าง ความผ่องแผ้วของจิตก็ผิดกัน ที่นี้อุปนิสัยก็คือสิ่งที่ได้รับถ่ายทอดมา อุปนิสัยคือสิ่งที่ได้อบรมมาจาก Habit จากนิสัย อันเป็น Habitual Action การกระทำที่นิสัยจะเป็น Character อุปนิสัย เป็นลักษณะประจำตัวของคน

เริ่มจาก Thought คือความคิด แล้วก็มี Action การทำ ทำบ่อยๆ เข้า เป็น Habit เป็นนิสัย เป็นอุปนิสัย เป็น Character ต่อไปก็จะเป็น Destiny ชะตาชีวิต เป็นอนาคต

เพราะฉะนั้น สร้างจิตใจให้ดี อบรมจิตใจให้ดี แล้วก็มีอุปนิสัยที่ดี จะเป็นคนกล้าหาญ เผชิญหน้ากับความเป็นจริง แล้วก็มีชีวิตที่ซื่อสัตย์ มีวาจาดี พูดจาระวัง คัดเลือกสรรแล้วจึงจะพูดออกมา ก็เป็นการแสดงอุปนิสัยที่ดีของคน

ที่นี้ส่วนชื่อเสียง ความมั่งคั่ง ร่ำรวย เกียรติที่ระคนด้วยบาปในสังคม ความยิ่งใหญ่ของวงศ์ตระกูล ความสุขที่เจือด้วยความเพลินในอารมณ์ต่างๆ ก็ล้วนเป็นคุณค่าปลอมของชีวิตทั้งนั้น เป็นที่น่าเสียดายนะครับว่า คนส่วนมาก พากันหลงใหลใฝ่ฝันอยากได้คุณค่าปลอมของชีวิตมากกว่าคุณค่าจริง

ทั้งนี้สาเหตุหนึ่งก็มาจากว่า เขาไม่รู้ เพราะไม่ได้ศึกษา ไม่ได้สนใจ หรือขาดผู้แนะนำที่ดี หรือว่าเพราะอุปนิสัยของเขาไม่เพียงพอที่จะรู้คุณค่า อันแท้จริงของชีวิตได้ เขาสร้างอุปนิสัยไม่พอที่จะรับสิ่งที่ดีที่มีคุณค่า การสร้าง คนมันต้องสร้างอุปนิสัยก่อน ถ้าสร้างอุปนิสัยไม่สำเร็จมันก็ไม่สำเร็จ

การจะปลูกพืชต้องเตรียมดิน เตรียมพื้นที่ให้เรียบร้อยแล้วจึงจะปลูก พืช การสร้างคนต้องสร้างอุปนิสัยก่อน ถ้าสร้างอุปนิสัยไม่สำเร็จ มันก็สร้าง คนไม่สำเร็จ

อย่าคอยให้คนอื่นสร้างอยู่เลยครับ สร้างตัวเองนั่นแหละ ผีอุปนิสัย
ของตัวเองนั่นแหละให้ดี อะไรที่ควรได้มันก็จะได้ แต่ถ้าอุปนิสัยของเรานั้นไม่ดี
อะไรที่ควรได้มันไม่ได้ สิ่งรองรับมันไม่มีมันไม่ได้ สร้างอุปนิสัยให้ดี เราจะรู้
คุณค่าของสิ่งที่ดี รู้คุณค่าที่แท้จริงของชีวิต ต้องสร้างสรรค์อุปนิสัยที่ดีงามให้
แก่ตนเอง ให้แก่ครอบครัว ให้แก่สังคม ให้แก่มวลมนุษยชาติ แล้วปัญหาต่างๆ
มันหมดไปเอง

เรามัวไปคิดถึงเรื่องอื่น จนลืมสร้างอุปนิสัยคน แม้แต่เรื่องการเรียนรู้
หนังสือ ก็ให้รู้หนังสือ ให้รู้วิชา สารพัดที่จะรู้ แต่ว่าลืมไปอย่างหนึ่งคือการ
สร้างสรรค์อุปนิสัยของตนเองและของสังคมของเด็ก ของผู้ศึกษา ก็เอาชนะ
อารมณ์ไม่ได้ เอาชนะตัวเองไม่ได้ มีแต่อารมณ์ทำอะไรไปด้วยอารมณ์ ไม่ฝัน
บ้าง ไม่ฝึก ไม่ฝน ไม่เอาชนะตัวเอง แล้วก็ไม่ได้พบสิ่งที่เป็นความงามของชีวิต
มันน่าเสียดายแค่ไหน คนที่ไม่ได้พบสิ่งที่เป็นความงามของชีวิต เพราะเหตุที่
ไม่ได้สร้างสรรค์อุปนิสัยที่ดีงาม

คุณธรรมเป็นสิ่งเลอเลิศของนิสัย ถามว่าคุณธรรมคืออะไร คุณธรรม
คือสิ่งเลอเลิศของอุปนิสัย ซึ่งต้องการปลูกฝัง และต้องอาศัยเวลา ต้องทำด้วย
ความอดทนและใจเย็น คือใครจะมาปลูกฝังให้ก็ไม่เหมือนกับที่ตัวปลูกฝังตัวเอง
ความเลอเลิศแห่งอุปนิสัย เรารู้ได้ด้วยตัวเองว่าเราก้าวหน้าไปแค่ไหน อย่างไรก็ตาม
ต้องการการปลูกฝังอุปนิสัย และต้องอาศัยเวลา และต้องทำด้วยความอดทน
และใจเย็น ถ้ายังมีอุปนิสัยที่ไม่เลอเลิศ ก็พัฒนาคุณธรรมได้ยาก เราต้องปลูกฝัง
อาศัยเวลา อย่าใจร้อน ทำด้วยความอดทน เสียสละให้ใจเย็น

จิตใจของผู้ใดได้รับการหล่อหลอมแล้วด้วยคุณธรรม มีธรรมหยั่งลงแล้วในดวงจิต ใครมาทำลายหรือถอนคุณธรรมของผู้นั้น โดยวิธีใดวิธีหนึ่งก็ตาม ย่อมจะเป็นบาปอันหนัก เพราะว่าคุณธรรมเช่นนี้ มันเป็นเรื่องที่สืบทอดต่อไปถึงบุคคลรุ่นแล้วรุ่นเล่า ที่นี้ถ้าใครมาทำลายหรือถอนคุณธรรมของผู้นั้น โดยวิธีใดวิธีหนึ่งก็เป็นการตัดหนทาง หรือตัดสิ่งที่สังคมจะได้คุณงามความดีจากบุคคลผู้นั้น ก็จะเป็นบาปอันหนักตรงนี้ ฉะนั้นการทำร้ายบุคคลผู้มีความดีท่านจึงถือว่าเป็นบาปอันหนัก เพราะว่าผู้มีความดีมีความเสียสละ ก็มีอะไรเพื่อสังคม เมื่อทำลายบุคคลผู้นั้น ก็เท่ากับทำลายสิ่งดีงามในสังคมมากมาย

ผมขอยืนยันด้วยจิตใจทั้งหมดว่า สันโดษเป็นคุณธรรมที่ประเสริฐ และเป็นไปเพื่อความเจริญผาสุกแก่ปัจเจกชน สังคม และประเทศชาติ สันโดษไม่ได้เป็นอุปสรรคในการพัฒนาสังคมเลยแม้แต่น้อย ความไม่สันโดษต่างหากที่เป็นอุปสรรคในการพัฒนาสังคม พัฒนาดตนเอง เป็นอุปสรรคในหลายๆ อย่าง

เพราะฉะนั้น ก็ขอร้องวิงวอนให้เรามาช่วยกันเห็นคุณค่าของสันโดษ ปลุกฝังสันโดษให้เกิดขึ้นในจิตใจ ในครอบครัว และในสังคม สังคมของเราก็จะได้รับสิ่งที่ประเสริฐที่พระพุทธเจ้าได้ทรงประทานไว้ให้ สมกับที่ได้เป็นชาวพุทธ

๗. สติความระลึกได้

สติ แปลความว่า ระลึกได้ สร มาจาก สรธาตุ แปลว่า ระลึก แปลว่า
ลูกศรก็ได้ แล่นไปเหมือนลูกศร

คือมีสติแล่นไปสกัดอารมณ์ได้เหมือนลูกศรที่เรายิงไปสกัดอะไรบางอย่าง
นั่นคือสติ แต่โดยทั่วไปคือระลึกได้

ในนิเทศ (หมายถึงคำขยาย) ของ นาถกรณธัมมสูตร พระพุทธเจ้า
ทรงอธิบายว่า ระลึกถึงการกระทำและคำที่พูด แม้ล่วงมานานแล้วได้ จิร-
กตมปี จิรวาสิตมปี สรिता อนุสฺสรวรिता ระลึกได้ถึงสิ่งที่เคยทำ และคำที่เคยพูด
มาแล้ว

อย่างว่า บุพเพนิวาสานุสสติญาณ ญาณเป็นเครื่องระลึกถึงขันธที่มีอยู่ในกาลก่อน ที่เราว่าระลึกถึงชาติก่อน ก็ใช้คำว่า สติเหมือนกัน บุพเพนิวาสานุสสติ สติระลึก เพราะว่ามีสติเป็นเครื่องรักษาตนอยู่เสมอ ก่อนที่จะทำจะพูดอะไรก็ระมัดระวังด้วยสติ เรียกว่า สติสังวร ระวางด้วยสติ ก่อนที่จะพูดทำ ก็ใช้สติ ระวางไม่ให้ผิดพลาดบ่อยนัก ไม่ต้องขอโทษกันบ่อยนัก ถ้าพูดผิดทำผิดอะไรไปต้องขอโทษกันบ่อย ไม่ขอโทษก็ไม่สบายใจ เราหาทางป้องกันไม่ให้ทำผิดเสีย ไม่ให้พูดผิดเสีย จะไม่ดีกว่าหรือ หรือว่านับหนึ่งถึงสิบเสีย ก่อนที่จะพูด จะทำอะไรลงไป มีสติเป็นเครื่องรักษาตัวอยู่เสมอ

ถ้าไม่มีสติเป็นเครื่องรักษาแล้ว จะเอาอะไรมารักษา สติเนปะกะ มีสติเป็นเครื่องรักษา

สติมักจะมาคู่กับสัมปชัญญะเสมอ สติหมายถึงความรอบคอบอย่างหนึ่ง ความระวางอย่างหนึ่ง การระลึกได้ว่าตนกำลังทำอะไร พูดอะไรอย่างหนึ่ง ส่วนสัมปชัญญะหมายถึง ปัญญาโดยตรง ตัวที่ตัดสินใจว่าควรทำอะไร ไม่ควรทำอะไร

ลองพิจารณาดู คนมีแต่สติ หากว่าไม่มีสัมปชัญญะ ก็จะไม่ค่อยกล้าตัดสินใจทำอะไร ที่นี้ถ้ามีสัมปชัญญะ แต่ขาดสติ ก็ทำอะไรบ้าป็นเรื่อยไป ไม่ต้องคิดหน้าคิดหลัง คำพูดในภาษาไทยเรามีอยู่คำหนึ่งว่า ให้มีสติปัญญา ก็คือมีทั้งความรอบคอบรอบรู้ในการตัดสินใจทำ

คนบางคนมีปัญญามากเกินสติ สติตามไม่ทัน เรียกว่ามีปัญญาท่วมสติ พวก *อติธาวนุโต* แปลว่าเล่นเกินไป ก็มักจะตกหลุม บางทีก็ตกหลุมตัวเอง บางทีก็ไปตกหลุมที่เขาขุดเอาไว้ รถที่วิ่งเร็วเกินไป ก็มักจะเกิดอุบัติเหตุ ทางที่เขาวิ่งเร็วเกินไป ก็เกิดอุบัติเหตุ ถ้าปัญญามั่นท่วมสติ สติยังไม่อยู่

บางคนก็สติมากเกินไป สัมปชัญญะ หรือปัญญามีไม่พอ ก็ได้แต่คิดได้แต่ระวังไม่กล้าทำอะไร คือกลัวไปเสียหมด ไม่มีปัญญาเป็นเครื่องที่จะตัดสินใจ ส่วนสติ ในความหมายที่ว่าระลึกได้นี้

ดูตัวอย่างคนเมาจัดๆ จนขาดสติ พุดอะไรทำอะไรในเวลาเมากลางคืน รุ่งเช้าก็ลืมหมด บางคนเมาแล้วขับรถไปจอดที่ปั้มน้ำมัน แล้วก็เดินกลับบ้าน รุ่งเช้าตื่นขึ้นมา เอะอะโวยวายว่ารถหาย ไม่เห็นรถจอดที่บ้าน จำไม่ได้ว่าเอารถไปไว้ปั้มน้ำมัน ไม่มีสติ สัมปชัญญะก็พลอยขาดไปด้วย ทำอะไรได้อย่างคนไร้ความคิด เพราะไม่รู้ตัวเอง รุ่งขึ้นต้องให้คนอื่นเล่าให้ฟังว่าทำอะไรไปบ้าง อย่างนี้ก็พบกันอยู่แทบทุกบ้าน สัญญะระหว่างคนเมาจึงไม่ค่อยได้เรื่อง สัญญะระหว่างคนมีสติจึงได้เรื่อง เวลาเมาสัญญากันเป็นเพื่อนตายกัน นั่นแหละมันพุด

เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าท่านยกย่องสติสัมปชัญญะว่า เป็นธรรมที่มีอุปการะมาก เรียกว่า *พหุประการธรรม* ที่แปลว่า ธรรมที่มีอุปการะมาก

มีสติอย่างเดียว ก็เรียกว่ามีเครื่องมือป้องกันอกุศลธรรมได้มากมาย
อย่าง พระพุทธเจ้าตรัสตอบ อชิตมาณพ ในอชิตปัญหา ในปัญหาของมาณพ
๑๖ คนว่า สติ เตสํ นิวารณํ กระแสตันหา ยานิ โสตานิ โลกสุมี กระแสตันหา
ใดในโลกนี้ กระแสตันหานั้น สติเป็นเครื่องกั้นกระแสตันหานั้น กระแสกิเลส
เหล่านั้นอาสติมาเป็นเครื่องกั้น

กระแสกิเลสนี้มันแรง ไม่ว่าจะเป็สายอะไร สายราคะ สายโทสะ
สายโมหะ โดยเฉพาะอย่างยิ่งสายโทสะ มันรุนแรง ถ้าไม่มีสติเป็นเครื่องกั้น
แล้วมันก็จะระเบิดบ่อยๆ มันระเบิดในตัวเอง แล้วมันก็จะระเบิดใส่คนอื่น คือว่า
ระเบิดที่จะไปทำร้ายคนอื่น มันต้องระเบิดตัวมันเองก่อน ระเบิดตัวเองพัง
พินาศไปแล้ว แล้วมันก็จะไปทำร้ายคนอื่น ทีนี้ถ้าตัวมันเองไม่ระเบิด มันก็ไม่
ทำร้ายคนอื่น

กระแสกิเลสเหล่านั้น เราก็ควบคุมมันด้วยสติ เป็นท่านบักนั้นน้ำ กั้น
กระแสกิเลส ไม่ว่าจะเป็กิเลสแบบไฟ คือโทสะ หรือโกรธ ความโกรธ หรือ
กิเลสแบบน้ำที่ไหลท่วม คือโลภะ ราคะ หรือกระแสกิเลสที่เป็นหมอกควัน
เช่น โมหะ ความหลงไม่รู้จริง รู้เท่าไม่ถึงการณ์ ก็ทำไปตามที่ไม่รู้จริงที่รู้เท่า
ไม่ถึงการณ์ นั้นแหละ และก็ผิตบ่อยๆ เป็นธรรมดา เจื่อนไขมันเป็นอย่างนั้น
น่าเป็นอย่างนั้น

ผมขอลงลึกเรื่องสติ ลักษณะของสติ สติมีลักษณะให้ระลึกได้ คือให้
ระลึกถึงธรรมที่เป็นกุศลหรืออกุศล มีโทษหรือไม่โทษ

อีกอย่างหนึ่ง สติ มีลักษณะถือไว้ คือเมื่อเกิดขึ้น ก็ย่อมจะคันหาธรรม
อย่างใดมีประโยชน์ อย่างใดมีอุปการะ และก็ถือไว้ ซึ่งธรรมที่มีประโยชน์
มีอุปการะ แล้วก็กีดกันธรรมที่ไม่มีประโยชน์ ไม่มีอุปการะออกไปเสีย โดย
ทั่วไป ท่านมักจะจัดสติ และความไม่ประมาทเป็นธรรมอันเดียวกัน

เมื่ออธิบายความไม่ประมาทท่านก็จะให้คำจำกัดความว่า ความไม่
ปราศจากสติ *สตติวิป/ปวาโส* ความไม่ปราศจากสติ เรียกว่า ความไม่ประมาท
ทั้งสองอย่างจึงเป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่มาก คือทั้งสติทั้งความไม่ประมาทมันเป็น
Synonym เป็นคำที่เป็นไวยากรณ์หรือทำแทนกันได้ เป็นธรรมที่ยิ่งใหญ่มาก
เช่นพุทธภาษิตที่ว่า

ภิกษุทั้งหลาย เรากล่าวว่าสติเป็นธรรมที่ควรปรารภณานในที่ทั้งปวง
ขออธิบายเพิ่มเติมว่า ต้องใช้ในกิจการทุกอย่าง และก็กิจการทุกอย่างต้องทำ
ด้วยความไม่ประมาท ต้องทำด้วยสติปัญญา ความไม่ประมาทเป็นธรรมที่ยิ่ง
ใหญ่อย่างไร พระพุทธองค์ได้ทรงยกย่องความไม่ประมาทอย่างไร ขอให้ดู
พระพุทธพจน์ต่อไปนี้

ภิกษุทั้งหลาย รอยเท้าของสัตว์ทุกชนิดย่อมจะรวมลงในรอยเท้าช้าง
ได้ทั้งหมด เพราะว่ารอยเท้าช้างเป็นรอยใหญ่ รอยเท้าช้างเป็นยอดของรอย
สัตว์บกเหล่านั้นทั้งหมดฉันใด กุศลธรรมทั้งปวงมีความไม่ประมาทเป็นมูล
รวมลงในความไม่ประมาท เรียกว่าเป็นยอดของธรรมเหล่านั้น ฉะนั้น

อันนี้ตามดูได้ใน *สังยุตตนิกาย พระไตรปิฎก เล่ม ๑๙*

นอกจากนี้ ยังแสดงคุณของความไม่ประมาทไว้นานาประการ เช่น ทำให้กุศลที่ยังไม่เกิด ไม่เกิดขึ้น ทำให้กุศลที่เกิดขึ้นแล้วเสื่อมไป นำกุศลที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น ที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญยิ่งขึ้น ความไม่ประมาทเป็นไปเพื่อประโยชน์ยิ่งใหญ่ แม้ในปัจจุสมพจน์ คือพระพุทธรูปครั้งสุดท้าย จวนจะปรินิพพานก็ทรงขอร้องให้พุทธบริษัททั้งหลาย ยังประโยชน์ให้สำเร็จด้วยความไม่ประมาท

อีกอย่างหนึ่งนะครับ ผู้ที่ถึงพร้อมด้วยความไม่ประมาท ย่อมจะยังมรรคมงคล ๘ ให้เกิดขึ้น ที่เกิดแล้วก็เจริญเต็มบริบูรณ์ นอกจากนี้ พระผู้มีพระภาคเจ้ายังทรงพร่ำสอนให้ภิกษุทั้งหลาย สร้างความไม่ประมาทในฐานะทั้ง ๔ คือในการละกายทุจริต ประพฤติกายสุจริต ในการละวจีทุจริต ประพฤติวจีสุจริต ในการละมโนทุจริต ประพฤติมโนสุจริต และในการละความเห็นผิด ทำความเห็นให้ถูก ทรงแสดงอานิสงส์ว่า เมื่อทำได้อย่างนี้ ย่อมไม่หวาดหวั่นต่อความตายที่จะมาถึงข้างหน้า

อันนี้ตามดูได้ที่ อังคุตตรนิกาย จตุกกนิบาต หมวด ๔ พระไตรปิฎก เล่ม ๒๑ ข้อ ๑๖๐

นอกจากนี้ ทรงชักจูงแนะนำให้ภิกษุทั้งหลาย สร้างความไม่ประมาท คือการรักษาใจด้วยสติ ด้วยตนเอง ในฐานะทั้ง ๔ จตุสุ ภิกขเวจาเนสุ อตตรูปเณ อปฺปมาโท เจตโส สติอารกฺโข กรณียโย พึงทำความไม่ประมาทตามสมควรแก่ตนในฐานะทั้ง ๔ คือขอจิตของเราอย่าได้ติดใจในสิ่งที่ควรติดใจ

ขอจิตของเราอย่าได้ขัดเคืองในสิ่งที่ชวนให้ขัดเคือง ขอจิตของเราอย่าได้หลง
ในสิ่งที่ชวนให้หลง ขอจิตของเราอย่าได้มัวเมาในสิ่งที่ชวนให้มัวเมา

พระพุทธเจ้าทรงแสดงอานิสงส์ไว้ว่า เมื่อทำได้อย่างนี้ เธอย่อมไม่
หวาดเสียว ไม่หวั่นไหว ไม่ครั่นคร้าม ไม่สะดุ้ง ไม่ต้องเชื่อถือแม้แต่ถ้อยคำ
ของสมณะ สมณวจนเหตุปี คจุจติ

ที่นี้ที่ว่า ไม่ต้องเชื่อถือ แม้แต่ถ้อยคำของสมณะนั้น ขออธิบายเพิ่ม
เดิมว่า บุคคลทั่วไป ย่อมจะมีสมณะ หรือนักบวช หรือศาสดา เป็นที่เคารพ
นับถือของตนๆ ท่านพูดอย่างใดก็เชื่ออย่างนั้น แต่ผู้ที่ฝึกจิตดีแล้ว เข้าถึงธรรม
แล้ว เข้าถึงความจริงด้วยตนเองแล้ว ย่อมจะเชื่อมั่นด้วยตนเอง ว่าอะไรคืออะไร
คือว่าได้เห็นแจ้งด้วยตนเองแล้ว จะไม่ต้องตกลงใจเพราะเชื่อผู้อื่น อันเป็น
เพียงศรัทธาในตัวบุคคล แม้ใน *กาลามสูตร* นะครับ พระพุทธเจ้าก็ทรงแสดง
ไว้เป็นข้อสุดท้ายว่า “อย่าได้เชื่อถือ เพราะว่าผู้นี้เป็นสมณะของเรา” หรือ
“ท่านผู้นี้เป็นครูของเรา ศาสดาของเรา” มา สมโณ โน ครุ

แต่ว่าอันนี้ เฉพาะ *กาลามสูตร* นะครับ และก็คนที่ศึกษา *กาลามสูตร*
ต้องศึกษาให้ดี เพราะ *กาลามสูตร* เป็นธรรมลัทธิจะ ไม่ใช่เป็นลัทธิธรรม คือว่า
ใช้ไม่ได้ในที่ทั้งปวง แต่ใช้ได้เฉพาะหมู่เฉพาะกลุ่ม คือพระพุทธเจ้าทรงแสดง
เฉพาะชาวกาลาม ที่มีประวัติความเป็นมาที่น่าจะแสดงธรรมแบบนั้น คือว่า
เขาสงสัยในคำสอนของสมณต่างๆ มากมาย ใครผ่านมาก็แสดงลัทธิของตน

ปฏิเสธลัทธิอื่น ยืนยันว่าความคิดของตนคำสอนถูกต้อง คำสอนของศาสนาอื่นผิดทั้งหมด พระพุทธเจ้าเสด็จผ่านไปเขาก็มาเฝ้าและทูลเล่าให้ฟัง ให้ทรงสดับว่าเป็นมาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าทรงมีความเห็นอย่างไร เขาหัวหมุ่นไปหมดไม่รู้จะฟังใคร ใครๆ ก็ว่าลัทธิของตนถูกต้อง ของคนอื่นผิด

ถ้าพระพุทธเจ้าจะตรัสว่า ของอาตมาถูกต้อง ของคนอื่นผิดหมด มันก็มาตะเถาะเดียวกันกับเจ้าลัทธิทั้งหลาย พระองค์จึงตรัสเป็นกลางๆ ให้คิดเอาเอง ให้เขาใช้ปัญญาพิจารณาเอาเอง เฉพาะชาวกาลาม ไม่ทั่วไป เฉพาะเหตุการณ์อย่างนั้น ท่านก็ตรัสอย่างนั้น แต่ถ้าเป็นสังขธรรม มันจะคลุมหมดย มันจะเป็น Universal Law คลุมทั้งหมดเลย เช่น อริยสัจ ๔ กฎไตรลักษณ์ ปฏิจจสมุปบาท อะไรอย่างนี้ กฎแห่งกรรม อันนี้ก็คลุมทั้งหมด เป็นสังขธรรม

พระเจ้าปเสนทิโกศลเคยเข้าไปทูลถามพระพุทธเจ้าว่า มีธรรมสักอย่างหนึ่งไหม ที่สามารถยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือทั้งประโยชน์ปัจจุบันและอนาคต พระพุทธองค์ตรัสตอบว่ามี คือความไม่ประมาท

ต่อจากนั้น ทรงแสดงความไม่ประมาทว่าเปรียบด้วยรอยเท้าช้าง และทรงแสดงเพิ่มเติมว่า ผู้ปรารถนาอายุ ความไม่มีโรค วรรณะ ความเกิดในตระกูลสูง และความพอใจอื่น ๆ อีกอันใดพาร ฟังบำเพ็ญความไม่ประมาท บัณฑิตทั้งหลายสรรเสริญความไม่ประมาทในบุญกิริยาทั้งหลาย คือการบำเพ็ญบุญ

บำเพ็ญบุญนี้มีเยอะนะครับ คอนเซ็ปต์ของคนไทยก็คือ เอาของไปถวายพระ ก็คือการให้ทาน ทำบุญกับวัดคือการทำบุญ แต่ทำบุญมีเยอะเยะ

ดูบุญกิริยาวัตถุ ๑๐ ก็ได้ ยังมีวิธีอื่นอีก บัณฑิตผู้ไม่ประมาท ย่อมยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้ คือทั้งประโยชน์ในปัจจุบัน และประโยชน์ในภายหน้า เพราะยึดประโยชน์ทั้งสองไว้ได้นั้นแหละ ท่านจึงเรียกว่าบัณฑิต

พระพุทธเจ้าตรัสต่อไปว่า เพราะฉะนั้นแล มหาบพิตร พระองค์พึงสำเหนียกว่า จะเป็นผู้มีกัลยาณมิตร กัลยาณสหาย และกัลยาณชนเป็นที่คบหา และจะต้องทรงดำเนินพระจริยาอาศัยธรรมข้อหนึ่งอยู่ คือทรงไม่ประมาทในกุศลธรรมทั้งหลาย

เมื่อพระองค์ทรงเป็นผู้ไม่ประมาทอยู่ ชนทั้งหลายที่อาศัยพระองค์อยู่ ก็จะไม่ประมาท เป็นอันว่า พระองค์ได้คุ้มครองรักษาพระองค์เอง และได้คุ้มครองรักษาฝ่ายในและบริวารชนทั้งปวง แม้เรือนยังว่างก็เป็นอันได้คุ้มครองรักษาความประมาทเป็นมลทินของผู้รักษา จะรักษาสิ่งใด ถ้ารักษาด้วยความประมาท ก็จะเกิดโทษขึ้น

ในทางตรงกันข้าม ความไม่ประมาทหรือสติ มีอุปการคุณมากแก่ผู้รักษา ไม่ว่าจะรักษาตนหรือรักษาผู้อื่น ต้องมีสติเป็นเครื่องรักษา พระพุทธองค์ทรงเปรียบเทียบเรื่องนักกายกรรม ที่อาศัยการแสดงกายกรรม แต่ต่างคนต่างก็ต้องรักษาตัวเองให้ดี เช่น อาจารย์ให้ศิษย์ขึ้นไปยืนบนต้นคอกของอาจารย์ เลี้ยงตัวอยู่บนต้นคอกของอาจารย์ เมื่อต่างคนต่างเลี้ยงตัวเองไว้ให้ดีแล้ว การแสดงกายกรรมก็เป็นไปได้ด้วยดี ได้ทรัพย์ด้วยดี เป็นการคุ้มครองรักษาซึ่งกันและกัน

พระพุทธองค์ตรัสย้ำว่า ภิกษุทั้งหลาย เมื่อรักษาดนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่นด้วย เมื่อรักษาผู้อื่นก็ชื่อว่ารักษาดนด้วย อันนี้ผมเคยเปรียบเทียบหลายครั้งนะครับ ถ้าเราอยู่บ้านใกล้กัน ถ้าเราไม่รักษากันเรา ปล่อยให้ไฟไหม้ ไฟมันก็ลามไปไหม้บ้านคนอื่น ถ้าเราไม่ช่วยดูแลบ้านคนอื่น หรือว่าไฟไหม้บ้านคนอื่น ไปเผาบ้านคนอื่น บ้านคนอื่นไฟไหม้ มันจะลามมาไหม้บ้านเรา ถ้าบ้านคนอื่นเรียบร้อยดี บ้านเราก็ปลอดภัยไปด้วย

เพราะฉะนั้น การรักษาผู้อื่น ชื่อว่าเป็นการรักษาตน รักษาตนก็ชื่อว่ารักษาผู้อื่น ทีนี้เมื่อจะรักษาดน ก็พึงใช้สติปัญญาเป็นเครื่องรักษา เมื่อจะรักษาผู้อื่นก็พึงใช้สติปัญญานั้นแหละ เป็นเครื่องรักษา อันนี้ดูใน *เสตทกสูตร สังยุตตนิกาย มหาวรรค* แต่ในการรักษาผู้อื่นนั้นทรงสอนให้ใช้ขันติ อวิหิงสา ไม่เบียดเบียนและเมตตากรุณาช่วยด้วย อันนี้ขอให้พิจารณาดูให้ดีนะครับ รักษาตนใช้สติปัญญาเป็นเครื่องรักษา ในการรักษาผู้อื่น ทรงสอนให้ใช้คุณธรรมเพิ่มขึ้น คือ ขันติ อวิหิงสา และเมตตา กรุณา ช่วยด้วย

ความเป็นผู้มีสติ ก็คือ ความเป็นผู้ตื่นอยู่เสมอ ไม่ใช่ตื่นแต่ตื่นนะครับ ตื่นตัว ตื่นตัวอยู่เสมอ จะเป็นการตื่นทางจิต Mind Fullness พระพุทธพจน์ที่ว่า *สติ โลกสมบัติ ชาติโร* สติเป็นธรรมเครื่องตื่นอยู่ในโลก นั่นก็เป็นการให้เห็นว่า สติเป็นธรรมที่ทำให้กระปรี้กระเปร่า ว่องไว Active อยู่ตลอดเวลา ไม่เฉื่อยชา เกียจคร้าน

ในการเจริญสตินั้น จะต้องมียกรรมอีก ๒ อย่างเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย
เสมอ คือ อาตาปะ ความเพียร สัมปชัญญะ ความรู้ตัวหรือปัญญา ท่านใช้เป็น
คุณศัพท์ว่า อาตาปี สมฺปชาโน สติมา ก็แปลว่า มีอาตาปะ มีความเพียร
มีสัมปชาโน มีสัมปชัญญะ สติมา มีสติ

จุดมุ่งหมายในการมีสติ ก็เพื่อละอภิชฌา โทมนัส อภิชฌาคือความ
อยากได้ ความติดใจ โทมนัสคือความเสียใจ ไม่พอใจ เมื่อไม่มีทั้งอภิชฌา
และโทมนัส คือไม่มีทั้งความอยากได้ ความติดใจ ไม่มีทั้งความเสียใจ ไม่
พอใจแล้ว จิตก็ย่อมเป็นกลาง เป็นอิสระ ไม่เอียงไปทางข้างพอใจหรือไม่พอใจ
สามารถดำเนินอยู่ได้ในทางสายเอก ที่เรียกว่า เอกายนมรรค ซึ่งเป็นไปเพื่อ
ความบริสุทธิ์ของสัตว์ทั้งหลาย เพื่อความล่งพ้นความโศก และความคร่ำครวญ
รำพัน เพื่อความสิ้นสุดแห่งทุกข์โทมนัส เพื่อญายธรรม คือธรรมที่ควรรู้และ
ทำให้แจ้งซึ่งพระนิพพาน ตามอานิสสงส์ที่ท่านกล่าวไว้ในสติปัฏฐาน

ผมจะเล่าเรื่อง นกมูลไถ เรื่องเป็นมาอย่างนี้นะครับ พระพุทธเจ้า
ท่านตรัสกับภิกษุทั้งหลายในพระสูตร ชื่อว่า สกุนด์กษิสูตร แปลว่า สูตรนกมูลไถ
นี้แหละ ท่านตรัสสอนภิกษุทั้งหลายว่า

เรื่องเคยมีมาแล้ว เหยี่ยวตัวหนึ่งโฉบนกมูลไถโดยเร็ว ก็แปลว่าจับได้
นกมูลไถกำลังถูกเหยี่ยวนำพา ก็ได้รำพันขึ้นว่า เราเป็นผู้อับโชค มีบุญน้อย
ที่เผลวไปในถิ่นของผู้อื่นมิใช่ถิ่นหากินของตน ถ้าเผื่อวันนี้ เราไปเผลวในถิ่น
ที่อยู่ของบิดาตน ซึ่งเป็นที่ที่ควรจะไป เหยี่ยวตัวนี้แม้จะตัวใหญ่โต
เราก็คงจะสู้ได้

เหยี่ยวได้ยินดังนั้นก็บอกนกมูลไถว่า ถึงจะเป็นถิ่นซึ่งเป็นบิดาของตน เป็นที่หากินของเจ้า เราก็ต้องจับเจ้าได้

นกมูลไถก็บอกว่า ถ้าอย่างนั้นก็ให้ปล่อย ลองปล่อยดู แล้วจับใหม่ ที่นี่เหยี่ยวก็หยิ่งในกำลังของตน ปล่อยนกมูลไถไปพร้อมบอกว่า เจ้าไปเถิด เจ้าจะไปในที่ไหนก็ตาม ก็ไม่พันเราไปได้

นกมูลไถก็ไปที่ที่มีก้อนดินซึ่งเขาไถเอาไว้แล้ว เขาเรียกขี้ไถหรืออะไร ก็แล้วแต่ เวลาไถนาก่อนดินมันจะออกไปส่องข้างของผานไถ ก็จะมีก้อนดิน สูงบ้างต่ำบ้าง เป็นก้อนอยู่ นกมูลไถก็ไปอยู่ที่ดินก้อนใหญ่ แล้วก็ทำท่ายเหยี่ยวว่า มาจับเราเถิด เราพร้อมแล้วให้มาจับเรา

เหยี่ยวก็หยิ่งในกำลังของตัว อวดอ้างในกำลังของตัว ห่อปีกทั้งสอง โฉบลงมาทันที พอนกมูลไถรู้ว่าเหยี่ยวโฉบลงมาจับก็หลบเข้าซอกดิน เหยี่ยวก็ยังไม่อยู่ ออกกระแทกกับดินแข็งก็ตายในที่นั้น

พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องนกมูลไถเที่ยวไปในถิ่นอื่น มิใช่ถิ่นหากินของตนเป็นอย่างนี้ แต่พอมายู่ในถิ่นของตัวก็หลบเหยี่ยวได้ เหยี่ยวจับไม่ได้ ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละ เธอทั้งหลายอย่าเที่ยวไปในอารมณอื่น ที่มีใจใคร่ คือ มิใช่ถิ่นของตน เมื่อเธอทั้งหลายเที่ยวไปในอารมณอื่น มิใช่ใจใคร่ มารก็จะได้ช่องได้โอกาส

อารมณอื่นในที่นี้ ท่านก็หมายถึงกามคุณ ๕ และก็ตรัสต่อไปว่า ให้เที่ยวไปในอารมณซึ่งเป็นของบิดาตนเป็นใจใคร่ เที่ยวไปในอารมณเช่นนั้นแล้ว มารก็จะไม่ได้ช่องไม่ได้โอกาส อารมณที่เป็นของบิดาตนก็คือ สติปัฏฐาน ๔

นั่นเอง คือให้อยู่กับสติปัฏฐาน ๔ คือให้พิจารณาเรื่องกาย เห็นกายในกาย มี
ความเพียร มีสติสัมปชัญญะ เพื่อกำจัดอภิชฌา และโทมนัสในโลกออกเสียได้

พิจารณาเห็นเวทนาในเวทนา เห็นจิตในจิต เห็นธรรมในธรรม มีสติ
สัมปชัญญะ มีความเพียร กำจัดอภิชฌา คือความยินดีและโทมนัส ความ
ยินร้าย ไม่พอใจในโลกเสียได้ นี่คืออารมณ์ของบิณฑน ก็คือว่าให้อยู่กับ
สติปัฏฐาน ให้อยู่กับสติ แล้วก็จะปลอดภัย

นกมูลไถตัวเล็กกว่าแต่ฉลาดกว่า เหยี่ยวตัวใหญ่กว่าแต่ทะนงตน
ทะนงไม่ได้นะครับ ใครที่เป็นใหญ่เป็นโต ใครคิดว่าเราเป็นใหญ่เป็นโตอยู่จะ
ต้องเอาชนะ บางทีก็ไม่ชนะครับ ถ้าฉลาดน้อยกว่า ก็อาจจะสู้คนเล็กๆ ที่
ฉลาดมากกว่าไม่ได้ เรามีวิธีการที่จะเอาชนะได้ ต้องระวัง

อีกเรื่องหนึ่ง คือเรื่อง ลิงติดตัง เป็นเรื่องสติปัฏฐานเหมือนกัน
พระพุทธเจ้าท่านโยงมาหาสติปัฏฐานเหมือนกัน

พระพุทธเจ้าตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า ถิ่นขุนเขาหิมพานต์ คือมีทั้ง
ที่ขรุขระ ที่ราบเรียบ เป็นที่เที่ยวไปของฝูงลิงบ้าง ของมนุษย์บ้าง ที่มนุษย์ไป
ได้ก็มีอยู่ และที่ขรุขระที่ลิงไปได้ แต่มนุษย์ไปไม่ได้ก็มีอยู่ และที่ไปได้ทั้งคน
และลิงก็มีอยู่

ณ ที่นั้น พวกพรานป่าก็จะวางดั่งเอาไว้ ดังคือยางเหนียว วางไว้บน
ทางเดินของฝูงลิง เพื่อจะดักลิง

ในจำพวกลิง ลิงกลุ่มไหนที่ไม่โง่ ไม่ลอกแลก ลิงพวกนั้นพอเห็นอย่าง

นั่นก็หลักออกห่าง ส่วนลิงใดที่โง่ลอกแลก ลิงกลุ่มนั้นก็เข้าใกล้ดัง และ
เอามือจับ มือก็ติดตัง มันจึงเอามืออีกข้างหนึ่งจับ มือข้างที่สองก็ติดตังอีก
ทีนี้มันก็เอาเท้าอีกข้างหนึ่ง คิดว่าจะปลดมือทั้งสองออก เท้าก็ติดตังอีก เอา
เท้าข้างที่สองจับคิดว่า จะปลดมือและเท้าออก เท้าที่สองก็ติดตัง ทั้งมือทั้งเท้า
ติดตังหมดเลย มันจึงเอปากกัด คิดว่าจะปลดมือทั้งสองและเท้าทั้งสองออก
ปากก็ติดตังอีก ลิงตัวนั้นถูกตรึง ๕ จุด นอนทอดถอนใจถึงความพินาศ

พรานทำได้ตามปรารถนา พรานแทงลิงตัวนั้น แล้วดึงออกทิ้งไว้ในที่
นั้นเอง แล้วจากไป

พระพุทธเจ้าตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย เรื่องลิงเที่ยวไปในถิ่นอื่น ไม่ใช่
ในที่ที่ควรเที่ยวไป ก็เป็นอันตรายอย่างนี้

ภิกษุทั้งหลาย เพราะเหตุนี้แหละท่านทั้งหลายอย่าเที่ยวไปใน
อารมณ์อื่น ที่ไม่ใช่โคจร เมื่อเที่ยวไปในอารมณ์อื่นมารก็จะได้ช่องได้โอกาส

พระพุทธเจ้าก็สรุปลงในกามคุณ ๕ ว่า มีใช่โคจร ที่นี้ก็ตรัสโยงมาใน
สติปัฏฐานว่า เธอทั้งหลายจงเที่ยวไปในที่ของบิดาตนคือสติปัฏฐาน ๔ มีสติ
สัมปชัญญะ

คราวนี้ก็มาพูดถึงวิธีดักลิง เขาจะเอามะพร้าวปาดหัวเข้าเอาไข่อ้อย
แล้วเอาอาหารลิงใส่ลงไปในมะพร้าว ที่นี้ก็เอาเงื่อนด้านหนึ่งของไข่อ้อยไว้กับ
ต้นไม้ ลิงเที่ยวหาอาหาร มาเจออาหารในมะพร้าวแล้วก็ล้วงมือลงไป แล้วก็ดึง
ไม่ออก มันล้วงเข้าไปได้ เพราะมันแบมือออก คราวนี้พอมันจะเอาอาหารใน

มะพร้าว มันต้องกำมือเข้า พอกำมือเข้ามันก็ดึงมือไม่ออก มันจะดึงมือออกได้ มันต้องแบมือออกปล่อยอาหาร ที่น้ำมันเสียตายอาหาร มันก็ไม่ปล่อย มันกำเอาไว้ก็ดึงมือไม่ออก คนดักเขาก็มาพอดี ก็มาจับลิงได้ ถ้าลิงมันไม่โง่ มันปล่อยเสีย พอรู้ว่กำมือแล้วออกไม่ได้ มันก็ปล่อยเสีย มันก็พ้นไป แต่มันเสียตายอาหารเลยถูกจับได้

ลองนึกดูว่า คนเรามีลักษณะคล้ายกับลิง มีเท่าไร? เสียตายอะไรต่ออะไรบางอย่าง แล้วก็ไม่กล้าปล่อย ไม่กล้าวาง ไม่กล้าทิ้ง ไม่กล้าเลิก ไม่กล้าทิ้งอะไรที่มันเป็นอันตราย เหมือนลิงที่ถูกดัก ทำนองนั้น ต้องใช้สติปัญญา ไม่ใช่สัญชาตญาณ เพราะว่สิ่งที่มันเป็นอาหาร มันมีอุปาทานพัวพัน

วิธีฝึกให้มีสติสัมปชัญญะ ทำอย่างไร

๑. เบื้องแรกต้องรู้จักตัดทอนสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไปจากใจให้หมด เหมือนกับชาวสวนเขาตัดกิ่งไม้ที่ไม่จำเป็นออก เพื่อไม่ให้เสียน้ำเลี้ยง คือ ลำต้นมันจะต้องสูบน้ำเลี้ยงขึ้นไปเลี้ยงกิ่ง กิ่งไหนไม่จำเป็นเขาตัดออกเพื่อให้กิ่งที่เหลือเขาได้น้ำเลี้ยงที่สมบูรณ์ ฉะนั้นเราจะต้องตัดทอนสิ่งที่ไม่จำเป็นออกไปจากใจ ให้คงอยู่แต่ส่วนที่เข้าใจให้สบาย ทำให้จิตใจงดงาม พุดอย่างชาวบ้านน้อยก็ว่ามองโลกเป็นสีชมพู จิตใจมันสงบสบายอยู่ตลอดเวลา

ท่านเคยขับรถตอนฝนตกบ้างไหมครับ มันก็ดูสวยงามมากเลย ละของฝนโปรยลงมา เราก็อยู่ในรถ เยือกเย็น ค่อยๆ ไปก็ได้ รถมันติดบ้างนิดหน่อย

ค่อยๆ ไปด้วยใจที่สงบ ไม่เร่าร้อน กระวนกระวาย ไม่ร้อนรน ภาพนั้นมันก็กลายเป็นความงาม ฝนตกลงมาเย็นฉ่ำ มีละอองฝนโปรยลงมา รู้สึกสบายเป็นสุข มันเป็นภาพที่ดี ขับรถตอนฝนตก รถติดก็ดูสวย ถ้าเผื่อจิตเราสงบลง จิตใจเราสบาย เราได้เสียอะไรที่มันไม่จำเป็นออกจากใจหมดแล้ว ไม่จำเป็นเสียทิ้งออกไป มองโลกสีชมพู ชาวบ้านเขาก็ว่าอย่างนั้น

๒. หัดนึกก่อนพูด แม้จะพูด ทำซ้ำ แต่ก็ถูกต้อง แม้จะพูดซ้ำไปหน่อย เพราะเราคิดก่อนพูด มีสติในการพูด จะซ้ำแต่ก็ถูกต้อง ไม่ต้องกลับมาทำใหม่ เทียบดูแล้วมันก็ไม่ซ้ำ อย่างคนเขียนหนังสือ เขียนทีเดียวเสร็จ แม้จะซ้ำหน่อย แต่ว่าทีเดียวได้เรื่องเลย ไม่ต้องเกลา ไม่ต้องเขียนใหม่ บางคนยกวางตั้ง ๔-๕ ครั้ง ยังไม่ได้ ทีนี้คนที่ทำรอบคอบแม้จะดูเหมือนซ้ำแต่เร็ว

เราก็หัดนึกก่อนพูดก่อนทำ แม้จะซ้ำก็ถูกต้อง เหมาะสมและก็จะเป็นคนสงบเสถียรยิ้มตัวอยู่เสมอ ไม่ผิดพลาดได้ง่าย ดูดี

๓. คิดให้รอบคอบแล้วจึงตัดสินใจ ก็มีใจตรงคือหมั่นใจให้ตรงเสียก่อน วันนั้นผมก็ยังพูดกับท่านผู้หนึ่งว่า การปฏิบัติธรรม การศึกษาธรรม ทำไม่ยาก หมั่นใจให้ตรงเสียก่อน แต่ถ้าใครใจไม่ตรงแล้วก็ยากมากเลยครับ ทำไม่ถูกต้องลำบาก มันจะคอยทำให้ถูกใจคนนั้น ถูกใจคนนี้ คล้อยตามคนนั้น คล้อยตามคนนี้ ที่เขาเป็นใหญ่เป็นโต มันก็ไม่ถูกต้องตามธรรม หมั่นใจให้ตรงเสียก่อน ต้องไม่ตัดสินใจอะไรโดยง่าย หรือเอียงไปข้างเดียว

ระยะแรกๆ เราต้องมีเงื่อนไขอยู่เสมอ คือ If-then-law หรือ Conditionality มีเงื่อนไขคือ ไม่ใช่ว่าคนใหญ่คนโตพูดแล้วจะถูก ไม่ใช่คิดอย่างนั้น คนใหญ่คนโตก็พูดผิดได้ ทำผิดได้ เพราะฉะนั้น ต้องระวังเรื่องนี้ ต้องใจตรง ถ้าใครผิดก็บอกว่าผิด ใครถูกก็บอกว่าถูก ถ้าจะว่าอย่างไรก็ว่ากันไปอีกทีหนึ่ง

๔. ผูกใจไว้กับสิ่งที่ดีงามที่สุด ก็ชีวิตงาม ได้พบกับชีวิตงามซาบซึ้ง และเยือกเย็น มีความดีความงามอยู่ในตัวเอง บางทีก็นึกถึงความดีงามที่มีอยู่ในตัวเอง อันนี้สำคัญมากนะครับ ผูกใจไว้กับสิ่งที่ดีงามที่สุด มันมีหลายอย่างที่เป็นความงามของชีวิต ถ้าเราวางใจให้เหมาะแล้ว มันเป็นความงามของชีวิต และซาบซึ้ง เยือกเย็น ด้วยเรามีสติสัมปชัญญะ ใคร่ครวญ ตรึกตรอง เป็นความงามของชีวิต เป็นชีวิตงาม เยือกเย็นอยู่ด้วยรสแห่งธรรม มันคงเหมือนภูเขาที่ไม่สะเทือนด้วยแรงลม ถ้าเผื่อเกิดผิพลาตขึ้นบ้าง ก็ไม่เป็นไร เป็นบทเรียนเท่ากับความถูก

ความผิมนั่นก็เป็นบทเรียนได้มากๆ เลยนะครับ มีคุณค่ามากเท่ากับ ความถูกเหมือนกัน คือทำให้เราระวัง และมีการศึกษาเรียนรู้เพิ่มขึ้น ในที่สุดก็เล็ดแม้แต่เป็นกิเลสชั้นละเอียด มันจะค่อยๆ ลื่นไป เพราะอาศัยความแก่กล้าของสติปัญญา

วิธีฝึกสติสัมปชัญญะให้มีอยู่

๘. ความขยันขันแข็งในการงาน

ในตำราท่านใช้ คำว่า *กักรณียะสุ ทกุขตา* แปลว่า ขยันในกิจที่จะต้องทำ ขยันขันแข็งในการที่จะช่วยเหลือกิจธุระของผู้อื่น *กักรณียะสุ* ในสิ่งที่ควรทำอย่างไร คือว่าคอยถามอยู่เสมอว่า มีอะไรให้ช่วยทำบ้าง *กักรณียะสุ ทกุขตา* ขยันในการสอบถามว่า มีอะไรให้ทำบ้าง มีอะไรให้พอช่วยเหลือได้บ้าง มีน้ำใจ

ที่นี้ท่านขยายออกมาเป็น *ทกุไซ โหติ อนลโส* เป็นคนขยัน ไม่เกียจคร้าน *ตตตฺรปายาย วิมส่าย สมมฺนาคโต* ประกอบด้วย อุบายหรือวิธีการที่จะทำ ประกอบด้วยความเฉลียวฉลาด หรือปัญญาอันเป็นอุบายที่จะทำกิจนั้นๆ *อลํ กาคฺคํ อลํ สวีธาตํ* เป็นคนสมควรที่จะทำ สมควรที่จะจัดการ นี้แหละภิกษุทั้งหลาย การที่เป็นเช่นนี้แหละ เป็นธรรมสำหรับทำที่พึงข้อหนึ่ง

ก็น้อยใหญ่อันใดของเพื่อนฝูง ของผู้อื่นที่ควรจะยื่นมือเข้าไปช่วยเหลือ

ก็จะเป็นผู้ขยัน ไม่เกียจคร้านในกิจนั้น และก็ประกอบด้วยความสำเร็จฉิวฉไลด้วยปัญญา หาวีธีการที่จะทำให้ประสบความสำเร็จในกิจนั้นๆ และก็เป็นคนสมควรที่จะทำ สมควรที่จะจัดแจงสิ่งนั้นๆ อันนี้ก็เป็นธรรมที่ทำให้เป็นที่พึงได้
ผมจะลงรายละเอียดเกี่ยวกับเรื่องนี้สักหน่อยนะครับ

งานกับคนเป็นของคู่กัน แต่ไหนแต่ไรมาแล้ว ก็เรียกได้ว่ามนุษย์อยู่ได้เพราะการงาน คนไม่ทำงานเอาเปรียบสังคม เพราะว่าต้องบริโภคผลผลิตของสังคมให้หมดไปอย่างเดียว ส่วนตัวไม่ได้ทำอะไรช่วยสังคมที่ตนอาศัยอยู่ คนดีจึงต้องทำงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ก็มองตามแง่ธรรมชาติ แรงคนเขาก็มีไว้เพื่อให้ทำงาน ถ้าไม่ทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ตน สังคมหรือประเทศชาติ แรงงานก็สูญเปล่า ก็ไม่เพียงแต่สูญเปล่าอย่างเดียวก็ยังเอาแรงงานไปใช้ทางเสียอีกด้วย

มีเพื่อนบางคนบอกว่า ถ้าไม่ทำงานก็ไม่รู้จะทำอะไร ชีวิตวันหนึ่งๆ ถ้าไม่ทำงาน ก็ไม่รู้จะทำอะไร ก็ต้องทำงาน และก็ทำงานให้เป็นประโยชน์แก่ตัวบ้าง แก่เพื่อนฝูงบ้าง แก่สังคมบ้าง และก็ได้ผลออกมาเป็นความชื่นใจ

การทำงานของคนเรามีอยู่มาก มีให้เลือกหลายอย่างแล้วแต่ถนัด อาชีพก็มีมากมาย ใครถนัดทางไหนก็เลือกทำทางนั้น แต่ที่นี้ไซ้คร้าย บางคนไปถนัดในทางทุจริต เป็นมิชฉาชีพ บัณฑิตหามและก็รังเกียจ ไม่ควรทำ แต่ถ้าเป็นงานสุจริตก็ทำไปเถอะ จะได้เงินมากน้อยก็ทำไปเถอะ เมื่อได้เงินน้อยก็ใช้แต่น้อย เมื่อได้เงินมากก็ใช้มากหรือใช้น้อยก็ตามใจ แต่ก็ทำไปเถอะ ดีกว่าจะอยู่ว่างๆ และไม่ทำอะไร ทำให้เป็นประโยชน์

ที่นี้บางคน ก็ทำงานเพื่อเงินอย่างเดียว หรือว่ามุ่งหน้าเข้าหาเงิน คือไม่มีอุดมคติ ไม่มีจุดมุ่งหมายอย่างอื่น ขอให้ได้เงินมาเท่านั้น แต่บางคนก็ทำงานเพื่อเงินด้วย เพื่ออุดมคติดด้วย

แต่บางคนทำงานเพื่ออุดมคติอย่างเดียว จะได้เงินเพราะงานนั้นหรือไม่ได้ก็ไม่สำคัญ เห็นว่าชอบทำงานที่เป็นสาธารณประโยชน์ ทำงานที่เป็นอาสาสมัคร ชอบทำอะไรที่ตัวเองเห็นว่าเป็นประโยชน์และก็ทำเพื่อแผ่ผู้อื่น อันนี้ใจกว้าง ก็มองเห็นว่างานนั้นเป็นประโยชน์แก่สังคม และประเทศชาติ และก็ลงมือทำโดยไม่คำนึงถึงเงิน คนอื่นจะมองเป็นอย่างไร คนอย่างนี้หายาก ไม่ได้คำนึงว่าคนอื่นจะมองตนอย่างไร ก็ทำงานช่วยเหลือคนในนั้นบ้างคนนี้บ้าง คนอย่างนี้หายาก

ก็มีคำกล่าวที่ว่า ไม่รู้ใครกล่าวเอาไว้ ก็ไปจำเขามา บอกว่า Nobody Does Something for Nothing but Somebody Does Something for Nothing ลองแปลดู ไม่มีใครทำอะไรโดยไม่หวังอะไร แต่มีบางคนทำบางอย่างโดยไม่หวังอะไร ก็หมายความว่า ไม่ต้องการอะไรเพื่อตน คนที่ทำงานต่างๆ หวังผลเพื่อตนก็มีดาษดื่นทั่วไป หาได้ไม่ยากในโลกนี้ ที่นี้คนที่ทำเพื่อประโยชน์แก่สังคมและประเทศชาติ ก็มีอยู่ไม่มาก การทำงานโดยไม่หวังผลเข้าตน เป็นเรื่องของคนใจสูง

วงการศึกษของเรา ควรจะเบนเข็มปลูกฝังอบรมคนของเรา ให้เป็นคนที่มีจิตใจกว้างขวางออกไป หรือคนที่ได้รับการศึกษาแล้ว ให้ได้ทำงานเพื่ออุดมคติก็น่าจะ ยอมจนบ้างยอมอดกันบ้าง แต่ก็กลัวรับรอง ถ้าเผื่อคนใน

สังคมของเรา ยอมจนกันบ้างยอมอดกันบ้าง แล้วมันจะไม่จนและไม่อด คือมันจะมีทรัพยากรธรรมชาติ จะมีทรัพยากรสินสมบัติของโลกเหลือเพื่อ มีให้เลือกให้กินให้อยู่เหลือเพื่อ ถ้าเผื่อคนเราส่วนมากหรือว่าแทบทั้งหมดมีอุดมคติ กล้าจนและอดกันบ้าง มันก็มีของเหลือเยอะแยะไปหมดเลย เสื้อผ้า อาหาร ที่อยู่อาศัย ทรัพยากรอะไรต่างๆ มันจะเหลือเยอะแยะไว้ให้แกสังคม ผมเชื่อว่าธรรมชาติได้สร้างอะไรไว้เต็ม ธรรมชาติได้มีมาให้มนุษย์และสัตว์โลกอยู่ได้โดยไม่เดือดร้อน ถ้ามนุษย์ไม่โลภมากและไม่เห็นแก่ตัว ไม่ทำลายธรรมชาติ เพียงแต่ว่าอาศัยธรรมชาติอยู่

ที่นี้มนุษย์เรามีความโลภมาก ทำลายธรรมชาติจนหมด เพื่อเอาธรรมชาติมาเป็นของตัวเอง เสร็จแล้วหนักเข้าๆ มันสู้ไม่ไหว ธรรมชาติมันสนองความต้องการไม่ไหว ก็ให้โทษเอา มันเป็นการย้อนกลับของธรรมชาติที่สนองให้แก่มนุษย์ เสร็จแล้วมนุษย์ที่ไม่ได้ทำอะไร ไม่ได้ทำเช่นนั้นก็พลอยเป็นทุกข์ไปด้วย เป็นกรรมของสังคม เป็นกรรมของประเทศ เป็นกรรมของโลก

เขาทดลองนิวเคลียร์กัน ทดลองระเบิดปรมาณูในมหาสมุทรกันอะไรต่างๆ มันไกลบ้านเราตั้งเยอะ แต่วาระบบนิเวศมันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันก็จะทำให้ระบบนิเวศเสียไปหมด ถ้าทำกันบ่อยๆ แต่ถ้าเราไม่โลภและก็เป็นอยู่อย่างธรรมชาติ ให้ใกล้ธรรมชาติที่สุดที่จะเป็นไปได้ ก็ไม่มีอะไรร้ายแรงนักหนการศึกษาก็ไม่ควรจะมุ่งให้คนสำเร็จออกไปประกอบอาชีพอย่างเดียว แต่ก็ควรจะขัดเกล่าให้คนเหล่านั้นมีใจใสสะอาด ใจสูงพอที่จะทำประโยชน์แก่สังคมของเราได้

มิฉะนั้น สังคมของเราก็จะคลาคล่ำไปด้วยคนที่เห็นแก่ตัว มุ่งประโยชน์ของตนเป็นที่ตั้ง พยายามแสวงหาตำแหน่งที่จะทำให้โกงได้ รวยเร็ว

คนส่วนมากที่ไม่ได้รับการศึกษาที่ถูกต้อง ก็มีแนวโน้มไปในทางนั้นด้วย ใครมีตำแหน่งที่จะโกงได้ รวยเร็ว แม้แต่ผู้หลักผู้ใหญ่ของเด็กเหล่านั้น มันก็ส่งเสริมเห็นเป็นดีเป็นงามไป แปลว่า ทำงานไปด้วยโกงไปด้วย เมื่อคนชนิดนี้มีมากขึ้นก็เหมือนเราให้เครื่องมือแก่โจร เป็นโจรในร่างของผู้ดี เป็นโจรการเมือง เป็นโจรราชการ กระทำโจรกรรมในหน้าที่อย่างหน้าตาเฉย ประเทศชาติที่เป็นส่วนรวมส่วนใหญ่ก็ถูกแทะถูกทิ้งเหลือแต่กระดูก ไม่มีอะไรพอกพูน ก็สังสารแต่ขาวไร้ขาวนา ซึ่งจะต้องทำงานหนัก ได้รับยกย่องว่าเป็นกระดูกสันหลังของชาติ ไม่รู้ว่าผลงานที่หนักของเขาไปอยู่ที่ไหนหมด

ก็เหมือนพระกับชาวบ้าน โดยธรรมดาพระควรจะเป็นผู้ที่มีทรัพย์สินน้อยที่สุด แต่ถ้าเผื่อกลับกัน พระเป็นผู้มีทรัพย์สินมากที่สุด หรือว่ารวยขึ้นมาแล้วชาวบ้านจะเป็นอย่างไร ก็ต้องจน แต่ถ้าพระยอมจน ชาวบ้านก็จะรวยขึ้นมาได้บ้าง เพราะว่าพระจะแนะนำวิธีที่จะทำมาหากิน วิธีที่จะสร้างเนื้อสร้างตัวได้ ควรจะอย่างไร พระก็อยู่อย่างสมณะที่ลำบากสักหน่อย คือว่ายากจนได้ เพราะโดยฐานะโดยสมณภาวะ ก็เป็นอย่างนั้นอยู่แล้ว ลองนึกดูว่า ในสังคมใด ถ้าพระรวย แล้วชาวบ้านจะเป็นอย่างไร ชาวบ้านจะไม่จนได้อย่างไร ถ้าพระยอมจนเสียเอง ชาวบ้านก็จะรวยได้ ก็เป็นการแน่นอนว่า ทรัพย์สินสมบัติที่พระได้ ก็เอาไปจากชาวบ้านนั่นแหละ

โยนไปถึงชาวนาข้าวไร่ ถ้าเผื่อว่าชาวบ้านชาวเมืองยอมให้ชาวนารวยหรือมีอันจะกินขึ้นมาบ้าง ชาวเมืองก็ต้องยอมเสียผลประโยชน์บ้าง หมายความว่าไม่รวยมากเกินไป เอาพออยู่พอกิน ชาวนาเขาก็จะได้พออยู่พอกินทั่วถึง

มองอีกมุมหนึ่ง ชาวนาก็เป็นนักสังคมสงเคราะห์ ที่ไม่เคยประกาศตัว เพราะแรงงานของชาวนาก่อให้เกิดผลผลิตที่เลี้ยงคนได้ทั้งประเทศ และก็ยังส่งไปต่างประเทศที่เป็นสินค้าขาออก แต่ชาวนาก็ยังจนอยู่อย่างเดิม ยิ่งนานวันก็ดูเหมือนยิ่งจนหนักลงไปอีก ให้ชาวนาได้ทำนาเพื่อผู้อื่นทั้งประเทศ โดยที่ตัวเองได้รับผลแรงงานของตัวเองเพียงเล็กน้อย เพียงพอดำรงชีพไปได้เท่านั้น เรื่องร่ำรวยไม่ต้องพูดถึง เพียงแต่ส่งลูกเรียนก็หนักแสนหนักเสียแล้ว ลูกชาวนาชาวไร่จึงต้องดำรงวงศ์ตระกูลคือเป็นชาวนาต่อไป

คนที่เป็นหมอ เป็นพ่อค้าใหญ่ เป็นนายธนาคารเป็นอันมาก และก็มากขึ้นทุกวันนั้น ไม่ใช่ลูกชาวนา ที่นี้จะทำอะไรกับเรื่องเหล่านี้ ก็ปรารถนูกันฟังนะครับ ใครมีปัญญาดี คิดอะไรออก คิดอะไรได้ ก็ช่วยกันแก้ปัญหาประเทศไทยไม่ใช่กรุงเทพฯ แห่งเดียว ขอให้มองดูกว้างๆ ออกไปด้วย

ผมเองก็อยากเห็นคนหนุ่มไทยของเราทำงานด้วยความขยันขันแข็ง เว้นอบายมุข ไม่ผลิตเพลินในอบายมุข และไม่ผลิตเพลินกับการเที่ยวเตร่เฮฮา สนุกสนาน เกียจคร้าน เพื่อประเทศชาติของเรา เพื่อลูกหลานของเราจะได้มีมรดก อย่างน้อยก็เป็นมรดกตัวอย่างที่ดีงามไว้เป็นสิ่งที่ชื่นชมกันบ้าง

นี่สำหรับคนที่เป็นผู้ใหญ่ในยุคนี้ ถ้ามีอุดมคติและก็พยายามปลูก

ฝั่งอุดมคติให้อุณหภูมิด้วยความมุ่งหมายของเราในการพัฒนาประเทศ ให้บรรลุผลสำเร็จเร็วขึ้น

สำหรับการศึกษาเล่าเรียน แม้จะเรียนคนละแขนง แต่ก็น่าจะมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน คือนำเอาวิชาความรู้เหล่านั้นมาช่วยสังคมและชาติของเรา ส่วนที่ว่าทำงานอะไรให้มีรายได้มากที่สุด ขึ้นสู่ตำแหน่งอันสูงส่งได้เร็วที่สุด และมั่งคั่งที่สุด ควรจะเลิกคิดกันได้แล้ว แต่ก็ควรจะคิดเสียใหม่ว่าจะทำงานอะไรให้เป็นประโยชน์แก่สังคมมากที่สุด มีผลตกอยู่แก่ชาติได้มากและนานที่สุด เรามาแข่งขันกันในงานนี้ดีกว่า ดีกว่ามาแข่งกันว่าใครจะรวยเร็วกว่าใคร ใครจะนั่งรถยนต์ราคาแพงกว่าใคร

การแก้ความฟุ้งซ่านของใจที่ดีที่สุดอย่างหนึ่งก็คือ การทำงาน คนเรา ยิ่งทำงานมาก ก็ยิ่งฟุ้งซ่านน้อย เพราะไม่มีเวลาไปฟุ้งซ่าน ไม่มีเวลาที่จะวิตกกังวล การทำงานมากทำให้อนอนหลับดีและหลับอย่างเป็นสุขนะครับ

การทำงานเป็นการก้าวหน้าในชีวิต ไม่เคยมีใครเจริญรุ่งเรืองขึ้นไปได้โดยการไม่ทำอะไรให้เป็นขึ้นเป็นอัน สติปัญญาณะครับ แม้จะมีอยู่แต่เมื่อไม่ทำงาน สติปัญญานั้นก็จะเป็นหมัน ไม่เกิดประโยชน์ คนทำงานนอกจากจะเป็นที่พึ่งแก่ตนแล้ว ก็ยังเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้อีกมาก

บางคนก็ทำงานเพียงผู้เดียว แต่สามารถเลี้ยงคนได้ ๕-๖ คน เวลานี้เท่าที่ทราบมา ผู้หญิงไทยที่ทำงานเลี้ยงคน ๓-๔ คน ตามสถิติที่เขาทำไว้ให้ไปอ่านพบเมื่อไม่นานมานี้ะครับ นั่นก็ด้วย แรงงานของผู้หญิงที่มีความขยันขันแข็ง ขยันหมั่นเพียร ผู้ชายบางคนก็สามารถทำงานเลี้ยงคนได้เยอะเหมือน

กัน อยู่ไปๆ ก็ทำงานก็ใช้จ่ายส่วนตัวไปไม่เท่าไรหรอกครับ ใช้แต่กับคนอื่น ก็ช่วยเหลือคนอื่น

ก็เป็นเรื่องธรรมดาของสังคมมนุษย์ ใครที่ยังพึ่งตัวเองไม่ได้ ก็ต้องพึ่งคนอื่น คนที่พึ่งตัวเองได้แล้ว ก็เป็นที่พึ่งของคนอื่น เหมือนต้นไม้ใหญ่ ยิ่งใหญ่ คนก็ยิ่งเข้าอาศัยมาก มันก็ต้องเป็นที่พึ่งแก่คนมาก แล้วความขยันหมั่นเพียร สามารถแก้ปัญหาได้มากมาย

เมื่อเลือกอาชีพการงานที่เหมาะสมแก่ตนแล้ว จงบากบั่นต่อไป จะต้องเกิดผลอย่างแน่นอนครับ คือว่างานที่แท้จริงไม่เคยไร้ผล ขอให้เป็นการที่แท้จริงตามที่ได้พูดไว้แต่ต้นแล้วในหัวข้อนี้ ธรรมชาตินี้มุ่งไปถึงความพอใจ ที่ช่วยเหลือกิจธุระของผู้อื่น ของเพื่อนบ้านและของสังคม และให้มีอุปบายช่วยเหลือ ให้ความเหมาะสมแก่ความต้องการของผู้ต้องการความช่วยเหลือนั้นๆ

การช่วยเหลือผู้อื่น จะไม่เสียแรงเปล่า เพราะเมื่อถึงคราวเราตกทุกข์ได้ยากเข้า ก็ต้องมีคนช่วยเหลือ ได้คนอุปถัมภ์ค้ำชู ผมได้พูดมาแต่ต้นแล้วว่า ในเรื่องการทำงานเพื่อช่วยเหลือสังคมและประเทศชาตินั้น ก็คือความพอใจที่จะรับใช้ ช่วยเหลือผู้อื่น สิ่งนี้ก็จะย้อนมาเป็นที่พึ่งแก่ตน เข้าไปสู่ความยิ่งใหญ่ ใครที่ต้องการที่จะก้าวไปสู่ความยิ่งใหญ่ ในด้านการทำงาน ในด้านที่เป็นที่ยอมรับนับถือของคนทั้งหลาย ก็ไม่ยากนัก คือว่าเห็นแก่ตัวให้น้อยลงเท่านั้น สามารถที่จะบรรลุถึงจุดหมายอันนี้ได้

ยิ่งเราเห็นแก่ตัวมากเท่าไร จุดหมายปลายทางในเรื่องนี้ก็จะลดน้อยลง หรือไปถึงได้ลดลงช้าลง เกือบจะไปได้ไม่ได้เลย เราไปได้ทางนี้ โดยการ

เห็นแก่ตัวให้น้อยลง ไวยาวัจจะ หรือการชวนช่วยช่วยเหลือผู้อื่น ก็เป็นพรหมจรรย์อย่างหนึ่ง ในพรหมจรรย์ ๑๐ อย่าง ที่ท่านกล่าวไว้ในตำราพรหมจรรย์หมายถึงระบบของการทำคุณงามความดี การชวนช่วยในกิจที่ชอบ ท่านกล่าวว่าเป็นพรหมจรรย์

มีข้อความใน *อังคุรเปตวัตถุ* ว่าด้วยห้วงแห่งบุญ การชวนช่วยในกิจที่ชอบในชาติก่อน ฝ่ามือของเราจึงกลายเป็นที่ให้สมบัติอันน่าใคร่เป็นที่หลังไหลออกแห่งผลอันชื่นใจ บุญสำเร็จแล้วด้วยฝ่ามือ เพราะอำนาจของพรหมจรรย์นั้น

ตามเรื่องเล่าไว้ว่า เทพบุตรผู้นี้ สมัยเป็นมนุษย์ได้ทำไวยาวัจมัชกุศล เพียงแต่ได้ชี้ทางให้ผู้ขัดสนไปรับทานที่โรงงานของเศรษฐีคนหนึ่งเท่านั้น ก็เกิดเป็นเทพบุตร มีสมบัติที่น่าใคร่ทุกอย่าง เพียงแต่ยกมือขึ้นแล้วก็บอกว่าต้องการสิ่งนั้นสิ่งนี้

เพราะฉะนั้น เมื่อถูกถาม เทพบุตรจึงได้บอกว่า ด้วยห้วงแห่งบุญนั้น คือพรหมจรรย์ ที่เกี่ยวกับการชวนช่วยด้วยการชี้ทาง ฝ่ามือของเราจึงกลายเป็นที่ให้สมบัติที่น่าใคร่ทั้งปวง มีบุญเกิดขึ้นที่ฝ่ามือด้วย การได้ชี้ทางให้คนขัดสนไปที่โรงงาน

เพราะฉะนั้น ธรรมข้อนี้ ที่ว่าช่วยเหลือผู้อื่นด้วยความเต็มใจ ด้วยความรู้สึกละเมตตา ทำให้ได้ผลมากมายถึงขนาดนี้ เพราะฉะนั้นก็ไม่ควรจะละเลยสิ่งนี้ไปเสีย มีอะไรเล็กๆ น้อยๆ พอดีช่วยได้ก็ช่วยไป ก็จะสามารถทำที่พึ่งแก่ตัวได้

๙. ถัมภ์กามตา

ความใคร่ในธรรม พอใจในธรรม

พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า คนจะเสื่อมหรือจะเจริญก็รู้ได้ง่าย คนชังธรรมเป็นผู้เสื่อม คนรักธรรมเป็นผู้เจริญ *ธมฺม กามิ ภวํ โหติ* คนชอบธรรมรักธรรมเป็นผู้เจริญ *ธมฺมเทสุสํ ปราภว* คนชังธรรมเกลียดธรรมเป็นผู้เสื่อม

การรักธรรมหรือพอใจในธรรมนี้ พอจะขยายได้ว่า รักในการศึกษาธรรม และรักในการปฏิบัติธรรม พระธรรมของพระพุทธเจ้านั้นมีมาก แต่เราไม่ต้องศึกษาทั้งหมดก็ได้ ถ้ามีเวลาน้อยก็ศึกษาเฉพาะส่วนที่จำเป็นที่จะอำนวยประโยชน์ในการปฏิบัติ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขและพ้นทุกข์ ไม่ต้องศึกษาธรรมะส่วนเกิน มีเยอะเยอะ มันละเอียดถี่ิบเกินไปเหมือนกับฝ่าเส้นผม เอา

เส้นผมมาผ่า ผ่าแล้วผ่าอีกและไม่รู้จะผ่าไปทำไม ก็ไม่ต้องศึกษาธรรมชาติส่วนเกินก็ได้ เอาแต่สิ่งที่จะเอาไปใช้ได้ ไปปฏิบัติได้ทันที ส่วนการปฏิบัติเพียง ๓ อย่างคือ ศีล สมาธิ ปัญญา หรือว่าจะรักษาจิตเพียงอย่างเดียวก็ได้ แต่ก็ต้องมีศีล สมาธิ และปัญญา นั่นเองเป็นเครื่องรักษา

บางคนก็เห็นว่า การมีธรรม เป็นเหตุขัดขวางการประกอบอาชีพ ทำให้ไม่คล่องตัว คนที่คิดอย่างนี้ ก็มีแต่คนที่คิดจะประกอบมิจฉาชีพ ซึ่งเห็นว่าสุจริตธรรม เป็นข้าศึกต่ออาชีพของตน

ส่วนคนดี ก็ย่อมเห็นธรรม เป็นเครื่องสนับสนุนการประกอบอาชีพของตน เขาจึงรักธรรม และพอใจในธรรม และธรรมย่อมจะรักษาเขา

ในส่วนคนที่ชังธรรม ธรรมก็ไม่รักษา ที่นี้ผู้ที่ธรรมไม่รักษาแล้ว อะไรก็ไม่สามารถจะคุ้มครองได้ ก็จะตกอยู่ในทางลำบาก ตกไปอยู่ในทางที่ต่ำ แ่นอน เพราะธรรมย่อมคุ้มครองผู้ปฏิบัติมิให้ตกที่ต่ำ ผู้ไม่มีธรรมก็ต้องตกไปในที่ต่ำ

โดยปริยายหนึ่ง ธรรมนั้นเป็นกฎของธรรมชาติ ทรงตัวอยู่อย่างนั้น พระพุทธเจ้าทรงค้นพบ ทรงนำมาเปิดเผยแสดงแก่คนทั้งหลาย ทำนองเดียวกับที่นักวิทยาศาสตร์ทั้งหลายค้นพบกฎของธรรมชาติ โดยทางรูปธรรม คนประพฤติผิดธรรมก็คือผิดกฎแห่งธรรมชาติ โดยปริยายหนึ่ง สิ่งทั้งหลายเขาก็

คือ ธรรมชาตินั่นเอง คนที่ประพฤติดุกธรรม สิ่งที่จะให้รางวัลเขาก็คือธรรม
นั่นเอง ไม่ใช่สิ่งอื่น ก็มีคนมาลงโทษ แต่ก็ไม่ได้เท่าธรรมชาติลงโทษ ธรรมชาติ
ฝ่ายที่ไม่ดีลงโทษ ถ้าจะมีคนให้รางวัลก็ไม่เท่ากับธรรมชาติฝ่ายดีให้รางวัล

ถ้าเพื่อพูดให้ตรงก็คือว่า ก็คือการกระทำของเขานั่นเอง ย้อนกลับมา
ให้ผลดี หรือผลร้ายแก่ผู้กระทำ ไม่มีใครสามารถหนีกฎอันนี้ได้ ธรรมจึงเป็น
กฎที่มีอำนาจมากที่สุด ทำนองเดียวกับพระเจ้าของฝรั่ง และพรหมของฮินดู
หรือแม้พระพุทธเจ้าเองก็ทรงเคารพธรรม ทั้งๆ ที่พระองค์เป็นผู้ตรัสรู้ธรรม และ
ยังต้องทรงเคารพธรรม ให้เกียรติแก่ธรรม เพราะธรรมเป็นสิ่งสูงสุด เป็นสิ่ง
จรรโลงโลก ช่วยให้คุณทุกคนอยู่ได้อย่างสันติ ถ้าพวกเขาชวนกันประพฤติดุกธรรม

พระพุทธเจ้าทรงเน้นไว้ใน *อัคคัณฺณสูตร* ว่า *ธมฺโม หิ เสฏฺโฐ วาเสฏฺฐา*
ชเนตฺตมฺมิ ทิฏฺฐเจ เจว ธมฺเม อภิสมฺปายญฺจ ดูก่อนว่าเสฏฐะ และภาร์ทวาชะ
ธรรมนั้นแลประเสริฐที่สุดในหมู่ชน ทั้งในบัดนี้และในภายหน้า ความยุ่งยาก
ทั้งหลายที่เกิดขึ้นแก่โลกนั้น เนื่องจากคนได้ประพฤติดุกธรรมทั้งนั้น ความดี
งามทั้งหลายที่สถิตในดวงจิตของมนุษย์ ก็สืบเนื่องมาจากธรรม ก็มีธรรมเป็น
เหตุเป็นแดนเกิด ถ้าปราศจากธรรมเสียแล้ว ดวงจิตก็จะกลายเป็นสภาพที่โสมม

มนุษย์ที่ไร้ธรรม นำรังเกียจกว่าสัตว์ทุกประเภท เพราะว่าจะสามารถจะ
ทำชั่วได้มากกว่า เพราะมีสมองมากกว่า ที่จะทำชั่วได้มากกว่า และถ้าเขามี
ธรรม เขาก็มีสมองที่จะทำความดีได้มากกว่า

คนจะรักธรรมก็ต้องเห็นคุณค่าของธรรม แต่เห็นคุณค่าของธรรมก็ต้องศึกษาและปฏิบัติธรรม เหมือนคนจะรักหนังสือ ก็ต้องอ่านหนังสือออกและเข้าใจ และได้รสของหนังสือ รู้สึกว่าหนังสือทำให้เราพัฒนาได้ดีขึ้น รู้สึกว่าได้รับประโยชน์จากหนังสือนั้นๆ และรักหนังสือ คนที่จะรักศาสนา เขาก็ต้องรักศาสนา เข้าใจศาสนา รู้จักคุณค่าของศาสนา และรู้สึกว่าศาสนานั้นได้มา มีบทบาทเป็นประโยชน์แก่ชีวิตเราอย่างแท้จริง เขาจึงจะรักศาสนาไม่อย่างนั้น เขาไม่รักหรอก เขาก็ทำไปอย่างนั้น ทำไปตามประเพณี แต่ว่าไม่ใช่ด้วยจิตใจ

เมื่อได้เข้าใจในหลักธรรม ธรรมก็จะมาแนบสนิทอยู่กับจิตใจ คือว่าจิตใจแนบสนิทอยู่กับธรรม แล้วธรรมคือสิ่งที่ไม่ใช่ธรรมก็จะค่อยๆ ถอยห่างออกไป ธรรมก็จะสิ้นสูญไป เพราะสภาพอันตรงกันข้ามทั้งสองนี้ ไม่สามารถจะอยู่รวมกันได้ คือไม่มีเลยที่ว่าส่วนหนึ่งของจิตเป็นธรรม และส่วนหนึ่งของจิตเป็นธรรม ถ้ามีธรรมครองอยู่ ก็ไม่มีธรรมจะเข้าไปได้ ถ้าอย่างใดอย่างหนึ่งยึดครองจิตอยู่ อีกอย่างหนึ่งก็ไม่ได้โอกาส เพราะฉะนั้นจึงควรจะเลือกให้ธรรมครองใจอยู่เสมอ เพื่อธรรมจะเข้ามาไม่ได้

การรักธรรม ประพฤติธรรม นั้นเป็นความสุขสูงสุดของชีวิต เป็นความสุขที่ไม่เจือด้วยโทษ เพราะฉะนั้น พระพุทธเจ้าจึงได้ตรัสเอา อัมมกมตา เป็นผู้ใคร่ในธรรม รักธรรม ชอบธรรม น้อมไปในธรรม เป็นธรรมที่สามารถจะทำให้พึงได้ อย่างหนึ่งในสิบอย่าง

ปัญญา ตามตัวแปลว่า รู้ทั่ว ญาคือรู้ ป คือทั่วไป รู้ทั่ว รู้มาก รู้ลึก
แปลได้หลายอย่าง ทำนองเดียวกับแสงสว่างที่สว่างอยู่ทั่วห้อง หรือว่าไฟที่
มันสว่างอยู่ในหลอดไฟฟ้ามันสว่างอยู่ทั่วหลอด นี่คือลักษณะของปัญญา
ปัญญาเป็นแสงสว่างของดวงจิต คือทำให้มองเห็นความดีความชั่ว มองเห็นทาง
และไม่ใช่ทาง ปัญญาเป็นดวงแก้วของคน *ปัญญา นรานุ รตน* ปัญญาเป็น
ดวงแก้วของคน แก้วสารพัดนึก คือได้ปัญญาแล้วมันทำให้ได้อย่างอื่นเยอะ
แยะไปหมด

การครองชีวิตอยู่ด้วยปัญญา เป็นชีวิตที่ประเสริฐ ที่เขาพูดถึงอยู่เสมอ
พระพุทธเจ้าก็ทรงยกย่องปัญญามาก ว่านักปราชญ์ทั้งหลายกล่าวว่า บุคคล
ผู้มีชีวิตอยู่ด้วยปัญญา ว่าเป็นชีวิตที่ประเสริฐที่สุด ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก

ปัญญา โลกสมบัติ ปชฺชโต ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก เป็นดวงประทีปในโลก
บรรดาศีล ศิริ ศิริคือ มิ่งขวัญ และธรรมของสัตบุรุษ ปัญญานั้น
ผู้ฉลาดกล่าวว่า ประเสริฐที่สุด เหมือนกับดวงจันทร์ สว่างกว่าดวงดาวในท้องฟ้า
แต่ปัญญาจะอำนวยประโยชน์จริงก็ต่อเมื่อนำปัญญาไปใช้ในที่ถูกธรรม ไม่ใช่
ในทางฉลาดแกมโกง ไม่ใช่ฉลาดเอาเปรียบคนอื่น บุคคลผู้มีปัญญา
และประกอบด้วยธรรมจึงเป็นผู้ประเสริฐ นำเคารพกราบไหว้ มีปัญญา ต้อง
มีความกรุณาด้วย เห็นใจผู้อื่น เข้าใจผู้อื่น

โดยทั่วไป พระพุทธเจ้าทรงแสดงปัญญาไว้ ๒ ปริยาย คำว่าปริยาย
แปลว่า นัยยะ หรือความหมาย คือว่าโดยปริยายเบื้องต่ำเรียกว่า *เหฏฐิม-*
ปริยาย เหฏฐิมะ แปลว่าเบื้องต่ำ และปริยายเบื้องสูง *อุปริมปริยาย* ปริม
แปลว่าเบื้องสูง

เบื้องต่ำหมายถึงเอาปัญญา นี้เฉพาะเบื้องต่ำของท่านนะครับ ไม่ใช่
เบื้องต่ำของเรา เบื้องต่ำของท่านนี้ ท่านหมายถึงรู้อาการเกิดดับของนามรูป
ท่านเรียกเป็น ศัพท์ *อุทฺทตคามินีปัญญา* อุทฺทะ แปลว่าอุทัย แปลว่าการ
เกิดขึ้น อตฺถ คือตั้งอยู่ไม่ได้ ดับไป อุทฺทตคามินีปัญญา ปัญญาที่เป็นไปใน
ทางรู้ ความเกิดดับของนามรูป

เบื้องสูงโดยปริยายเบื้องสูง ท่านหมายถึงรู้อริยสัจ ๔ อย่างแจ่มแจ้ง
เรียกว่า *อริยสัจปัญญา*

และอีกนัยหนึ่ง ปัญญามี ๒ อย่างคือ *โลกียปัญญา* ปัญญาอย่าง
โลกๆ ปัญญาที่เกี่ยวกับโลก และ *โลกุตตรปัญญา* ปัญญาในทางธรรม ที่ทำ

ตนให้ขึ้นจากโลก หรือพ้นจากโลก ก็เดินเหินอยู่ในโลกนี้แหละ แต่ว่าใจมันพ้นจากโลก ไม่เกาะเกี่ยวกับโลก อันนั้นเรียกว่า *โลกุตตรปัญญา* ปัญญาที่ทำให้พ้นจากโลก ขึ้นจากโลก ไม่จมอยู่ในโลก นี่เป็นปัญญาอีกชนิดหนึ่ง ปัญญาในทางธรรมที่มีแล้วทำให้ไม่ติดโลก ดังนี้เป็นต้นนะครับ

เหตุเกิดของปัญญา นี่ก็มีหลายปริยาย แต่เอาไว้พูดทีหลัง

นอกจากนี้ ปัญญาที่เกิดจากบุญกรรมก็มี ท่านเรียกว่า *สชาติกปัญญา* ปัญญาที่ติดมาแต่กำเนิด สชาติก นั้นแปลว่า มากับการเกิด คือติดตัวมาเลย เกิดมาก็มีปัญญาติดตัวมาเลย คือมีมาแต่กำเนิด พวกที่มีไอคิวสูงนะครับ มันติดตัวมา ปัญญาฉลาด

นักปรัชญาคนหนึ่ง คือ เด คาร์ต เรียกปัญญานิดนี้ว่า *Innate Idea* ความรู้ภายใน เขาถือว่าสิ่งนี้พระเจ้าประทานมา สำหรับผู้ที่เชื่อพระเจ้าในศาสนาที่เชื่อพระเจ้า ก็ถือว่า ปัญญานิดนี้เป็นสิ่งที่พระเจ้าประทานมาให้

นอกจาก สชาติกปัญญา แล้วมีปัญญาอีกชนิดหนึ่ง เรียกว่า *โยค-ปัญญา* คือปัญญาที่เกิดจากการประกอบกระทำ ลงมือกระทำลงมือปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดปัญญาเช่นว่า หมั่นสดับตรับฟัง หมั่นคิดไตร่ตรอง หาเหตุผลต้นปลายใคร่ครวญ มีความใคร่ครวญมาก และลงมือปฏิบัติ คือกระทำตามที่รู้เพื่อทดสอบความจริง

มนุษย์เราอาจจะให้โยคปัญญาเท่ากันได้ โยคปัญญา หมายถึงปัญญาที่เรากระทำขึ้นเองในปัจจุบัน แต่ สชาติกปัญญา แตกต่างกันอยู่เสมอ คือคนที่ฉลาดมาแต่กำเนิดนี้ ถ้าเผื่อเขาไม่ประมาท คนอื่นก็ตามทันได้ยาก

มันติดตัวเขามา ที่สมัยใหม่เขาเรียกไอคิว มันไม่เท่ากัน คือระดับสติปัญญา
ที่ติดมาแต่กำเนิด

นักวิทยาศาสตร์ นักจิตวิทยาสมัยนี้ เมื่อได้สำรวจตรวจสอบเด็กคนใด
คนหนึ่งแล้ว ก็สามารถลงความเห็นได้ทีเดียวว่า เด็กคนนี้มีสติปัญญาอยู่เท่าใด
ควรเรียนอะไรได้ เรียนอะไรไม่ได้ ปัญญาที่เขาได้อยู่พอจะเรียนจบชั้นมัธยม
หรือไม่จบ มนุษย์เราจึงควรอบรมปัญญาเอาไว้ แม้จะยังเจริญเติบโตไม่พอ
ในชาตินี้ ก็คงจะต้องงอกงามในชาติหน้า ดูแต่พระพุทธเจ้าณะครับ ทรงสั่งสม
พระปัญญาบารมีนานไม่ใช่่น้อย จึงได้ตรัสรู้ แม้ในชาติที่ตรัสรู้ซึ่งมีปัญญา
มากแล้ว ก็ยังต้องใช้ความเพียรมากเหลือเกิน เกือบจะเอาชีวิตไปทิ้งเสียในป่า
จึงได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

เราไม่สามารถจะเป็นปราชญ์กันเพียงวันเดียว เดือนเดียวได้ ต้องหมั่น
ประกอบปัญญา ประกอบความเพียร และต้องมีความมั่นคงพอสมควร แปลว่า
ให้โอกาสแก่เวลาบ้างนะครับ ท่านจึงสอนเราเอาไว้ซึ่งน่าสนใจที่ว่า *อปิ อตร-*
มานานํ ผลาสา ว สมิตฺตติ ความหวังผลย่อมสำเร็จแก่ผู้รู้จักรอคอย

ปัญญายังช่วยให้มีความสุขทั้งทางโลกและทางธรรม ช่วยควบคุมจิตใจ
ในยามทุกข์ ดังที่ท่านได้กล่าวไว้ว่า *ปญฺญาสทฺธิโต นโร อปิ ทุกฺขेषุ สุขานิ วินฺทติ*
คนผู้ประกอบด้วยปัญญาในโลกนี้ ย่อมจะหาความสุขได้ในเหตุการณ์ที่น่าจะ
ทุกข์ แต่ถ้าไร้ปัญญาแล้วละก็ จะสามารถหาความสุขได้ แม้ในเหตุการณ์ที่
น่าจะสุข เพราะไร้ปัญญา

ยังมีพระพุทธภาษิตอยู่อีกว่า บุคคลขึ้นสู่ปราสาทคือปัญญาแล้ว ย่อม

จะไม่เศร้าโศก มองเห็นหมู่สัตว์ หรือหมู่คนผู้เศร้าโศกอยู่ดังนี้ เป็นต้นนะครับ

ปัญญาจึงเป็นธรรมที่ช่วยเหลือตนให้พ้นทุกข์โดยแท้ ปัญญาจึงเป็นสิ่งที่ช่วยเหลือตนเอง เป็นที่พึ่งของตนให้พ้นความทุกข์โดยแท้ทีเดียวนะครับ เพราะฉะนั้นจึงควรสั่งสมปัญญาเพิ่มพูนปัญญาอยู่เสมอ

นอกจากนี้ ปัญหายังทำให้เรารู้เหตุผลและคุณค่าว่าทำไมต้องเว้นอย่างนั้น ต้องทำอย่างนี้ คนที่ไม่มีปัญญาหรือมีปัญญาน้อย ไม่เข้าใจว่าทำไมเราจึงต้องเว้นจากสิ่งนั้น ต้องทำสิ่งนี้ เพราะเขาไม่รู้เหตุผลและไม่รู้คุณค่าของสิ่งที่เราทำและสิ่งที่เราเว้น ที่นี้ลองมองดูอีกด้านหนึ่ง คนที่ขาดปัญญา ทำให้มองอะไรแคบและสั้น มองแง่เดียว ด้านเดียว มองประโยชน์และความเสียหายไม่รอบด้าน ซึ่งไม่เป็น คำว่าซึ่งไม่เป็นที่สำคัญนะครับ เป็นผู้มีความรู้แล้วจะซึ่งเป็น เป็นตุลย แปลว่าเครื่องชั่งนะครับ ถ้าขาดปัญญาแล้วมันจะซึ่งไม่เป็นที่ คือไม่รู้ด้านดีด้านเสีย เช่นว่าบักโจจะเอาชนะอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและเหตุปัจจัย ไม่คำนึงถึงเงื่อนไขที่แปรเปลี่ยนไปแล้วอย่างไร แต่ว่าบักโจที่จะเอาชนะสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือคนใดคนหนึ่งอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงเหตุผลและเหตุปัจจัย ว่าเรามีเหตุผลพอไหมที่จะเอาชนะ หรือว่ายอมแพ้เสียดีกว่า หรือว่าเหตุปัจจัยมันเป็นอย่างไร เงื่อนไขมันเป็นอย่างไร เงื่อนไขมันแปรเปลี่ยนไปแล้วอย่างไร ไม่ยอมรับเงื่อนไข เพราะว่าซึ่งไม่เป็นที่

ที่มาคู่กันกับปัญญาก็คือ สัญญา สัญญานั้นมากับปัญญา สัญญาเป็นตัวเก็บข้อมูล ปัญญาเป็นตัวตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำ เอาหรือไม่เอา สัญญาเป็นตัวเก็บข้อมูล นี่สำคัญนะครับ ถ้าไม่ได้ข้อมูลเพียงพอ เราอาจตัดสินใจผิด

เป็นส่วนมาก ถ้าเราได้ข้อมูลเพียงพอ เราตัดสินใจได้ถูกมาก รู้เขา รู้เรา รอบที่ไร
ขณะทีนั้น รอบทุกครั้งชนะทุกครั้ง รู้เขารู้เรา นั่นคือ การเก็บข้อมูล นั่นเอง

ถ้าเรามีข้อมูลไม่พอ เราก็ไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น เราไม่พูด
เราไม่ยุ่ง เราไม่เข้าไปเกี่ยวข้องกับสิ่งนั้น หรือว่าใครถามเราก็ไม่บอก เพราะว่า
เรามีข้อมูลไม่พอที่จะวิจัยวิจารณ์ หรือลงความเห็นได้ ปัญญาเป็นตัวตัดสินใจ
ใจว่า ทำหรือไม่ทำ เอาหรือไม่เอา ทำให้คาดคะเนไปหาผลได้อย่างแม่นยำ
เพราะอาศัยปัญญาที่มันเป็น Penetrating Insight ปัญญาที่มันจะลึกไป
ถึงอนาคตภายในหรือไปถึงเบื้องหลังของเหตุการณ์ต่างๆ

เมื่อไม่แน่ใจก็หมั่นซักถาม ปรัชญาหรือท่านผู้รู้ มีหลายเรื่องครับ ที่
เราค้นคว้าหาจากหนังสือไม่ได้ ไปถามผู้รู้เพียง ๔-๕ นาที แจ่มแจ้งหมด เพราะ
ว่าท่านมีประสบการณ์ ท่านรู้มาก่อน เราใส่อะไรอะแอะไปหมดเลย บางที
เราอ่านหนังสือ ๑๐ เล่ม ยังสู้ไปปรึกษานักปราชญ์คนเดียวไม่ได้ ๑๐ นาทีได้
เรื่องเลย รวบรวมใจความได้หมด อธิบายคลี่คลายปัญหาข้อข้องใจได้หมด
เพราะว่าท่านเหมือนกับมีหนังสือพันๆ เล่มอยู่ในตัว

เพราะฉะนั้น ถ้าไม่มั่นใจก็หมั่นซักถาม ปรัชญาหรือท่านผู้รู้ และ
พยายามทำให้สงบ พอที่จะใช้ปัญญาได้ ให้เรามีชีวิตอยู่อย่างสงบพอที่จะ
ใช้ปัญญาได้ ไม่งั้นมันใช้ไม่ได้ ปัญญามันใช้ไม่ได้เหมือนจักษุที่ผมเปรียบ
บ่อยๆ ว่า ปัญญาเหมือนจักษุ ถ้ามองลงไปใต้น้ำขุ่น มันมองไม่เห็นอะไรใต้น้ำ
น้ำต้องใส มองผ่านลงไปใต้น้ำใส นั่นคือที่ใจสงบ ผ่องแผ้ว ใจผ่องแผ้วเหมือน
น้ำที่ใส สงบ และปัญญาเหมือนดวงตา

ที่นี้ถ้าน้ำใสสงบแต่ปัญญาไม่มี คือดวงตาไม่มี ตาบอด มันก็ไม่เห็นอะไร มันต้องช่วยกันทั้งสองอย่าง ทั้งสมาธิและปัญญา มีพฤติกรรมที่พึงปรารถนา ตัวพฤติกรรมนี้มันเป็นตัวศีลนะครับ มันแสดงออกทางกาย ทางวาจา เป็นตัวศีล มีพฤติกรรมที่ดี ที่น่าปรารถนา เมื่อรวมกันแล้วก็เป็นศีล สมาธิ ปัญญา เกื้อหนุนกัน

ศีลก็คือ พฤติกรรมทางกาย ทางวาจา สมาธิก็คือความสงบใจ สงบพอที่จะเป็นพื้นฐานให้ใช้ปัญญาได้ดี

สังเกตดูบางคนที่เราได้เห็น ได้คบหาสมาคม บางคนจะอยู่ในลักษณะที่ว่ามานี้ คือจะมีคุณลักษณะหลายๆ อย่าง ที่พึงปรารถนา แปลว่า ภายในของเขานั้นมีศีล สมาธิ และปัญญาอยู่ แต่บางคนตรงกันข้าม คือไม่มีสักอย่างหนึ่ง พฤติกรรมทางกาย วาจาก็ใช้ไม่ได้ ความสงบทางใจก็ไม่มี ปัญญาที่จะเจาะทะลุอะไรก็ไม่มี มันก็ไม่มีสิ่งที่เป็นที่พึงของตัว

เมื่อเข้าก็มีท่านผู้ฟังบางท่าน โทรฯ มาถามเกี่ยวกับเรื่องศีลที่ผมพูดถึงเรื่องพฤติกรรม ผมก็ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ศีลนั้นมันเป็นสิ่งที่ออกมาทางกาย วาจา มันเป็นเรื่องที่ควบคุมไว้ว่าจะให้อยู่ในระเบียบวินัยที่ดี และก็เพื่อให้เป็นประโยชน์แก่สังคม คือเรารักษาศีล ก็เพื่อเกื้อกูลแก่สังคม ไม่เบียดเบียนซึ่งกันและกัน ให้คนที่อยู่ในสังคมอยู่กันได้ด้วยความสะดวกเรียบร้อย

ถ้าเราเทียบกับของฝรั่ง ที่เราบอกว่าจุดมุ่งหมายหรือจุดหมายปลายทางของการศึกษา ก็เพื่อพัฒนาหรือเพื่อความเจริญเติบโตใน ๔ ด้าน ที่เรียกว่า Physical Growth หรือ Physical Development คือการพัฒนาหรือ

ความเจริญเติบโตทางด้านร่างกาย หมายถึงสุขภาพดี

นี่ก็ไปตรงกับกายภาวนา ในศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงไว้เมื่อ ๒,๕๐๐ กว่าปีมาแล้ว ก็ไปตรงกันพอดีกับกายภาวนา การอบรมกาย การพัฒนาทางกายให้มีสุขภาพดี และก็รวมไปถึงความรอบรู้ในเรื่องที่เกี่ยวกับอาหารการกิน ความเป็นอยู่ที่เกี่ยวข้องกับร่างกายโดยเฉพาะอย่างยิ่งก็คือ ปัจจัย ๔ การใช้ปัจจัย ๔ ในลักษณะที่เป็น Primary Needs คือว่าให้ตรงตามจุดมุ่งหมายที่เป็นปรารถนา คือว่ากินอาหาร ใช้เสื้อผ้า เพื่อจุดประสงค์อะไร เพื่อให้มีชีวิตอยู่ได้ด้วยดี ไม่ใช่เพื่อความเปลี่ยนแปลงปลั่งสวยงาม ไม่ใช่เพื่ออย่างอื่น เป็น Artificial Needs ความต้องการขั้นทุติยภูมิ Secondary Needs ก็ได้ มั่นคงแต่แล้ว ไม่ใช่ธรรมชาติ ไม่ใช่ธรรมดา

นี่ก็อธิบายเพิ่มเติมไป แต่อธิบายมากกว่านี้ ต่อไปก็ Social Growth ของฝรั่ง ความเจริญเติบโตของสังคม หรือว่าการพัฒนาทางสังคม และก็ Emotional Growth อันนี้ก็คือจิตตภาวนานั่นเอง จิตตภาวนาของ Social Growth นั่นก็คือศีล ศีลภาวนา เจริญศีล เจริญสติ เพื่อให้เกิดความเป็นอยู่ดีของสังคม ก็ไปตรงกันกับ Social Growth และก็ Emotional Growth หรือ Emotional Development มันก็ตรงกับ จิตตภาวนา จะใช้ Mental Development ก็ได้ ก็หมายถึงการอบรมจิต

จิตตภาวนานั่นก็หมายถึง ควบคุมอารมณ์ได้ เพื่อให้เราควบคุมอารมณ์ได้ จิตตภาวนา อันเกี่ยวกับเรื่องจิตโดยตรง อันนี้ผมพูดสั้นๆ นะครับ เดี่ยวจะยาว เมื่อเข้านี้ก็ได้อธิบายแก่ผู้สงสัยเสียยาว

อันสุดท้ายก็คือ Intellectual Growth ก็เพื่อให้มีความเจริญเติบโต หรือพัฒนาทางปัญญา ก็มาตรงกับปัญญาภาวนาของพระพุทธศาสนา เรียกว่าลงกันเปื้อะเลย พอดิบพอดีเลย เรื่องปัญญาภาวนา พระพุทธเจ้าท่านได้ทรงแสดงหรือสอนมาเป็นเวลา ๒,๕๐๐ กว่าปีแล้ว จุดมุ่งหมายทางการศึกษาของฝรั่งก็เพิ่งสอนกันเมื่อไม่นานมานี้เอง ที่ว่าเป้าหมายของการศึกษาเพื่อความเจริญเติบโตในสิ่งเหล่านี้ตามที่กล่าวมานี้

เพราะฉะนั้น การที่เราจะใช้ปัญญาให้ได้ดีก็ต้องมีใจสงบพอสมควร พอเป็นพื้นฐาน อีกเรื่องหนึ่งคือ ศิลกับปัญญานั้นต้องอาศัยกันและกัน เหมือนกับที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า มือล้างมือ เท้าล้างเท้า เรียกว่าขาดอย่างใดอย่างหนึ่งไปไม่ได้ ศิลกับปัญญาไปด้วยกัน

มีพราหมณ์ผู้หนึ่ง โสณทัณฑพราหมณ์ ใน โสณทัณฑสูตร ที่มณีกาย สีลขันธวรรค พระไตรปิฎก เล่ม ๙ นะครับ ก็ไปคุยกับพระพุทธเจ้า พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า คนที่จะเป็นพราหมณ์ ต้องมีคุณสมบัติอย่างไร พราหมณ์ก็ดีใจที่พระพุทธเจ้าถามเรื่องของเขา เขาก็บอกว่า ต้องมีคุณสมบัติ ๕ อย่างคือ

๑. อุกาโต สุขาโต ต้องเกิดดีทั้งสองฝ่าย คือทั้งมารดา ทั้งบิดา เป็นพราหมณ์มา หรือเป็นวรรณะที่สูงกว่านั้น ๗ ชั่วอายุคน

๒. มันทโร จามนต์ มนต์ก็คือพระเวทนั่นเอง จำพระเวทได้

๓. อภิรัฐโป รูปงาม ทศนियो น่าดู

๔. สีลวา เป็นคนมีศีล

๕. ปัญญา มีปัญญา

อย่างนี้เรียกว่า มีคุณสมบัติของความเป็นพราหมณ์ พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า ๕ อย่างนี้เอาออกเสียบ้างได้ไหม หัวหน้าพราหมณ์ โสณทัณฑ กิกราบ ทูลว่า ข้อ ๑ เอาออกได้ อุกโต สุชาโต เกิดดีทั้งสองฝ่าย เอาออกได้ ขาดได้

พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เอาออกอีกได้ไหมเหลืออีก ๔ ข้อ เอาออกได้อีก มัณฑโร จามนตีได้ ไม่ต้องจำได้ก็ได้ เอาออกอีกได้ไหม เอาออกได้อีก อภิรูปุ ไม่ต้องรูปงามก็ได้ พระพุทธเจ้าตรัสถามว่า เหลืออีก ๒ ข้อ เอาออกอีกได้ไหม พราหมณ์กราบทูลว่า ๒ ข้อนี้เอาออกไม่ได้แล้ว สีลวา มีศีล ปัญญา มีปัญญา เอาออกไม่ได้ พระพุทธเจ้าตรัสว่า ถ้าอย่างนั้นเราตถาคตเห็นด้วยกับ ๒ ข้อนี้

แล้วพระพุทธเจ้าก็ตรัสสนับสนุนบอกว่า นี่แหละคุณสมบัติที่จำเป็นจริงๆ ก็ ๒ ข้อนี้เท่านั้นแหละ ไม่จำเป็นต้องมีถึง ๕ ข้อหรอก คือว่ามีศีล มีปัญญาก็พอแล้ว เหมือนกับเราเอามือล้างมือ เอาเท้าล้างเท้า ศีลกับปัญญา อาศัยกัน คือเวลาเราจะล้างเท้าข้างซ้ายก็เอาเท้าขวาล้างได้ เอามือล้างมือ ล้างมือขวาเอามือข้างซ้ายล้าง อาศัยกันทั้งสองมือ

นี่ก็เพิ่มเติมให้ฟังในที่นี้ ศีลกับปัญญา สมาริก็แฝงอยู่ในนั่นแหละ อยู่ในปัญญานั้นแหละ ทำปัญญาให้ดีๆ เถอะ สมาริมันจะแฝงเข้ามาด้วย อันนี้เราไม่ค่อยรู้จักกัน มุ่งแต่จะทำสมาธิ ทำสมาธิอย่างเดียว ใจสงบไป สงบไป เตียวตาบอด ผมไม่ได้หมายความว่าตาเนือนะครับ ถ้าไม่มีปัญญาก็เหมือนคนตาบอด มองไม่เห็นอะไรอยู่ดี อย่างที่เปรียบให้ฟังแล้วว่า เหมือนน้ำใส น้ำนิ่ง แต่ถ้าตาบอดก็มองอะไรไม่เห็น

เพราะฉะนั้น ถ้าเราอบรมปัญญาให้ดี สมาธิมันจะแฝงเข้ามาใน ปัญญา นั้น เรียกว่า *วิปัสสนาสมาธิ* แปลว่าสมาธิที่ได้จากการอบรมปัญญา หรือ จากการเจริญวิปัสสนา มันได้มา แฝงเข้ามา

นี่ก็เล่าให้ฟัง มันมีเทคนิคเยอะ การศึกษาธรรมนี้ ถ้าไม่ศึกษาตั้งใจ ให้ดี มันจะค่อยๆ ส่งๆ ไป ทำนองนั้น มันไม่สนุกเลย

ผมขอก้าวหน้าไปอีกสักหน่อยว่า มนุษย์เราเกิดมาท่ามกลางธรรมชาติ และมนุษย์เราก็เป็นหนึ่งในธรรมชาติ เพราะฉะนั้น เราจะต้องเข้าใจธรรมชาติ ดำเนินชีวิตให้สอดคล้องกับธรรมชาติ ทั้งฝ่ายภายนอกและฝ่ายจิต คือทั้ง External World ทั้งโลกภายนอกและ Internal World โลกภายใน คือฝ่าย จิตของเรา

เราจะต้องฝึกฝนตนเองให้เป็นนักสื่อสารที่ดี คือสามารถที่จะถ่ายทอด ความรู้สึกที่ดีแก่ผู้อื่นได้ นี่เกี่ยวกับปัญญานะครับ ผมกำลังพูดเรื่องปัญญาอยู่ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกที่ดีแก่ผู้อื่นได้ หรือว่ามีไหวพริบ ที่ทางภาษาอังกฤษ เรียก Tact มีไหวพริบที่จะทำสิ่งร้ายให้เป็นสิ่งดี ทำขยะมูลฝอยให้เป็นปุ๋ย ทำมะนาวเปรี้ยวให้หวาน โดยเหยาะน้ำตาล เหยาะเกลือลงไปนิดๆ หน่อยๆ มะนาวมันจะหวาน สามารถเข้าใจได้อย่างรวดเร็วถึงความรู้สึกของผู้อื่นและ ก็สามารถพูดหรือทำได้ทันท่วงทีและอย่างฉลาด เมื่อมีเหตุการณ์ที่น่าจะนำไปสู่อันตราย เช่น เมื่อเผชิญหน้ากับความโกรธของผู้อื่น เมื่อเกี่ยวข้องกับผู้อื่น เมื่อเผชิญหน้ากับความโกรธของผู้อื่น เราต้องใช้ Tact มากเลยนะครับ ต้อง ใช้ปฏิภาณไหวพริบ ใช้สติปัญญา ใช้อะไรมาเลย มีกลวิธีที่จะดำรงไว้ซึ่ง

ความรู้สึกที่ดี หรือมิตรภาพไว้ได้

ท่านจะสังเกตพบหรือท่านอาจจะทราบมาก็ได้นะครับว่า คนที่ทำหน้าที่เป็นทูต จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีความรู้มากทีเดียว อันนี้มันเป็นสิ่งหนึ่งที่เกิดจากการอบรมปัญญา หรือการเพิ่มพูนปัญญา ปัญญาจะเกิดขึ้นกับผู้มีความรู้มาก มีปัญญาคือ มีปัญญานานาแน่น มีปัญญาเฉียบคม มีปัญญาแพรวพราว มีปัญญาหลายๆ อย่าง และมันมารวมกันเป็น Tact หรือปฏิภาณไหวพริบ

ก็ขออีกทีว่า ไหวพริบเป็นผลของการอบรมปัญญาแท้ เมื่อเดินทางไปเยี่ยมมหาราชเผชิญหน้ากับทหารที่มาจับท่าน ท่านถูกปล่อยเกาะและท่านหนีไปมีทหารมาตามจับ ท่านไม่สะทกสะท้านเลย ปฏิภาณไหวพริบก็เกิดขึ้น เชิญจับนายเก่าของท่านเถิด ด้วยคำพูดเท่านั้น ทหารก็วางปืนลงทีละคนสองคน แล้วก็ทำความเคารพท่าน ไม่จับ

เมื่อพระพุทธเจ้าทรงเผชิญหน้ากับ ที่สมณปริพาชก หลานของพระสารีบุตร พระสารีบุตรถวายงานพัดพระพุทธเจ้าอยู่ที่ถ้ำสุกรขาตา ภูเขาคิชฌกูฏ ที่สมณะเที่ยวตามหาผู้เป็นลุงอยู่ ไปเจอเข้าที่นั่น ก็ไม่พอใจพระพุทธเจ้าว่า เอาลุงเขามาบวช ก็ถามแบบยวนๆ ว่า พระโคตม สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่พอใจหมด พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น ที่สมณะ ถ้าอย่างนั้น ท่านควรจะพอใจความเห็นเช่นนั้นเสียด้วย

เห็นไหมครับ ปฏิภาณของพระพุทธเจ้าที่เดียวเท่านั้นเองครับ ที่สมณะจะจกกันแล้วก็อยู่เลย ที่สมณะกล่าวว่า สิ่งทั้งปวงไม่ควรแก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้าไม่พอใจทั้งหมด ในแง่ตรรก พระพุทธเจ้าก็อยู่ในสิ่งทั้งปวงนั้นด้วย พระพุทธเจ้า

ก็ตรัสตอบทันทีบอกว่า ถ้าอย่างนั้นท่านควรไม่พอใจความเห็นเช่นนั้นเสียด้วย
ที่มันจะนิ่งเงียบไปเลย พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอะไรต่อ จนพระสารีบุตร
ได้สำเร็จเป็นพระอรหันต์ในคราวนั้น

นี่คือพุทธปฏิภาณ ซึ่งมาจากปัญญาที่เฉียบคม มาจากปัญญาที่
หนาแน่น ปัญญาที่กว้างขวาง ปัญญาที่ลึกซึ้ง ปัญญาที่แทงทะลุ แล้วก็เมื่อ
พระพุทธเจ้าทรงเผชิญหน้ากับนางจิณฺจมาณวิกา ไปยืนชี้หน้าด่าพระพุทธเจ้า
ท่ามกลางประชาชน ในขณะที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงธรรมอยู่ พระพุทธเจ้า
เงียบสงบ จิณฺจมาณวิกาชี้หน้าด่าแต่พูดสอนคนอื่น ได้แต่อภิมรย์ไม่รับผิดชอบ
ตอนนี้มีกรรมแก่แล้ว ไม่รับผิดชอบ

พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสว่า น้องหญิง เรื่องนี้เราสองคนเท่านั้นที่รู้จักกันดี
จิณฺจมาณวิกาเดินเลย นี่คือพุทธปฏิภาณ ท่านทั้งหลายทราบเรื่องนี้
ดีอยู่แล้ว ผมเพียงแต่ชี้ให้เห็นปฏิภาณซึ่งได้มาจากการอบรมปัญญา หรือมี
ปัญญาที่เฉียบคม

เพราะฉะนั้น การอบรมปัญญา การเพิ่มพูนปัญญา การเอาใจใส่ต่อ
ปัญญา การศึกษาเรียนรู้ และก็พยายามที่จะขยายขอบเขตแห่งปัญญาและ
ขุดเจาะลงไป ด้วยความสามารถของปัญญานั้น ท่านจะได้ประโยชน์เป็นอัน
มากเลยในชีวิตประจำวันในหลายๆ เรื่อง

เหตุเกิดของปฏิกาณ

ประการที่ ๑ เกี่ยวกับอุลลยพินิจ

ใช้ภาษาอังกฤษว่า Discrimination ดุลยพินิจ หมายความว่าหาทางเลือกที่ดีที่สุดในบรรดาทางหลายๆ ทาง มีทางเลือกหลายทาง หาทางที่ดีที่สุด ขอยกตัวอย่างพระพุทธเจ้า นะครับ ดูพุทธจริยาว่า ระหว่างทางเลือกที่จะเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ ซึ่งทุกคนสนับสนุน พระราชาบิดาก็สนับสนุนและก็จะให้ไปทางนั้น แต่พระพุทธเจ้าทรงเลือกทางเป็นพระพุทธเจ้า ลองนึกดูว่า เป็นพระเจ้าจักรพรรดิ กับเป็นพระพุทธเจ้า อันไหนดีกว่า

ท่านคงต้องใช้ดุลยพินิจอยู่นาน ในที่สุด ก็ตัดสินใจพระทัยที่จะเป็นพระพุทธเจ้า ผลออกมาว่าดีกว่าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิเยอะเลย เพราะว่าถ้าเป็นพระเจ้าจักรพรรดิ มาถึงเวลานี้ก็คงไม่มีใครรู้จักพระสิทธัตถะจักรพรรดิ

แล้ว แต่ตรงกันข้าม เวลานี้มีคนที่รู้จักสิทธิ์ตะพระพุทเจ้า พระพุทเจ้าที่มา
จากเจ้าชายสิทธิ์ตะทั่วโลก และก็มีคนนับถือทั่วโลก

ทีนี้เมื่อได้ตรัสรู้แล้ว เพราะเหตุไรจึงเลือกเสด็จไปเมืองราชคฤห์แทน
การเสด็จมากบิลพัสดุ์ ซึ่งเป็นบ้านปิตุภูมิ มาตุภูมิของพระองค์ มันก็เป็นทาง
เลือก คือลังเลเหมือนกันว่าจะไปทางไหน คือกบิลพัสดุ์ หรือจะไปราชคฤห์

ในที่สุด ก็ตัดสินใจพระทัยไปราชคฤห์ก่อน ไปโปรดใครต่อใครที่เมือง
ราชคฤห์ จนถึงนักบวชสำคัญๆ ในเมืองราชคฤห์ กระแสข่าวพระเกียรติคุณ
ก็แพร่สะพัดมายังกบิลพัสดุ์ จนพระเจ้าสุทโธทนะทนอยู่ไม่ไหว ส่งราชทูตไป
ทูลเชิญเสด็จหลายครั้ง ถึงได้เสด็จมากบิลพัสดุ์

ทำนองนั้นนะครับ คือดูดยุพินิจ พวกเราที่เป็นคนธรรมดาที่ลองใช้ชีวิต
นี้ดู เมื่อมีทางเลือกหลายทางว่าจะทำอย่างไรก็ลองเลือกดู ระหว่างทางนั้นกับ
ทางนี้ สิ่งนั้นกับสิ่งนี้ เรื่องนั้นกับเรื่องนี้ เมื่อมาเทียบกันดูแล้ว จะเอาอะไร อันนี้
เป็นเรื่องของดูดยุพินิจ ซึ่งเป็นเหตุประการหนึ่งของปฏิกิริยา ถ้าเราคิดบ่อยๆ
ทำบ่อยๆ ก็จะเกิดความว่องไวขึ้นในการเลือก ในการตัดสินใจ

ประการที่ ๒ คือให้ลึก

เจาะลงไปให้ลึก ที่เรียกว่า Penetrating Insight หรือ นิพเพธิก-
ปัญญา เจาะลงไปให้ลึก ไม่คิดอะไรเพลินๆ แต่เจาะลึกลงไปถึงเบื้องหลังของ
สิ่งนั้นๆ ของปรากฏการณ์

ส่วนมากปรากฏการณ์ มันเป็นเรื่องที่ปรากฏให้เราเห็นง่ายๆ แต่มันมี

เบื้องหลังสลับบัซซอน ซึ่งคนไม่ค่อยรู้ เวลานี้มีเหตุการณ์ทางศาสนาเกิดขึ้นในบ้านเรา ก็เป็นปรากฏการณ์ที่ต่อเนื่องมาเป็นเวลานานหลายเดือน จะต้องมียุทธศาสตร์ที่สลับบัซซอนอยู่ มันไม่ใช่มีเท่าที่เห็น ทุกด้านไม่ว่าจะเป็นในกลุ่มไหน จะต้องมียุทธศาสตร์อยู่ สลับบัซซอนอยู่

ที่นี้ท่านลองดู ผมโยงไปที่พุทธจริยาน้อยหนึ่ง เพราะว่าพรุ่งนี้จะเป็นวันวิสาขะ โอกาสที่ผมจะพูดเรื่องวิสาขะก็คงจะน้อย แต่ว่าจะโยงเหตุการณ์ของพระพุทธเจ้าให้ดูบ้าง

วันวิสาขะ เป็นวันที่ระลึกถึงพระพุทธเจ้า ที่นี้ลองนึกดูว่าคนสามัญในสมัยพระองค์ เขาก็เห็นเรื่องเกิด แก่ เจ็บ ตาย ทุกคนก็เห็น แต่ทุกคนก็ยอมแพ้ แต่พระพุทธเจ้าทรงคิดลึกกว่าคนสามัญ ทรงคิดว่าน่าจะมีทางแก้เรื่องเกิดแก่ เจ็บตาย เหมือนมีร้อนก็มีเย็นมาแก้ มีมืดก็มีสว่างแก้ เด็กบางคนมีปัญญาคิดลึกมาแต่กำเนิด หัดมองคนหรือสิ่งที่ได้พบเห็นให้ลึกกว่าสิ่งที่ปรากฏ เห็นว่าเมื่อพบคน ไม่เพียงแต่สังเกตกิริยาวาจา ท่าทางของเขา แต่สังเกตให้ลึกลงไป ถึงนิสัยของเขาด้วย ดูให้ลึกกว่าธรรมดา

ตัวอย่างเช่นว่า เด็กคนหนึ่งสอบตก ดูเฉินๆ เหมือนว่าเป็นคนเกียจคร้าน แต่ถ้าสังเกตให้ดี คือสืบทอดไปเบื้องลึกที่แท้จริงแล้ว บางทีเขาไม่ได้เกียจคร้าน แต่ว่าขาดความรู้ แม้เขาจะขยัน แต่ว่าเขาขาดความรู้ในเรื่องนั้น เด็กเกียจคร้านบางคนสอบได้นะครับ ถ้าเขามีความรู้ในเรื่องนั้น

ลองนึกดู บางทีมันมีหลายเปเปอร์ เด็กเกียจคร้านสอบได้ เพราะเขามีความรู้ในเรื่องนั้น แต่เด็กบางคนขยันแทบเป็นแทบตาย แต่ว่าสอบไม่ได้ใน

เรื่องนั้น เพราะเขาไม่มีความรู้ หรือมีเหตุอื่นๆ เข้ามาอยู่เบื้องหลัง ผมก็พูดไว้
พอเป็นแนวทางนะครับ มันมีรายละเอียดเยอะ

ประกาศที่ ๓ พยายามคิดค้นหาหลักทั่วไป

พยายามคิดหาหลักทั่วไป เรียกว่า General Principle ว่ามีอยู่อย่างไร
ในสิ่งที่เกิดขึ้นทุกอย่างในสิ่งที่เราพบเห็น หรือได้ยินได้ฟัง พอวางเป็นหลัก
ทั่วไปได้ไหมว่า เมื่อมีสิ่งนี้ สิ่งนี้ก็จะเกิดขึ้น เมื่อสิ่งนี้ไม่มีหรือดับไป สิ่งนั้น
ก็จะดับไปด้วย เข้าหลักปฏิจจสมุปบาท หรือว่าหลักสำคัญในเรื่อง ปฏิจจ-
สมุปบาทของพระพุทธเจ้าที่ว่า อิมสมึ อสติ อิทํ น โหติ เมื่อสิ่งนี้ไม่มี สิ่งนี้ก็ไม่มี
อิมสฺส นโรธา อิทํ นโรธมฺหติ เมื่อสิ่งนี้ดับ สิ่งนี้ก็ดับไป คือว่ามันมีเหตุมีผล

ถ้าเผื่อมีคนคิดขึ้นมา เมฆลอยลงต่ำ ก็แสดงว่าฝนจะตก แต่บางทีไม่
ตก แต่ตั้งข้อสังเกตเอาไว้ว่ามันจะตก เก็บผ้าเก็บผ่อนอะไรก็ได้ ถ้าสิ่งนี้ไม่มี
สิ่งนี้ก็จะไม่มี เรามองดูที่ปรากฏการณ์ของเหตุของสิ่งที่จะเป็นผล มันเป็น
แนวคิดแบบตรรกวิทยานิรนัย หรือ Deductive Logic ซึ่งตรงกันข้ามกับ
ตรรกวิทยาแบบอุปนัย หรือ Inductive อันแสวงหาความจริงจากหลักย่อย
ไปหาหลักใหญ่ นี่เป็นเรื่องของตรรกวิทยา การหาหลักย่อยไปหาหลักใหญ่
เป็นวิธีการทางวิทยาศาสตร์ คือเก็บข้อมูลจากข้อย่อยๆ แล้วก็ไปสรุปลงเป็น
หลักใหญ่ หรือว่าการหาหลักใหญ่แล้วไปสรุปหลักย่อย จากหลักใหญ่ไปหา
หลักย่อย นี่เป็นวิธีการทางคณิตศาสตร์ ขอไม่อธิบายเรื่องนี้นะครับ เดี่ยวจะ
ออกไปนอกเรื่อง

การพยายามค้นให้พบหลักทั่วไปนั้นะครับ เป็นวัตถุประสงค์สำคัญประการหนึ่งของปรัชญา ดังคำของปรัชญาที่ว่า The Objective of Philosophy is to Discover that which being known All is known ซึ่งพอจะถือเป็นภาษาไทยได้ว่า วัตถุประสงค์ของปรัชญาก็คือ ค้นให้พบสิ่งหนึ่งซึ่งเมื่อรู้แล้ว ก็จะสามารถรู้สิ่งทั้งปวงได้ด้วย

พระพุทธเจ้าของเราได้พระนามว่า สัพพัญญู รู้สิ่งทั้งปวงก็เพราะเหตุที่ทรงค้นพบหลักใหญ่ หรือหลักสำคัญทั่วไปของสิ่งทั้งหลาย แล้วสิ่งย่อยๆ ก็ทรงรู้ได้หมด เหมือนดวงอาทิตย์ขึ้น แสงสว่างก็กระจายไปทั่วหมด ความมืดก็หายไป

ท่านลองนึกดูว่า ถ้าเราใช้ดวงเทียนหรือตะเกียง หรือแม้แต่ไฟฟ้า ก็จะมีสว่างในขอบเขตที่จำกัด พวกเรานี่เหมือนมีดวงเทียนกันคนละดวง ส่องเข้าไปตรงไหน มันก็สว่างตรงนั้น นอกจากนั้นก็ยังมืดอยู่ แต่ถ้าพระอาทิตย์ขึ้นมาตอนเช้าแล้ว ดวงเทียนทั้งหลายดับได้หมดเลย ดวงอาทิตย์จะให้แสงสว่างทั่วไปได้หมด เพราะว่ามันเป็นต้นตอ

พระพุทธเจ้าได้เป็น สัพพัญญู เพราะทรงได้รู้ สัพพัญญุตญาณ คือว่าเป็นต้นตอแห่งความรู้ เหมือนกับว่าเราเปิดสวิตช์เล็กสวิตช์น้อยในบ้านเอาไว้หมดแล้ว แล้วก็สวิตช์ใหญ่ถูกปิดเอาไว้ไฟก็ดับหมด แต่พอเปิดสวิตช์ใหญ่ ไฟก็จะพรึบขึ้นหมดทั้งอาคาร เพราะไปทำที่ต้นตอ

เพราะฉะนั้น เราพยายามค้นหาหลักทั่วไปของสิ่งทั้งหลายว่ามันมีหลักทั่วไปอยู่ตรงไหน จับหลักให้ได้ว่า ถ้าหลักนี้ สิ่งนี้มันเกิดขึ้น มันต้องมี

อะไรเกิดขึ้นต่อไป เหมือนว่าเมื่อแสงเงินแสงทองปรากฏขึ้นที่ขอบฟ้าด้าน
ตะวันออก เราก็รู้ได้ว่า ไม่นานพระอาทิตย์จะขึ้นมา นี่คือหลักทั่วไป ในเรื่อง
อื่นๆ ก็ทำนองเดียวกันนะครับ ก็ลองจับหลักทั่วไปดู

ประกาศที่ ๔ ความสงสัย

ความสงสัยเป็นปฏิกิริยาอย่างหนึ่งของปฏิกิริยา คือเป็นคนสงสัยไว้
บ้างหรือเสมอๆ แม้ในสิ่งที่บุคคลที่ใครๆ เชื่อสนิท หรือไม่เคยตั้งข้อสงสัยเลย
เราหัดตั้งข้อสงสัยไว้บ้างว่า ที่เป็นเช่นนี้เพราะอะไร มันเป็นอย่างที่คนอื่นเขา
เชื่อกันหรือเปล่า มันใช่หรือเปล่า หัดตั้งข้อสงสัยไว้บ้าง

วันนี้ตอนบ่าย ผมไปบรรยายถวายความรู้กับพระธรรมทูตที่จะไปเป็น
พระธรรมทูตต่างประเทศ ประมาณร้อยละรูป ที่วิทยาลัยเกษตรมหาสารคาม-
ราชวิทยาลัย อำเภอดงหลวง จังหวัดอุดรธานี ๓ ชั่วโมง ตั้งแต่บ่ายโมงถึงสี่โมง
เย็น ก็ได้คุยถึงเรื่องทำนองนี้เหมือนกันว่า ขอให้ตั้งข้อสงสัยในเรื่องต่างๆ
เอาไว้ คอยถามว่าทำไม? ไม่ใช่อ่านหรือฟังอะไรแล้วเชื่อไปหมด

ข้อความในคัมภีร์ต่างๆ ที่ได้ศึกษาเล่าเรียน ได้ยินได้ฟัง ทางที่จะให้
เกิดปัญญา ก็คือสงสัยว่าทำไมจึงเป็นอย่างนั้น ทำไมถึงไม่เป็นอย่างนี้ เท่าที่
จะสงสัยได้ ความสงสัยนี้จะเป็นสิ่งสำคัญอย่างหนึ่งที่ทำให้เกิดความคิดหา
คำตอบ และเราจะได้รับความรู้ความเข้าใจจะได้ปัญญา อย่างน้อยทำให้เรา
ค้นคว้าหาคำตอบ ว่าเรื่องนี้คำตอบที่ถูกต้องควรจะเป็นอย่างไร

ถ้าเราไม่หัดสงสัย อธิบายพูดกันไป ตามที่เคยเชื่อกันมา เคยเล่ากัน

มา แล้วมันก็ได้เท่านั้น เท่าเดิมไม่มีอะไรออกเงยขึ้น

มองไปทางปรัชญาตะวันตก ความสงสัยเป็นเบื้องต้นของปรัชญาการแสวงหาความรู้เป็นท่ามกลาง ความรู้ในเรื่องนั้นเป็นที่สุด แต่ว่าทางปรัชญาตะวันออก ไม่ใช่อย่างนั้น การได้รู้จริงนั้นเป็นเบื้องต้นของปรัชญาตะวันออก การอธิบายความรู้นั้นเป็นตัวปรัชญา และลงท้ายด้วยความรู้นั่นเอง

พระพุทธเจ้าของเรา ทรงอนุญาตให้สงสัยในพระองค์และคำสอนของพระองค์ ให้ทดสอบลองปฏิบัติ เห็นจริงด้วยตนเอง แล้วจึงค่อยเชื่อก็ได้ พระธรรมคุณมีอยู่ข้อหนึ่งว่า *เอหิภิกขุสติกโก* แปลว่า เรียกมาดูได้ นั่นแปลว่าให้มาดูโดยไม่ต้องเชื่อก็ได้ ให้มาทดสอบดู ให้มาพิสูจน์ดู ถ้าเป็นทองแท้ไม่ต้องกลัวการพิสูจน์ ยิ่งพิสูจน์ยิ่งเห็นความเป็นทองมากขึ้น

การสงสัยทำให้เราค้นหาความเป็นจริง การแสวงหาความจริงต้องอ้างเหตุผล เหตุผลคือหลักฐานคือพยานหรือข้อมูลที่จะให้เรารู้ความจริงอะไรสักอย่างหนึ่ง ทำนองนี้ ทำให้เราเป็นคนมีเหตุผล รักเหตุผล ไม่เชื่ออะไรตามประเพณี หรือเชื่อตามๆ กันมา หรือเชื่อเพราะคนอื่นเขาเชื่อกันมาก เราก็เชื่อตามไป ซึ่งทำให้ไม่เกิดปัญหาหรือปฏิกิริยาประการใดเลย ในใจของเราต้องไม่มีสิ่งที่เรียกในภาษาอังกฤษ Axiom คือยอมรับว่าจริงโดยไม่ต้องพิสูจน์ หรือโดยไม่ต้องหาเหตุผลใดๆ เราต้องทดสอบพิสูจน์ ค้นหาเหตุผลในเรื่องนั้นๆ จนเป็นที่พอใจแล้วจึงสรุปผล ยอมรับว่าจริงหรือเท็จ

ทำนองเดียวกับท่านเปาปานุจัน สอบสวนคดี แม้จำเลยยอมรับสารภาพหมดแล้ว ก็ยังไม่เชื่อ จนกว่าจะพิสูจน์ได้ว่าคำรับสารภาพนั้นเป็นจริง จึง

ตัดสินด้วยความเป็นธรรมและเมตตากรุณา มีบ่อยครั้งที่จำเลยยอมรับสารภาพ เพื่อปกป้องคนอื่น แต่ท่านก็ไม่ยอมฟัง

ในสังคมมนุษย์เรา ในโลกของเรา มีเรื่องสลับซับซ้อนอยู่มาก เฉลียวใจไว้บ้างเป็นดีครับ อย่ามองแต่มุมเดียว มองทุกแง่ทุกมุม มองให้รอบด้านยิ่งดี

ประกาศที่ ๕ คำสาธุการไว้ให้มาก

คำสาธุการเป็นสิ่งที่ได้กลั่นกรองจากความคิดและประสบการณ์ของคนรุ่นก่อน ทำให้เราประหยัดเวลาไปได้เป็นอันมาก และเป็นข้อมูล ทำให้เราเกิดความคิดใหม่ๆ เพิ่มขึ้นจากคำสาธุการเหล่านั้น

ท่านลองนึกดูนะครับ คำของคนสามัญธรรมดาที่เป็นสาธุการก็ยังเตือนใจเราได้มากมาย ถ้าเป็นคำของท่านผู้ฝึกฝนตนมาอย่างดีแล้ว เช่น คำของพระพุทธเจ้า ของพระปัจเจกพุทธเจ้า ของพระอริยสาวกอื่นๆ หรือคำของนักปราชญ์ จะเป็นประโยชน์ทางเพิ่มพูนปัญญาแก่เราสักเพียงใด เป็นโชคดีของพระภิกษุสามเณรในพุทธศาสนา ที่ในหลักสูตรนักธรรมตรี นักธรรมโท นักธรรมเอก และหลักสูตรการศึกษาทางด้านบาลี ก็มีสาธุการไว้เยอะ เฉพาะนักธรรมก็มีเยอะแยะ มีหนังสือพุทธศาสนสาธุการไว้ให้เรียนให้ท่องไว้ เพื่อประกอบวิชาเรียงความ คือผู้เรียนทั้งนักธรรมและธรรมศึกษา ก็ต้องท่องคำสาธุการเหล่านี้เหมือนกัน

พุทธศาสนสาธุการเล่ม ๑ สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาตรี มีสาธุการอยู่ถึง ๕๐๐ ข้อ เป็นข้อสั้นๆ ประโยคเดียว เช่นว่า ตนนั้นแหละฝึกได้ยาก

อดตฺตา หิ กิร พุทฺทโม หรือว่า อดตฺตา หิ อดตฺโน นาโถ ตนนั้นแหละเป็นที่พึ่งแห่งตน อันนี้ก็เป็นข้อหนึ่งในพุทธศาสนสุภาษิต บางท่านก็มีฉันทวิริยะ ท่องจนหมด ทั้งคำบาลีและคำไทย

พุทธศาสนสุภาษิตเล่ม ๒ สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาโท มีพุทธศาสนสุภาษิตอยู่ ๒๐๑ ข้อ แต่ยาวขึ้น

เล่ม ๓ สำหรับนักธรรมและธรรมศึกษาเอก มี ๒๑๘ ข้อ ที่น้อยกว่าชั้นตรี ก็เพราะว่าแต่ละข้อมีความยาวเท่ากับ ๔ ข้อของนักธรรมชั้นตรี ถ้าตัดเนื้อความให้สั้นเท่ากับชั้นตรีก็จะมี ๘๐๐ ข้อ

ท่านลองนึกดู ทั้งหมดเกือบ ๑,๐๐๐ ข้อ นี่เฉพาะนักธรรม ถ้าไปถึงบาลีอีกมีแต่คำสุภาษิต คัมภีร์ธรรมบท มีแต่สุภาษิตทั้งนั้นเลย และก็มีความอธิบายขยายความ มีอรรถกถาช่วยอธิบาย มีคำแปลให้ มันก็เยอะแหละครับ ก็เป็นโชคดีของนักศึกษาถ้าจะสนใจจำ ก็จะได้คำสุภาษิตเยอะแยะ เรียกว่าเรียนปรัชญา มาตั้งแต่เล็ก ๆ เลยทีเดียว ถ้าสนใจจริงๆ จะได้ประโยชน์มาเลย หาอะไรเทียบได้ยาก คือคุ้มยิ่งกว่าคุ้ม

คำสุภาษิตเหล่านี้เป็นของพระพุทธเจ้าบ้าง ของพระอรหันต์อื่นบ้าง คิดดูว่า ถ้าเราคิดคำของท่านให้แตก จะเป็นอาหารสมอง ประเทืองปัญญา และปฏิภาณสักเท่าไร

ประโยชน์ของปฏิกาณ

พอนึกถึงความเจ็บแสบ ร่องไว ไหวพริบ เราก็จะนึกถึงประโยชน์ของปฏิกาณ เรามองเห็นตรงกันข้ามกับความโง่เขลา ความเขลา ความทึบ ความไม่ปรับเปลี่ยนให้ตรงเหตุการณ์ อันนั้นตรงข้ามกับปฏิกาณ เหมือนสว่างกับมืด

คนที่มีปฏิกาณโดยธรรมชาติ ได้มาแต่กำเนิดก็ตาม หรือว่าได้โดยการฝึกฝนก็ตาม โดยทั่วไปมักจะผ่านหลักที่เป็นเหตุให้เกิดปฏิกาณมาบ้างแล้ว ตามที่กล่าวไว้ข้างต้นแล้ว คืออตุลยพินิจ คิดลึก จับหลักทั่วไป สงสัยและจำคำสุภาษิต

คนที่มีความรู้มาก เรียกว่าร่ำรวยด้วยศาสตร์ แต่ศาสตร์นั้นถ้าขาดศิลป์ คือการใช้ศาสตร์ให้เกิดประโยชน์ ก็ไม่ได้รับผลจากศาสตร์เท่าที่ควรจะได้รับ

ศาสตร์เกิดได้จากการศึกษาเล่าเรียน แต่ศิลป์คือศิลปะจะเกิดได้จากการฝึกฝน คนที่มีศาสตร์มาก อาจจะไม่มีความศิลป์ก็ได้ หรือคนที่มีศาสตร์น้อยอาจจะมีศิลป์มาก และมากกว่าคนที่มีความศาสตร์มากก็ได้

รวมความว่าศิลป์ก็คือกลวิธีใช้ศาสตร์นั่นเอง ตัวอย่างที่พอจะเห็นได้จากคน ๒ คน เรียนจบมาจากสถาบันเดียวกัน ชั้นเท่ากัน แต่การนำวิชาที่เรียนมาใช้ อาจจะไม่สำเร็จประโยชน์ หรือสำเร็จประโยชน์ได้ไม่เท่ากัน ศิลป์มีรากฐานมาจากไหวพริบหรือ Tact มีนิทานเรื่องหนึ่งซึ่งแสดงถึง Tact ว่าทำให้คนต่างกันอย่างไรร

มีชายหนุ่ม ๒ คน ไปเรียนวิชากับอาจารย์ เมื่อจบหลักสูตรแล้วก็พากันลาอาจารย์กลับบ้าน ระหว่างทางพบรอยเท้าสัตว์ชนิดหนึ่ง ก็สมมติชื่อชายหนุ่ม ๒ คนนี้ว่า นายบุญมี กับนายบุญมาก ก็แล้วกันนะครับ นายบุญมีเมื่อเห็นก็พูดขึ้นว่า นีรอยเท้าช้าง นายบุญมากก็รับว่าใช่ รอยเท้าช้าง แต่ว่าช้างเชือกนี้ง่าหักไปข้างหนึ่ง มิงาข้างเดียวเท่านั้น

ก็เดินเรื่อยไป ทั้งสองพบช้างมิงาข้างเดียวจริงๆ นายบุญมีประหลาดใจว่า บุญมากรู้ได้อย่างไร มีความรู้พิเศษยิ่งกว่าตัวได้อย่างไร คิดว่าอาจารย์คงจะอดคิดแน่ๆ บอกวิชาไม่เหมือนกัน

ทั้งสองหนุ่มก็เดินต่อไป ไปพบหลุมหลุมหนึ่งเล็กๆ มีน้ำขัง บุญมีก็พูดขึ้นว่า หลุมนี้เป็นหลุมบัสสวาระของผู้หญิง บุญมากก็บอกว่าใช่ เป็นหลุมบัสสวาระของผู้หญิง แต่ว่าผู้หญิงคนนี้มีกรรมด้วย

บุญมียิ่งประหลาดใจมากขึ้น และยังโทษอาจารย์มากขึ้นว่าอาจารย์

ไม่ยุติธรรม ถ้ามบุญมากกว่าไปทำอะไรมา อาจารย์จึงรักและบอกวิชาให้มากกว่าตัว บุญมากก็บอกว่าอาจารย์ยุติธรรมมากที่สุด ท่านไม่ได้อคติ บุญมีคิดมากไปเอง บุญมีก็เถียงว่าเขาไม่เชื่อ อาจารย์ต้องอคติแน่ๆ บุญมากชวนให้กลับไปหาอาจารย์ ทั้งสองก็กลับไปหาอาจารย์และก็เล่าเรื่องที่เกิดขึ้นให้อาจารย์ฟัง

ท่านอาจารย์ก็ยิ้มน้อยยิ้มใหญ่ บอกว่าพ่อหนุ่มทั้งสองเอาเงินนี้ไปจำนวนเท่ากัน ให้ทั้งสองเอาเงินไปตลาดไปซื้อหม้อคนละใบ และพุงนี้ใส่น้ำมันงามาให้อาจารย์

สองคนก็ไปตลาด บุญมีรีบไปซื้อหม้อตามที่ท่านอาจารย์บอก แล้วก็คิดว่าเพื่อไม่ให้เสียเวลา ชื่อน้ำมันงาไปเสียเลย เขาก็ใส่หม้อไป ส่วนบุญมากซื้อหม้อกลับที่พัก รุ่งขึ้นไปซื้อน้ำมันงา

ถึงเวลาทั้งสองก็อุ้มหม้อไปหาอาจารย์ เมื่อเปิดหม้อออกดู อาจารย์ก็ทักว่าทำไมน้ำมันในหม้อของบุญมีจึงน้อยกว่าของบุญมาก

บุญมากไปซื้อน้ำมันเมื่อไหร่ อาจารย์ถาม บุญมากก็เรียนว่าไปซื้อเมื่อเช้านี้เอง แล้วหม้อซื้อเมื่อไหร่ บุญมากก็ตอบว่า ซื้อเมื่อวาน

ทำไมจึงซื้อเมื่อวาน บุญมากตอบว่า ผมคิดว่าหม้อใหม่มันดูน้ำกระผมจึงเอาหม้อมาแช่น้ำสักคืนหนึ่งก่อน ตอนเช้านี้เอง ผมเทน้ำที่แช่ไว้เมื่อคืนแล้วไปซื้อน้ำมันมา

อาจารย์ก็หันมาถามบุญมีว่า ไม่คิดหรือว่าหม้อใหม่มันดูน้ำ บุญมีก็ตอบว่าไม่ได้คิด

แล้วตอนที่ไปพบช้าง ทำไมบุญมากจึงรู้ว่างาหักไปข้างหนึ่ง อาจารย์หันมาถามบุญมาก บุญมากก็ตอบว่า เพราะกระผมสังเกตเห็นไม้ข้างทางเตียนไปด้านหนึ่ง อีกด้านหนึ่งเรียบร้อย ไม่มีรอยกระทบกระแทกเลย

แล้วตอนที่เห็นหลุมปลัสวาระ ทำไมจึงรู้ว่าหญิงนั้นมีครรภ์ บุญมากก็ตอบว่า กระผมสังเกตเห็นมีรอยฝ่ามือที่พื้นทรายใกล้ๆ ธรรมชาติผู้หญิงมีครรภ์แก่ เมื่อนั่งถ่ายปลัสวาระ จะพยายามเอามือข้างใดข้างหนึ่งยันไว้กับที่ เพื่อเป็นการช่วยไม่ให้ล้ม เพราะทรงน้ำหนักตัวไม่ไหว อันนี้หมายถึงผู้หญิงชนบทสมัยก่อนที่เขานั่งปลัสวาระกับพื้น

เรื่องเหล่านี้ บุญมีสังเกตเห็นหรือเปล่า ท่านอาจารย์ถาม ไม่ได้สังเกตครับ อาจารย์ไม่ได้พูดอะไรอีก บุญมีรู้สึกตัวได้เองว่าที่มึนความรู้ความสามารถไม่เท่าบุญมากนั้น เพราะตนขาดความสังเกตนั่นเอง ที่เคยรู้สึกโกรธเคืองอาจารย์ก็หายไปทั้งสิ้น เขาก็มลงกราบอาจารย์และขอโทษที่เคยนึกตำหนิล่วงเกิน อาจารย์ท่าน

ลูกศิษย์คนหนึ่งช่างสังเกต ลูกศิษย์คนหนึ่งขาดความสังเกต คนหนึ่งมีปฏิภาณ อีกคนหนึ่งไม่มี อาจารย์ที่ฉลาด ท่านจะใช้ศิษย์ตามความเหมาะสมตามอัธยาศัย และตามความถนัดของศิษย์ คือว่าศิษย์คนไหนมีอัธยาศัยอย่างไร มีความโน้มเอียงอย่างไร มีความถนัดอย่างไร ก็จะใช้ศิษย์ไปทางนั้น ไปทางความเหมาะสม ไปตามคุณสมบัติที่เขา มีอยู่ วางบุคคลให้เหมาะแก่ฐานะแก่ตำแหน่ง ไม่ใช่เราจะใช้ใครให้ทำอะไรก็ใช้ไป

บางคนเขามีฉันทะที่จะทำ แต่ทำไม่ได้ ฝีมือเขาไม่ถึง ก็บางคนมี

ฉันหะด้วย และมีฝีมือด้วย เขาก็ทำได้ อาจารย์ที่ฉลาดเขาก็สังเกตเห็น เขาก็รู้ว่าจะทำงานอะไร ใครไม่ควรจะได้รับมอบหมายอะไร เพราะฉะนั้น ก็อยู่ที่ศิษย์จะปรับปรุงตัวอย่างไร ให้เหมาะกับงานที่อาจารย์จะใช้สอยให้ทำ นี่ก็สำคัญ นี่แสดงถึงปฏิภาณของบุญมากซึ่งมีเหนือบุญมี

อีกเรื่องหนึ่งที่เล่าขานกันบ่อยๆ ก็คือเรื่องที่น่ายากกับบ่าวนั่งเรือไปด้วยกัน ไปถึงที่แห่งหนึ่งได้ยินเสียงลูกหมาร้อง นายให้บ่าวคนหนึ่งขึ้นไปดู แล้วก็วิ่งกลับมาบอกนายว่ามีลูกหมา นายถามว่ามีกี่ตัวเขาต้องวิ่งกลับไปนับใหม่ แล้วจึงกลับมาบอกนายได้ วิ่งอยู่หลายเที่ยวกว่าจะรู้รายละเอียดที่ต้องการ นายพยายามพูดเรื่องนี้เป็นเรื่องลับ ไม่ให้บ่าวอีกคนหนึ่งได้ยิน เมื่อถามจนเป็นที่พอใจแล้ว จึงเรียกบ่าวอีกคนหนึ่งขึ้นจากเรือให้ไปดูว่าเป็นอะไร

บ่าวคนที่สองไปคนเดียว กลับมารายงานนายได้หมดละเอียดลออ เท่ากับบ่าวคนแรกต้องวิ่งหลายเที่ยว จึงได้รู้ว่าเป็นลูกหมา มีกี่ตัว ตัวผู้กี่ตัว ตัวเมียกี่ตัว สีอะไรบ้าง เป็นต้น

นายจึงชี้แจงให้บ่าวคนที่หนึ่งเห็นว่า ทำไมคนที่สองจึงมีเงินเดือนและความรับผิดชอบสูงกว่าเขา

นี่จะเห็นว่าดุลยพินิจ และความสุรุ่ยสุร่าย มีความสำคัญอย่างไร ท่านจึงจัดเป็นมูลเหตุหนึ่งของปฏิภาณ ปฏิภาณเมื่อเกิดขึ้นแล้ว ทำให้บุคคลผู้นั้นทำการงานได้เร็ว มีความคิดตัดสินใจทันการณ์ทันเวลา ปฏิภาณของคนธรรมดาสามัญ ยังให้ผลดีแก่ชีวิตถึงเพียงนี้ ทีนี้ถ้าเป็นปฏิภาณของท่านที่ฝึกฝนอบรมตนมาดีแล้ว ชัดเกลาจิตใจมาดีแล้ว พัฒนาตนสูงส่งด้วยคุณธรรมอย่าง

มากแล้ว ปราศจากกิเลสหรือมีกิเลสน้อยที่สุด จะมีคุณค่าสักเพียงใด เช่น
ปฏิภาณของพุทธะทั้งหลาย มีปฏิภาณของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นต้น
นี่คือประโยชน์หรือคุณของปฏิภาณ ที่ผมโยงเข้ากับเรื่องของปัญญา
ที่กำลังพูดถึงอยู่

สาเหตุให้เกิดปัญญา

พุทธศาสนาได้แสดงเหตุเกิดของปัญญาเอาไว้ ๓ อย่าง นี่ก็ได้ยิน
ได้ฟังโดยทั่วไป แต่นำมากล่าวในที่นี้เพื่อความสมบูรณ์

๑. **สุตมยปัญญา** ปัญญาที่ได้จากการสดับตรับฟัง การศึกษาเล่าเรียน
อันนี้จำเป็น การหมั่นฟัง หมั่นอ่าน หมั่นสะสมตำรับตำรา มันทำให้เกิดปัญญา
สุด *ปญญา ย วฑฺฒนํ ปญฺเภา สุตวินิจฺฉินี* ปัญญาเครื่องวินิจฉัยสุขะ สุขะที่
บุคคลสั่งสมดีแล้ว ทำให้เจริญปัญญา

๒. **จินตามยปัญญา** ปัญญาที่ได้จากการคิดหาเหตุผล ไตร่ตรองโดย
โยนิโสมนสิการ คิดเป็น คิดอย่างถูกต้อง มีระบบในการคิด อันนี้สำคัญมาก
คนที่คิดเป็น ทำให้ลึก ก้าวลงลึกได้ ความคิดของเขา มันกว้างขวางลึกซึ้ง ไม่มี
ที่สิ้นสุด

๓. **ภาวนามยปัญญา** ปัญญาที่ได้จากการอบรมฝึกฝน การลงมือ
ปฏิบัติให้เห็นจริง ตามที่ได้ศึกษาเล่าเรียนมา คือตามที่ตรองด้วยเหตุผลว่า
จะเป็นไปได้

ปรัชญาตะวันตกได้แสดงปฏิกิริยาของความรู้อยู่ ๓ ทางเหมือนกันนะ
ครับ คือ

๑. ความรู้ที่ได้จากประสาทสัมผัส ที่เรียกว่า Empirical Knowledge
การได้เห็นได้ฟังได้ดมได้สัมผัสถูกต้อง คือว่าใช้ประสาทสัมผัสทั้ง ๕ เป็น
เครื่องมือแห่งความรู้ ข้อนี้ก็น่าจะเข้ากันได้กับสุตมยปัญญา แต่เนื่องจาก
ประสาทสัมผัสมันหลอกเราได้ ก็ต้องใช้แหล่งของความรู้แหล่งที่ ๒

๒. ความรู้ที่ได้จากเหตุผล ซึ่งภาษาทางปรัชญาท่านเรียกว่า Rational
Knowledge ความรู้ที่ได้จากเหตุผล คือคิดหาเหตุผล เพื่อรู้ข้อเท็จจริงเบื้อง
หลังปรากฏการณ์ คือว่ามีหลายอย่างที่เราสัมผัสของเรา รายงานไม่ตรง
ข้อเท็จจริง เช่น เราได้ยินเสียงฟ้าร้อง หลังเห็นฟ้าแลบ นักวิทยาศาสตร์อธิบาย
ว่า ความจริงทั้งสองอย่างเกิดขึ้นพร้อมกัน เหมือนเราเอาหิน ๒ ก้อนตีกัน
แล้วเกิดประกายไฟขึ้น แต่ที่นี้เพราะว่าแสงเดินทางได้เร็วกว่าเสียง เราจึงเห็น
ฟ้าแลบก่อน แล้วจึงได้ยินเสียงฟ้าร้องทีหลัง เป็นต้น

นี่คือความรู้จากเหตุผล เราได้จากนักวิทยาศาสตร์ ซึ่งคอยสังเกตการณ์
หลักการสำคัญของนักวิทยาศาสตร์ก็คือ Observation คือการสังเกต พิเคราะห์
ทดสอบ ทดลองแล้วเราก็ได้รับสิ่งเหล่านี้จากนักศาสนาเป็นอันมากเหมือนกัน
สำคัญแต่เพียงว่านักวิทยาศาสตร์อธิบายปรากฏการณ์ทางด้านวัตถุ ส่วน
นักศาสนอธิบายปรากฏการณ์ทางจิตใจ

ความรู้ที่ได้จากเหตุผลนี้ ตรงกับจินตามยปัญญาของพุทธศาสนา

๓. ความรู้ที่ได้จากญาณพิเศษที่ท่านเรียกว่า Intuition หรือ Intuitive

Knowledge คำนี้แปลเยอะ แล้วแต่จะไปปรากฏในวิชาอะไร ความหมายก็จะเปลี่ยนไป

ข้อนี้หมายถึงความรู้ที่เข้าถึงได้ด้วยใจ ไม่ใช่ด้วยประสาทสัมผัส ไม่ใช่ด้วยเหตุผลทางตรรกหรือการอนุมาน แต่ว่าด้วยการฝึกจิตให้รู้ความจริง หรือว่าเข้าถึงความจริงโดยตรง บางที่ท่านเรียกว่า *อูตรญาณ* แปลว่า ญาณระดับสูงเหนือขึ้นไป Transcendental Intuition เช่นการรู้ความดีความชั่วอย่างละเอียด รู้เหตุการณ์ต่างๆ แบบคนตาทิพย์หูทิพย์ รู้ใจคนอื่นได้โดยไม่ต้องพูด ไม่ต้องถาม ญาณต่างๆ ของพุทธศาสนา ก็อยู่ในความรู้ประเภทนี้แหละครับ เช่นว่าวิชา ๓ เช่น *บุพเพนิวาสานุสสติญาณ* การระลึกชาติได้ *จุตูปปาตญาณ* มีทิพย์จักขุ รู้จิตและอุบัติของสัตว์ทั้งหลาย ว่าผู้นี้มาเกิดอย่างไร จะไปเกิดเป็นอะไร *อัสภักขยญาณ* ญาณที่ทำให้กิเลสสิ้นไป ซึ่งหมายถึงรู้อริยสัจ ๔ หรือขยายออกไปเป็นอภิญา ๖ ซึ่งละเอียดไป ขอไม่พูดในที่นี้

ความรู้อันนี้ พอจะจัดเข้าได้ในภาวนามยปัญญาของพระพุทธศาสนา เมื่อวันศุกร์ที่ผ่านมา ผมได้ไปถวายความรู้พระธรรมทูตที่จะไปต่างประเทศ และมีพระรูปหนึ่งเขียนขึ้นมาถามว่า หลวงปู่ดุลย์ อตุโล ท่านบอกว่า “ถ้าคิดแล้วไม่รู้ หยุดคิดจึงจะรู้ แต่ความรู้นั้นก็ได้จากความคิดนั้นแหละ” หลวงปู่ดุลย์ท่านพูดอะไรเป็นเช่นอยู่ ต้องตีความกัน ผู้ถามท่านถามว่า คำพูดของหลวงปู่ดุลย์นี้หมายความว่าอย่างไร

ผมก็เรียนตอบว่า ความรู้บางอย่างเรารู้ด้วยเหตุผล คือ คิดเอาได้ Reasoning เอาได้ มันอยู่ในขอบเขตของตรรกที่พอรู้ได้ด้วยความคิดนั้น

ระดับหนึ่ง ที่นี้ถ้าความรู้ที่ลึกกว่านั้น ความรู้ที่ได้จากญาณอันนี้คิดเอาไม่ได้ ต้องรู้ด้วยญาณ ถ้าไม่มีญาณก็รู้ไม่ได้ เช่นรู้เรื่องชาติก่อนชาติหน้า เราไม่มี ญาณรู้ไม่ได้ คิดเหตุผลเท่าไรก็รู้ไม่ได้ เพราะว่าเครื่องมือมันไม่ละเอียดพอ เหมือนท่านจะเอาเม็ดไปเป็นเครื่องมือสำหรับชีดยา มันไม่ได้ มันต้องเอาเข็ม ตามขนาดที่เขาจะชีดยา แล้วน้ำที่จะใช้ เป็นน้ำกลั่น น้ำบางอย่างมันสะอาด พอที่จะรดผักได้ น้ำบางอย่างสะอาดพอที่จะอาบ แต่ไม่สะอาดพอที่จะกิน น้ำบางอย่างสะอาดพอที่จะกิน แต่ก็ไม่สะอาดพอที่จะชีดยาได้ เพราะฉะนั้น มันก็เป็นระบบไป ความรู้ที่ท่านหลวงปู่ดูลย์หมายถึงว่า คิดแล้วไม่รู้ ต้องไม่คิด จึงจะรู้ ท่านน่าจะหมายถึง ความรู้ที่ได้จากญาณพิเศษ ต้องหยุดคิด คือว่า ทำเลย แต่ตอนสุดท้ายที่ว่า แต่ความรู้นั้นก็ได้อาจมาจากความคิดนั้นแหละ คือ ที่แรกเราคิดก่อน คิดแล้วก็ลงมือทำ ตอนที่ลงมือทำนั้นไม่ต้องคิด เพราะว่า คิดมาแล้วก็ลงมือปฏิบัติ ลงมือทำ เรียก ภาวนามยปัญญา

ก็ต้องสัมพันธ์กันนะครับ ได้ยินได้ฟังมา เสร็จแล้วก็เอามาคิดดู ไตร่ตรองดู เสร็จแล้วก็ลงมือทำ ทดสอบทดลองแล้วจะได้ความรู้จากการ ปฏิบัติ คนละระดับกัน

นักปรัชญาชาวเยอรมันท่านหนึ่งคือ เอมมานูเอล คานท์ ได้แสดงให้เห็นว่ามีเหตุผลที่เป็นสิ่งที่เกี่ยวข้องกับปัญญาอยู่ ๒ แบบ คือเหตุผลบริสุทธิ์ ท่านเรียกว่า Pure Reason และเหตุผลภาคปฏิบัติเรียกว่า Practical Reason อีกอย่างหนึ่ง อันนี้ก็กลึกลงทางปรัชญานิดหนึ่ง ก็พูดให้พอผ่านๆ ไป ผมขออธิบายเพื่อท่านเข้าใจชัดเจนขึ้นนะครับ

เหตุผลบริสุทธิ์ เช่น เราพูดเรื่องเหตุผลในเมตตากฤณา ว่าคนเราควรจะมีเมตตากฤณาต่อกัน แล้วคนจะได้ยินได้ฟังเรื่องเมตตากฤณา เข้าใจว่าเมตตากฤณานั้นคืออะไร ตอบคำถามได้ แต่ภาคปฏิบัติทำไม่ได้คือเมื่อถึงโอกาสที่จะแสดงเมตตากฤณาทำไม่ได้ ไปขึ้นรถเมล์มีคนที่จะช่วยเหลื้อมาปรากฏอยู่เฉพาะหน้า ถือของหนัก ผู้หญิงมีครรภ์ เด็กนักเรียนเล็กๆ ขึ้นมาเขาไม่ลุกขึ้นให้ เขาก็นั่งเฉย แต่เขารู้ว่าเมตตากฤณาคืออะไร แต่เมตตากฤณามันไม่มาสู่ Practical Reason ไม่มีเหตุผลภาคปฏิบัติ

ถ้าคนเข้าถึงเหตุผลภาคปฏิบัติ จะทอนไม่ได้ คือว่าเมื่อมีสิ่งที่จะต้องเมตตากฤณาปรากฏเฉพาะหน้าแล้ว อัดไม่ได้ที่จะกฤณา การทอนไม่ได้เพราะความกฤณา เป็นลักษณะของมหาบุรุษ มหาปฺริสทาวสฺส ลกฺขณํ กฺฤณาสฺสโห

แต่ถ้าเขาไม่มีเหตุผลทางด้านปฏิบัติ เขาทอนได้ เวลาตอบปัญหาเขาตอบได้ว่ามันเป็นคืออะไร นี่เป็นความแตกต่างของ Pure Reason กับ Practical Reason

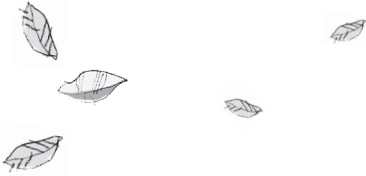
แต่ท่านคานท์ อธิบายไปในแนวของปรัชญาบริสุทธิ์ ในทำนองว่าเหตุผลบริสุทธิ์นั้นแบ่งออกเป็น ๒ ภาค คือ ภาคที่เกี่ยวกับประสาทสัมผัสมันเป็น Pure Form of Sensibility และภาคที่เกี่ยวกับความเข้าใจหรือเหตุผลมันเป็น Pure Form of The Understanding

มันเป็นทางประสาทสัมผัสกับความเข้าใจ ซึ่งตรงกับป่อเกิดแห่งความรู้ ๒ อย่าง ๒ อย่างแรกเกิดจากประสาทสัมผัส และจากเหตุผล ส่วนเหตุผลภาคปฏิบัติ คือภาวนามยปัญญาของพระพุทธศาสนา พอเทียบกันได้อย่างนี้

ผลแห่งการค้นคว้าเรื่องบ่อเกิดแห่งปัญญา ของบรรดานักปราชญ์นั้น มีข้อสรุปที่ลงกันได้ ต่างกันแต่เพียงภาษาที่ใช้เท่านั้น ผู้ที่ศึกษาคนละภาษา และมีได้นำมาพิจารณาในคราวเดียวกัน จึงเข้าใจกันไปคนละอย่าง หรือไม่เข้าใจกัน

ขอยกตัวอย่าง เช่น พุทธศาสนาพูดถึง *สชาติกปัญญา* หมายถึง ปัญญาที่ติดตัวบุคคลมาตั้งแต่เกิด อาจเป็นเพราะได้บำเพ็ญปัญญาบารมีมาในชาติก่อน ฝ่ายตะวันตกก็เรียกบุคคลพวกนี้ว่ามีไอคิวสูง คือมีระดับสติปัญญาสูงมาแต่กำเนิดเหมือนกัน

พุทธศาสนาก็พูดถึง *โยคปัญญา* หรือปัญญาที่ได้จากการศึกษาอบรม การสังเกตพิจารณา ตลอดถึงการลงมือปฏิบัติอันรวมเอาเหตุผลต่างๆ หรือ เหตุเกิดของปัญญา ๓ อย่างที่พูดมาแล้ว อย่างหนึ่งที่พอจะนำมาเปรียบเทียบให้ดูได้คือ ปฏิจจสมุปบาทของพระพุทธเจ้านะครับ พูดเรื่องปฏิจจสมุปบาท พูดเรื่องปัจจัยการ พูดเรื่องอิทัปปัจจยตา ชาวบ้านจะไม่เข้าใจ แม้แต่ผู้ที่มี การศึกษาแล้ว ถ้าไม่ได้เรียนทางนี้มา ก็จะไม่เข้าใจ แต่หลายท่านพอพูดถึง Theory of relativity ของท่านอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ ก็จะเข้าใจ เพราะว่าได้ เรียนทางนั้นมา แต่ชาววัดก็จะไม่เข้าใจ Theory of relativity เพราะไม่ได้ เรียนเรื่องนั้น และชาวบ้านก็จะไม่เข้าใจ ปฏิจจสมุปบาท คือไม่รู้ว่าจะไร ที่จริงเป็นเรื่องเดียวกัน The Theory of relativity กับ ปฏิจจสมุปบาท อิทัปปัจจยตา หรือ ปัจจัยการ ของพระพุทธเจ้าเป็นเรื่องเดียวกัน แต่พูด คนละภาษา ก็เลยไม่เข้าใจกัน

ถ้ามีตัวเชื่อม คือมีคนที่เราใจ รู้ทั้งสองอย่างก็จะนำมาพูดให้เข้าใจได้
ก็จะเป็นประโยชน์ทั้งสองอย่าง อันนี้ก็ยกตัวอย่างให้ดู

ที่นี้พุทธศาสนา พูดถึงโยคปัญญา ตามที่กล่าวมาแล้ว ผมขอต่อไป
อีกนิดคือ ลัทธินิยามะ เป็น ๑ ใน ๖ ของลัทธินิยามะ ได้แสดงป่อเกิดของ
ความรู้ไว้ ๔ ประการ

๑. ประจักษ์ (Perception) ได้แก่ความรู้ที่ได้รับเพราะประสาทสัมผัส
ทั้ง ๕ นั้นเอง ก็เวียนไปเวียนมาอย่างนั้นะครับ อาจจะใช้ประสาทสัมผัสที่ต่างกัน

๒. อนุมาน (Inference) การคาดคะเนเหตุผล อาศัยตรรกศาสตร์
เช่นว่า เห็นควันขึ้นมา ก็ว่าน่าจะมีไฟที่เป็นต้นเหตุของควัน มีอนุมาน ความรู้
ทางอนุมานนี้ก็ตรรกทั้งหมด เมฆลอยลงต่ำแสดงว่าฝนจะตก ทำนองนี้

๓. อุปमान (Comparison) ความรู้ที่ได้จากการเปรียบเทียบ เช่น
เด็กไม่เคยเห็นเสือ แต่เคยเห็นแมว ผู้ใหญ่ก็บอกว่า เสือก็เหมือนแมว แต่ว่า
ตัวมันโตกว่า เมื่อเด็กไปในป่าเห็นสัตว์ชนิดหนึ่งคล้ายแมว แต่ตัวโตกว่า ก็รู้
ได้ว่าเป็นเสือแน่ เพราะผู้ใหญ่บอกไว้

นอกจากนี้ ความรู้ที่บุคคลได้รับเพราะเข้าใจในการเปรียบเทียบในเชิง
อุปมาอุปไมย ก็น่าจะรวมลงในป่อเกิดแห่งความรู้ประเภทนี้ได้ เช่น ทำดีได้ดี
ทำชั่วได้ชั่ว เมื่อหว่านพืชชนิดใด ย่อมได้ผลชนิดนั้น อันนี้เปรียบเทียบ

มีคนมาถามพระพุทธเจ้าว่า พระอรหันต์ นิพพานแล้วไปอยู่ที่ไหน พระพุทธเจ้าท่านก็ตรัสแบบเปรียบเทียบว่า ไฟที่ลุกโพล้งๆ อยู่ เมื่อมันดับไป เพราะหมดเชื้อ มันไปอยู่ที่ไหน คือถ้าเขาตอบปัญหานี้ได้ เขาก็เข้าใจปัญหาของเขาเอง

๔. ศัพทะ (Authority) หมายถึงพยานหลักฐาน อาจเป็นพยานบุคคล หรือเป็นหลักฐานทางวิชาการ ที่นักปราชญ์ท่านกล่าวเอาไว้

อันนี้เป็นบ่อเกิดแห่งความรู้ในลัทธิหนึ่งของอินเดีย

หน้าที่ของปัญญา

ปัญญามีหน้าที่สำคัญ คือการวินิจฉัยเหตุการณ์ เรื่องราวให้รู้ความจริงว่า ผิด ถูก ดี ชั่ว เป็นอย่างไร อะไรจริง อะไรเท็จ อะไรเป็นสังขารมอะไรเป็นเพียงมายา ท่านจึงกล่าวว่าปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสุตะ

สุตะ คือสิ่งที่ได้ยินได้ฟังมา การศึกษาเล่าเรียน ภาษาพุทธธรรม เรียกว่า ปญญา สุตวินิจฉินิ ปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยสุตะ และเลือกถือเอาเฉพาะสิ่งที่ถูก ละทิ้งสิ่งที่ไม่ถูกต้อง

ถ้าไม่มีปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยแล้ว คนก็จะไม่สามารถแยกสิ่งที่ถูกต้องออกจากสิ่งที่ไม่ถูกต้องได้ คงจะต้องถือสับสนปนเปเคล้ากันไป ก็ทำให้รู้งงโดยเปล่าประโยชน์ อันนั้นก็ถือ อันนั้นก็ถือ อันนั้นก็เอา อันนั้นก็เอา ไม่รู้จักว่าอะไรเป็นสาระ อะไรไม่เป็นสาระ การที่บุคคลสามารถละทิ้งสิ่งที่

ไร้สาระ และถือเอาสิ่งที่เป็นสาระ หรือว่าละทิ้งสิ่งที่มีสละน้อย เพื่อสิ่งที่มีสละมากได้ ก็เพราะมีปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัย และดำเนินชีวิตได้ถูกต้อง

มีฉะนั้นแล้ว ก็จะเหมือนควายตาบอดเที่ยวไปในป่า สมดังคำของบัณฑิตที่ว่า ใน เจ อสส สกา พุทธิ วินโย วา สุลลิกขิตโต แปลว่า ถ้าปัญญาประจำตน หรือวินัยที่สำเนียงศึกษาดีแล้ว ไม่เพียงมี คนเป็นจำนวนมากในโลกนี้ ก็จะดำเนินชีวิตไปอย่างมืดบอด เหมือนควายตาบอดท่องเที่ยวไปในป่า แต่เพราะเหตุที่คนบางพวกในโลกนี้ ได้ศึกษาดีแล้วในสำนักของอาจารย์ เป็นผู้ที่มีวินัยดี จึงเป็นปราชญ์ มีจิตใจมั่นคงดี

ในตำราของเรา กล่าวว่า บัณฑิตผู้ที่กล่าวคำนี้ก็คือ ท่านคันธารดาบส เป็นผู้ได้ฉานและอภิญญา สหายของท่านผู้หนึ่งชื่อเวเทหดาบส สะสมเกลือไว้บริโภค ท่านคันธารดาบส จึงตกเตือนสติเตือนว่าทำสิ่งที่ไม่สมควรแก่ดาบส ที่ลุ่มสุดสำหรับสละทรัพย์สินสมบัติออกบวช แต่มาสะสมเกลือ เวเทหดาบสไม่อดทนต่อคำเตือนจึงโกรธคันธารดาบส

ท่านคันธารดาบสจึงกล่าวถ้อยคำสั่งสอน ว่าปัญญาประจำตนหรือวินัยที่สำเนียงดีแล้วไม่เพียงมี คนจำนวนมากในโลกนี้ก็จะพึงดำเนินชีวิตอย่างมืดบอด เหมือนควายตาบอด

จะเห็นว่าปัญญาเป็นเครื่องวินิจฉัยว่า สิ่งใดควร สิ่งใดไม่ควรอย่างไร เรื่องของท่านมโหสถบัณฑิต เป็นชาดกทางพุทธศาสนาเรื่องหนึ่ง เป็นการแสดงถึงปัญญา ที่ท่านมโหสถใช้เป็นเครื่องวินิจฉัยเหตุการณ์ต่างๆ ทั้งสิ้น และก็วินิจฉัยได้อย่างแม่นยำน่าอัศจรรย์ ถ้าท่านต้องการรายละเอียดเรื่องนี้ ก็อ่าน

มโหสถชาดก ก็จะได้อะไรที่เกี่ยวกับการวินิจฉัยเหตุการณ์เยอะเลย

ในสังคมของเรา ทั้งในอดีตและปัจจุบัน ก็มีเรื่องสับสนปนเปกันอยู่มากมาย การเชื่อถือต่างๆ การถือลัทธิต่างๆ ต่างสำนักต่างวัดก็ถือกันไป ชาวบ้านที่นับถือพุทธศาสนา ก็ไม่ทราบว่าจะอย่างไรถูก อย่างไรผิด วินิจฉัยไม่ออก แต่ละสำนักต่างก็ยืนยันว่าของตนนั้นถูกต้อง ชาวบ้านก็ไม่ได้ศึกษาโดยตรง พระที่ตนนับถือมีความเห็นอย่างไร มีความเชื่ออย่างไร สั่งสอนอย่างไร ก็เชื่อไปอย่างนั้น เพราะว่าไม่ได้กลับไปหาอาจารย์ใหญ่ คือพระไตรปิฎก หรือพระพุทธเจ้า ว่าเรื่องเหล่านี้พระพุทธเจ้าท่านว่าอย่างไร อีกหน่อยก็จะกลายเป็นมหายาน หรืออุตรนิกาย หรืออีกชื่อหนึ่งเรียกว่า อาจารย์ยวาท คือนับถือตามลัทธิของอาจารย์ และไม่ทราบว่าอะไรถูกอะไรผิด

พระพุทธเจ้าท่านให้มรดกคือปัญญาเอาไว้ พระธรรมวินัยคือสิ่งแทนพระองค์ พระธรรมวินัยก็ปรากฏอยู่ในพระไตรปิฎก เราก็ต้องไปอ่านพระไตรปิฎก ทำความเข้าใจให้ต้องแท้ ใจเย็นๆ ศึกษาอย่างใจเย็นๆ ผมขอพูดกับลูกศิษย์ว่า รีบอย่างช้าๆ

ประเภทของปัญญา

กล่าวโดยย่อที่สุด แบ่งออกเป็น ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ โลกีย์ปัญญา ปัญญาในระดับโลกียะ คือ Mundane Wisdom และปัญญาในระดับโลกุตระ คือ Supra Mundane Wisdom

ประการแรกก็หมายถึง **ปัญญาของโลกียชน** คือผู้ที่ยังเป็นปุถุชนอยู่ ถึงจะมีความรู้อย่างไร ก็ยังเวียนว่ายอยู่ในความทุกข์ ถูกบีบคั้นด้วยกิเลสต่างๆ มีความเดือดร้อนใจ เพราะกิเลสเบียดเบียนครอบงำ ปัญญาของโลกียชน ไม่ได้ทำให้หลุดพ้นจากการเวียนว่ายตายเกิด อันถือว่าเป็นทุกข์ที่ยึดเยื้อเรื้อรัง

ประการที่ ๒ หมายถึง **ปัญญาของผู้เป็นโลกุตตรชน** คือ ปัญญาของ พระอริยเจ้า คือ พระโสดาบัน พระสกิทาคามี พระอนาคามี และพระอรหันต์ ซึ่งเป็นปัญญาที่สุขุมลุ่มลึก เป็นไปเพื่อความสงบเย็น ถึงอย่างไรก็ไม่เป็นผู้ตกต่ำ ไม่ทำบาปชนิดที่จะต้องไปเกิดในอบายภูมิ นรก เปรต อสุรกาย สัตว์เดรัจฉาน มีแต่จะสูงขึ้นไป สำหรับพระอรหันต์นั้นเป็นผู้ทำลายกิเลสได้โดยสิ้นเชิงแล้ว ส่วนอีก ๓ พวกข้างต้น แม้จะยังมีกิเลสอยู่บ้างบางประการ แต่ก็ไม่ทำความชั่ว อันเป็นเหตุให้ต้องตกต่ำลง

โลกุตตรปัญญา จึงเป็นจุดหมายสำคัญในพุทธศาสนา การสะสมอบรม โลกียปัญญา ก็เป็นขั้นเตรียมการเพื่อไปสู่โลกุตตรปัญญานั้นเอง

ถ้าพูดถึงญาณที่จะนำไปสู่โลกุตตรปัญญา นี่ก็ค่อนข้างยาวและเป็นวิชาการมาก ก็ขอผ่านไปนะครับ

ผมจะกล่าวต่อไปในเรื่องที่จะให้เห็นคุณค่าของปัญญา ที่พอจะนำมาใช้ในชีวิตประจำวันของคนทั่วไป

ปัญญาจะเป็นเครื่องขุดรากเหง้าของกิเลส ค่อยๆ ขุดไป เจาะไป ปัญญาเป็นเหมือนจอบ ขุดถอนรากเหง้าของกิเลสขึ้นด้วยกำลังของปัญญา ต้องทำความเข้าใจถึงอกุศลมูล คือรากเหง้าของอกุศล ๓ อย่าง คือ โภคะ โสสะ

โมหะ ซึ่งเป็นอกุศลที่เป็นมูลรากของอกุศลอื่นๆ อกุศลมูล ๓ อย่างนี้มีอยู่ในใจของผู้ใด ผู้นั้นก็จะทำอกุศลกรรมด้วยกายบ้าง ด้วยวาจาบ้าง ด้วยใจบ้าง อกุศลอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น อกุศลที่เกิดขึ้นแล้วก็เจริญมากขึ้น ย่อมอยู่เป็นทุกข์ในปัจจุบันบ้าง ตายแล้วมีหวังทุกข์บ้าง

ส่วนกุศลมูล คือรากเหง้าของกุศล ๓ อย่าง คือ อโลภะ ไม่โลภ อโทสะ ไม่โกรธ อโมหะ ไม่หลง เมื่อมีอยู่ในใจของบุคคลใด ผู้นั้นก็จะสร้างกุศลกรรมด้วยกายบ้าง ด้วยวาจาบ้าง ด้วยใจบ้าง กุศลอื่นที่ยังไม่เกิดก็เกิดขึ้น เพราะอาศัยความไม่โลภ เป็นต้น ที่เกิดแล้วก็จะเจริญมากขึ้น เขาผู้นั้นย่อมจะอยู่เป็นสุขในปัจจุบัน ย่อมจะดับเย็นสนิทในปัจจุบันนี้เอง *ทิฏฺฐะ ว ธมฺเม ปรินิพฺพายตี* ย่อมดับเย็นในปัจจุบันนี้เอง

พระอรรถกถาจารย์ ได้ขยายความพระพุทฺธพจน์ตอนนี้ว่า สัตว์โลกเปรียบเหมือนต้นไม้ อกุศลมูลเปรียบเหมือนเถาวัลย์ อันเป็นกาฝากขึ้นพันต้นไม้ คอยทำลายต้นไม้ไม่ให้เจริญมีแต่ให้เสื่อม ส่วนกุศลมูล ๓ เปรียบเหมือนเครื่องมือทำลายเถาวัลย์อันเป็นกาฝากมิให้ขึ้นพันต้นไม้ ทำให้ต้นไม้เจริญเติบโตได้เต็มที่

ในการขุดรากเถาวัลย์นี้ พระอรรถกถาจารย์ท่านบอกว่า ปัญญาเป็นเหมือนจอบ กำลังแห่งศรัทธาคือกำลังของจอบ วิปัสสนาปัญญา เหมือนการขุดด้วยจอบ วิปัสสนาปัญญา ดันเข้าไปตัดรากของอวิชชา เหมือนการขุดลงไปตัดรากของเถาวัลย์ เวลาที่ถอนกิเลสขึ้นได้ด้วยมคฺคญาณ เหมือนการถอนเถาวัลย์แล้วผ่าเป็นซีกๆ ไม่ให้มันกล้งงอกขึ้นอีก แล้วก็เผาเป็นขี้เถ้า

เวลาที่ผู้บรรลุนิพพานยังมีชีวิตอยู่ เถาวัลย์เป็นขี้เถา เมื่อผู้บรรลุนิพพานแล้ว ด้วยอนุภาทิสสนิพพานธาตุ ไม่เกิดอีก เหมือนการไปรัชเฝ้าให้ลมพัดไป

ท่านลองนึกดู ท่านทำกันถึงขนาดนี้ เพื่อไม่ให้เกิดอีก ท่านรังเกียจการเกิดใหม่ เพราะการเกิดใหม่ก็คือการวนเวียนอยู่ในกองทุกข์ใหม่นั้นเอง

แต่เถาวัลย์คืออกุศลมูล เป็นสิ่งที่มีรากมันคง มีเถาใหญ่โตและเหนียวแน่นยิ่งนัก ยากจะทำลายได้ สัตว์โลกจึงอยู่ภายใต้การโอบรัดของอกุศลมูลหนาแน่น ดูเหมือนเขาไม่อยากจะหนีออกไปจากการโอบรัดของเถาวัลย์นั้น ด้วย เขามีความสุข ความชื่นใจอยู่กับการโอบรัดนั้น โศกเศร้าเสียใจเมื่อเถาวัลย์คลายตัวออก คือทำท่าจะเหี่ยวแห้งเฉาตายไป ยกเว้นผู้ที่มีอุปนิสัยเพียรทำลายมันเท่านั้น

สัตว์โลก สังคมโลกจึงบ่ายหน้าไปสู่ความเสื่อม เพราะถูกโอบรัดด้วยเถาวัลย์คืออกุศลมูล ถูกทำลายลงเพราะกาฝากคืออกุศลมูล แต่หาตัวไม่ว่ามันเป็นเพราะอกุศลมูล มัวไปคิดผิดว่าเป็นเพราะเหตุอื่น จึงกำจัดไม่ถูก ต้นเหตุของความเสื่อม แม้จะคิดว่าเป็นการพัฒนา แต่ก็พัฒนาไปเพื่อหายนั้นเอง หาใช่พัฒนาเพื่อการดับทุกข์แต่ประการใดไม่ พัฒนาเพื่อความยุ่งเหยิงยิ่งพัฒนายิ่งยุ่งเหยิง สับสนวุ่นวายจนแก้กันไม่ไหว แสดงว่าเป็นการพัฒนาที่ผิดทาง แต่ก็ยังพัฒนากันต่อไป ด้วยแรงเร่งของอกุศลมูล มีอกุศลมูลเป็นแรงจูงใจ จึงมีผลเป็นความคับแค้น ความร่ำร้อน ศัตรูภายในคือโลก โกรธ หลง นั้นเอง มีบทบาทสำคัญยิ่งในชีวิตร่มนุษย์ เป็นต้นตอของปัญหาสารพัดอย่าง

ถ้าทำลายมันไม่ได้ หรือควบคุมมันไว้ไม่อยู่ อย่าหวังเลยว่าชีวิตจะสงบเย็นได้
ไม่ว่าจะร่ำรวยล้นฟ้า มีอำนาจวาสนาในแผ่นดินเพียงใดก็ตาม

การแก้ปัญหาส่วนตัว สังคม บ้านเมือง ถ้าไม่มุ่งมาที่การลดละกิเลส
ของประชาชนแล้ว ก็ไม่มีทางแก้ปัญหาได้ เพราะต้นตอของความชั่วร้าย
ความวุ่นวายยุ่งเหยิงต่างๆ อยู่ที่กิเลส

ถ้าเราพัฒนาบุคคล พร้อมกับพัฒนานิเลสไปด้วย เช่นโลก โกรธ หลง
เป็นต้น ก็ไม่มีทางที่จะสำเร็จได้ เพราะยิ่งพัฒนาก็ยิ่งเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความ
เห็นแก่ตัว ทำให้คนเอาวัดเอาเปรียบกัน เบียดเบียนกัน หาความสุขใส่ตัว บน
ความทุกข์ของผู้อื่น มิได้บุกเบิกทางแห่งความสุขด้วยคุณธรรม ซึ่งจะนำไปสู่
ความสุขสงบเย็นอย่างแท้จริง แต่กลับแสวงหาความสุขที่ฉาบฉวย ไร้รากฐาน
และความสุขอย่างมั่งงาย

ที่ว่าพัฒนามนุษย์ สังคม พร้อมกับพัฒนานิเลส นั้น หมายความว่า เรา
สร้างสิ่งแวดล้อม อันยั่วให้เขาอยาก ให้คนเป็นจำนวนมากสร้างสิ่งแวดล้อม
ให้คนอยาก และให้เขาวิ่งตามความอยากนั้น เหมือนคนชนลาเฉือนตนให้เป็น
แผลแล้วก็รักษา

ที่นี้พอรักษาหาย ก็ดีใจว่าเก่ง รักษาแผลหาย ที่นี้ถ้าเผื่อไม่เฉือนให้
เป็นแผลก็ไม่ต้องรักษา ไม่ดีกว่าหรือครับ

การบุกเบิกทางแห่งความสุขด้วยคุณธรรม ๖ ประการ

ที่ผมพูดถึงการบุกเบิกทางแห่งความสุขด้วยคุณธรรม ท่านให้คุณสมบัติไว้ ๖ ประการ

๑. **อโรคยะ** ความไม่มีโรค บำรุงตนให้มีสุขภาพดีทั้งทางกายและทางจิต มีวิธีต่างๆ ในการที่จะบำรุงตนให้มีสุขภาพดีทั้งทางกายและจิต ทำให้สุขภาพดีแล้วกัน ได้แก่ ไหนๆ ไหนๆ คนเราเกิดมาไม่เหมือนกัน อยู่ไม่เหมือนกัน ตายไปด้วยอาการต่างๆ ที่ไม่เหมือนกัน แต่ที่เหมือนกันก็คือ ต้องตาย

๒. **ศีล** หมายถึง มีความประพฤติดี มารยาทงาม ไม่ก่อเวรภัย พอพูดถึงศีล คนส่วนมากก็นึกถึงศีล ๕ กับศีล ๘ หรืออย่างมากที่สุดก็ศีลกุศลกรรมบถ ๑๐ ความจริงศีลเป็นระบบของความประพฤติทั้งหมด เป็นคนมีความประพฤติดี มีมารยาทงาม มีกายวาจาดีแล้วดีงาม เหมาะ นั้นเป็นลักษณะของศีล

๓. **พุทธานุมัตติ** ศึกษาดำเนินเยี่ยง นิยมแบบอย่างของมหาบุรุษพุทธชน หมายถึงผู้รู้ทั้งหลายมีพระพุทธรเจ้า เป็นต้น

๔. **สุตะ** หมั่นสดับตรับฟัง ศึกษาเรียนรู้ให้เชี่ยวชาญในวิถีทางของตน อย่างอื่นก็รู้อ้าง แต่ถ้าเป็นวิถีทางของตนก็ให้รู้จริง เป็นที่ไว้วางใจได้ในความรู้

๕. **ธัมมานุวัติ** อนุวัติตามธรรม หรือ อนุวัติตามธรรม คือ ดำรงมั่นอยู่ในสุจริต ทั้งชีวิตและการงาน ดำเนินตามธรรมไม่พลัดจากธรรม แม้ประสบทุกข์ก็ไม่ทิ้งธรรม *ทุกฺโขปี ปณฺฑิตฺตฺวโน น ชหาติ ธมฺมํ* เหมือนไม้จันทน์แม้แห้งก็ไม่ทิ้งกลิ่น หัสดิน คือ ช้างศึก เมื่อก้าวลงสู่สงครามก็ไม่ทิ้งลีลา อ้อยเข้าสู่

หีบยนต์ก็ไม่ทิ้งรศหวาน บันทิตแม้ประสบทุกข์ก็ไม่ทิ้งธรรม

๖. **อลินดา** มีกำลังใจแข็งแกร่ง ไม่เฉื่อยชา ท้อแท้ เพียรก้าวหน้าเรื่อยไป

นี่คือการบุกเบิกทางด้วยความสุข ด้วยคุณธรรม ๖ ประการ ข้อความ
ทั้ง ๖ ประการนี้มาใน *อรรถสสทวารชาดก* แปลว่า ประตูนแห่งประโยชน์ อยู่ใน
เอกนิบาต พระไตรปิฎก เล่ม ๒๗ หน้า ๒๗ ข้อ ๘๔

คุณสมบัติ ๖ ประการตามที่กล่าวนี้เป็นสิ่งที่มีความหมายกับชีวิตมาก
ถ้าทำให้ได้อย่างสม่ำเสมอ แล้วก็จะบุกเบิกทางแห่งความสุขได้จริงๆ มีเรื่อง
ประกอบเกี่ยวกับเรื่องนี้อย่างนั้นะครับ

ในเมืองสาวัตถีมีบุตรเศรษฐีคนหนึ่ง เป็นเด็กฉลาดมาก อายุ ๗ ขวบ
เท่านั้นก็ฉลาดในสิ่งที่ประโยชน์ วันหนึ่งถามบิดาว่า

“อะไรเป็นปากทางแห่งประโยชน์หรือความเจริญ”

เศรษฐีผู้เป็นบิดาตอบไม่ได้ จึงพาบุตรไปเฝ้าพระศาสดาที่วัดเชตวัน
ทูลเล่าเรื่องที่บุตรถามให้ทรงทราบ พระพุทธเจ้าตรัสว่า

เด็กคนนี้เป็นคนฉลาด ไม่เพียงแต่บัดนี้เท่านั้น แม้ในอดีตกาลก็เคย
ฉลาดและเคยถามปัญหานี้แล้วเหมือนกัน เราได้กล่าวแก้ปัญหาให้กับเขาแล้ว
แต่เขาจดจำไม่ได้ เพราะภพปกปิดไว้ คือเกิดแล้วเกิดเล่าหลายชาติเป็นเวลานาน
ภพก็ปกปิดเอาไว้

พระพุทธเจ้าตรัสเล่าว่าในอดีตกาล สมัยพระเจ้าพรหมทัต ในเมือง
พาราณสี ชาดกก็มักจะเป็นอย่างนี้ พระโพธิสัตว์ คืออดีตของพระพุทธเจ้า
ของเรา เกิดเป็นเศรษฐีมีทรัพย์มาก บุตรชายของเขาเป็นคนฉลาด เมื่ออายุได้

๗ ขวบเท่านั้น ก็ถามปัญหาเรื่องทางแห่งประโยชน์หรือทางแห่งความเจริญ ผู้เป็นบิดาก็ตอบว่า คุณธรรม ๖ ประการเป็นประตูด่านแรกแห่งความเจริญ ตามที่กล่าวมาแล้ว ทั้งหมดนั้นแหละครับ

พระอรรถกถาจารย์ ผู้รจนารรรถกถาชาดก อธิบายไว้สั้นๆ หน่อยว่า

๑. ความไม่มีโรคนั้น หมายถึงว่า ไม่มีโรคทั้งทางกายและทางใจ เพราะว่าถ้ามีโรคทางกายก็เบียดเบียน เมื่อมีโรคทางกายเบียดเบียนอยู่ก็ไม่อาจยังลากที่ยังไม่เกิดให้เกิดขึ้น และก็ทำลาภที่เกิดขึ้นแล้วให้เสื่อมไป ถ้ามีโรคทางใจ คือกิเลสรบกวนอยู่ ก็ไม่อาจจะทำคุณธรรมให้สูงๆ ขึ้นไปได้ เช่น ฌาน สมาธิ หรือวิปัสสนา

๒. ศีล หมายถึงเอาอาจารย์ศีล ท่านสังเกตดูให้ดีๆ นะครับ พอพูดถึงศีล ท่านจะหมายถึงเอาอาจารย์ศีล คือมารยาทงาม นำคบหาสมาคม

๓. พุทธธานุมติ คล้อยตามท่านผู้รู้ ดำรงอยู่ในโอวาทของครู

๔. สุตะ หมายถึง ฟานุสัจจะ ความคงแก่เรียน

๕. ธัมมานุวัติ คล้อยตาม ธรรมที่สุจริต

๖. อลันตา ไม่มีใจหดหู่ ไม่ตกต่ำ มีจิตประณีต มีจิตสูง ไม่เสื่อมถอยลงมา

พระพุทธเจ้าตรัสว่า เศรษฐีผู้เป็นบิดาของบุตรผู้เป็นเด็กฉลาดคือเรา ตถาคตนี่เอง

นี่เป็นเรื่องของคุณธรรม ๖ ประการ การบุกเบิกทางแห่งความสุขด้วยคุณธรรม

การใช้ปัญญาในชีวิตประจำวัน

คราวนี้จะพูดถึงปัญญาที่นำมาใช้ในชีวิตประจำวัน บางคนเมื่อมีปัญหา มีอุปสรรค หรือมีเรื่องที่จะเผชิญกับอันตรายเฉพาะหน้า ก็สามารถที่จะแก้ไขปัญหาได้ด้วยการใช้ปัญญา ผมก็จะเล่าชาดกให้ฟังสักเรื่องหนึ่ง ชาดกนี้ก็ปรากฏใน *เอกนิบาต อรรถกถาชาดก ข้อ ๕๗*

พระพุทธเจ้าได้ทรงปรารภพระเวททัต ซึ่งตะเกียกตะกายจะฆ่าพระองค์ แต่ก็ไม่สามารถ ภิกษุทั้งหลายนั่งสนทนากัน พระพุทธเจ้าก็ตรัสว่า แม้ในชาติก่อน เวททัตก็เคยตะเกียกตะกายเพื่อฆ่าพระองค์มาแล้วเหมือนกัน แต่ก็ไม่สำเร็จ

คือมีอยู่ชาติหนึ่งพระพุทธเจ้าในอดีตเป็นวานรใหญ่ ตัวโตขนาดเท่าลูกม้า มีกำลังดั่งช้างสาร ก็เที่ยวหากินอยู่ฝั่งนี้บ้าง ฝั่งโน้นบ้าง ก็กระโดดจากฝั่งนี้ แล้วก็ไปพักอยู่ที่ก้อนหินกลางลำน้ำระหว่างฝั่งเกาะ ก็มีเกาะอยู่กลางไปกินในเกาะบ้าง ก็กระโดดข้ามไป อันนี้ก็มีที่พักกลางลำน้ำก็คือก้อนหินกระโดดไปลงที่ก้อนหิน แล้วก็กระโดดทีเดียวก็ถึงเกาะ

คราวหนึ่ง จะเข้ตัวเมียเป็นภรรยาของจะเข้ตัวหนึ่ง ก็มีอาการพ้ำทองอยากกินหัวใจของพญาวานร กับอกสามี่ สามีบอกไม่เป็นไรจะจับให้ได้ เพราะมันกระโดดไปกระโดดมาอยู่

จะเข้ไปนอนคอยอยู่บนแผ่นดิน خاکล้นไปถึงจะกระโดดกลับ เมื่อหาอาหารกินแล้ว ก็สงสัยว่า

เอ...วันนี้ทำไมระดับน้ำสูงขึ้น อะไรก็ยังไม่เท่าเดิม คือ สังเกตระดับน้ำกับแผ่นดินเอาไว้นะทุกวัน แต่วันนี้รู้สึกว่าการขึ้นน้ำสูงขึ้น คงจะเป็นดินด้านะครับ มันก็ลื่นกับสีของจระเข้ ก็สงสัยว่าจระเข้คงจะมานอนอยู่ คงจะทำอันตรายก็วางแผนมีปฏิกิริยาเกิดขึ้นทันที ก็เลยร้องถามก่อนขึ้นขึ้นว่า

ทำไมวันนี้ก่อนขึ้นจึงไม่พูด ร้องเรียกก็ครั้งๆ ก็เฉยอยู่ไม่ตอบ

ฝ่ายจระเข้ก็ค่อนข้างจะใจลึกหน่อย ก็นึกว่าพญาวานรนี่วิ่งกระโดดไปกระโดดมา ก็คงคุยกับก่อนขึ้นทุกวัน ก่อนขึ้นก็คงจะตอบ ก็เลยร้องตอบไปว่า มาเถอะ ให้ลงมา

พญาลิงก็เลยรู้ว่า วันนี้มีจระเข้มานอนอยู่บนก่อนขึ้น คงจะทำอันตรายก็เลยบอกว่า เราเกรงอันตรายไม่กล้าลงไป จระเข้ก็บอกว่า มีความจำเป็นต้องมานอนอยู่ตรงนี้ วานรก็ถามว่ามานอนเพราะอะไร ก็บอกความตามตรงว่า เมียแพ่ท้องต้องการจะได้หัวใจของพญาวานร

ลิงก็เลยบอกว่า ถ้าอย่างนั้นให้หลับตาอำปากคอยรับ จะกระโดดลงไปในปาก ธรรมดาปากของจระเข้ถ้าอำปากตาสองข้างก็จะหลับ จระเข้ไม่ทันได้คิดเรื่องนี้ ก็นอนอำปากหลับตา รอ พญาวานรเลยกระโดดลงมาจากเกาะเหยียบหัวจระเข้ กระโดดจากหัวจระเข้ไปยังฝั่งตรงข้ามอีกฝั่งหนึ่ง เร็วเหมือนฟ้าแลบ จระเข้เห็นเหตุอัศจรรย์อย่างนั้นก็คิดว่า พญาวานรนี้ทำการอัศจรรย์ยิ่งนักและก็พูดว่า ในโลกนี้ผู้ที่ประกอบด้วยธรรม ๔ ประการ ย่อมจะครอบงำศัตรูได้ ธรรม ๔ ประการนั้นก็ชื่อว่า สัจจะ มีธรรม มีความเพียร และมีจาคะ ธรรมเหล่านี้มีอยู่แก่บุคคลใด บุคคลนั้นย่อมผ่านพ้นศัตรูไปได้ ผู้ประกอบด้วย

ธรรม ๔ ประการ ย่อมครอบงำศัตรูได้ นั่นคือ มีสัจจะ พญาลิง บอกว่าจะ กระโดดลงไป ก็กระโดดลงไปจริงๆ แต่ว่าหาทางหลบภัยเอาไว้ด้วยแล้ว ก็มี ธรรมะคือวิจารณ์ปัญญา มีปัญญาสำหรับพิจารณา รู้จักผลที่จะเกิดขึ้นจากเหตุ ว่าเหตุอย่างนี้จะเกิดผลอย่างไร เมื่อทำเหตุแล้วก็มีผลเกิดขึ้นอย่างไร

ที่นี่ก็มีความเพียรไม่ย่อหย่อน จนถึงมีจาคะ ยอมสละตนลงมา แต่ ว่าจะใช้ปัญญาพิจารณาการณ์ก่อนแล้ว ว่าจะหลีกเลี่ยงอันตรายได้อย่างไร

นี่ก็เป็นปัญญาในการที่จะคุ้มครองรักษาตนของผู้ที่มีปัญญา

ยังมีเรื่องที่จะเล่าให้ฟังอีกเรื่องสองเรื่อง ในการใช้ปัญญาให้เป็น ประโยชน์ เวลาที่ต้องเผชิญกับอันตราย *เนปัทกปัญญา* คือ ปัญญาสำหรับ คุ้มครองรักษาตนในเวลาที่มิภัยอันตราย

พระพุทธเจ้าเล่าไว้ใน *ตโยธัมมชาดก* ชาดกที่ว่าด้วยธรรม ๓ ประการ ที่สามารถจะเอาชนะศัตรูได้ เรื่องก็มีว่า

ครั้งหนึ่งพระเทวทัต บังเกิดในกำเนิดวานร และควบคุมฝูงอยู่ในป่า หิมพานต์ ลูกวานรที่อาศัยตนเติบโตแล้ว ก็ขบพิชของลูกวานรเหล่านั้นเสียหมด ขบพิชก็คือทำลายอวัยวะเพศของลูกลิง กลัวว่าวานรพวกนั้นจะแย่งคุมฝูง

ในครั้งนั้น พระโพธิสัตว์ คือพระพุทธเจ้าของเราในอดีต ก็อาศัยวานร ตัวนั้นแหละ ถือปฏิสนธิในท้องของนางวานรตัวหนึ่ง เมื่อนางลิงรู้ว่าตั้งครรภ์ ก็ต้องการจะถนอมครรภ์เอาไว้ เป็นลิงตัวเมียที่ฉลาด ก็เลยไปอยู่ที่เชิงเขา ตำบลอื่น พอท้องแก่ครบกำหนดคลอด คลอดเป็นลูกลิงโพธิสัตว์ พอเจริญวัย พอรู้ได้ยงสา ก็มีกำลังวังชามาก

วันหนึ่งก็ถามแม่ว่าใครเป็นพ่อ แม่บอกว่าบิดาของเจ้าคุณผู้อยู่ที่
ภูเขาอีกลูกหนึ่ง ลูกจึงขอลให้พาไปหาพ่อ แม่บอกว่าเจ้าจะเข้าไปใกล้พ่อของเจ้า
ไม่ได้ เพราะพ่อของเจ้ามักจะขบพีชวานรที่เกิดทั้งหมด ลูกจึงกับบอกว่าให้พา
ไปเถอะ ลูกก็จะรู้เอง คือว่ารับผิดชอบตัวเองได้ คุ่มครองตัวเองได้ แม่จึงได้
พาพระโหราสัตว์ไปยังสำนักวานรผู้เป็นพ่อ

วานรที่เป็นพ่อ เห็นลูกของตัวเองก็คิดว่าเจ้านี้เมื่อเติบโตขึ้น ก็จะไม่ยอม
ให้เราคุมฝูง ต้องฆ่ามันเสียบัดนี้ทีเดียว ทำวิธีใดวิธีหนึ่งให้ตายให้จงได้ จึงทำ
เหมือนสวมกอดแล้วก็จะบีบให้แน่นให้สิ้นชีวิต จึงได้พูดกับลูกจึงว่า

มาเถอะลูก เจ้าไปเสียนาน เจ้าไปอยู่ที่ไหน แล้วก็ทำเป็นเหมือนสวม
กอดพระโหราสัตว์ แล้วก็รัดจนแน่น ถึงโหราสัตว์ก็มีกำลังมากเหมือนช้างสาร
สมบุรณ์ด้วยเร็วแรง ก็บีบรัดตอบ ปรากฏว่ากระดูกทุกชิ้นส่วนของวานรนั้น
ก็มีอาการเหมือนว่าจะแตกแยกออกจากกัน คือประลองกำลังกันแล้วก็รู้สึกว่
สู้ลูกจึงไม่ได้ ก็เลยคิดว่าโตไปต้องฆ่าเราแน่ ต้องรีบฆ่ามันเสีย

ก็คิดว่าไม่ไกลจากที่นี่ มีสระใหญ่ที่มีผีเสื้อน้ำลึงอยู่ ก็จะทำให้ผีเสื้อน้ำ
กิน จึงได้ทำที่เป็นกล่าวกับพระโหราสัตว์ว่า ตอนนี้พ่อแก่แล้ว จะมอบฝูงให้เจ้า
วันนี้จะตั้งเจ้าเป็นหัวหน้า ให้ไปเอาดอกโกมุท ๒ ดอก ดอกอุบล ๓ ดอก
ดอกปทุม ๕ ดอกที่สระ ลูกจึงรับคำแล้วก็ไป ไปแต่ก็ไม่ได้ผลล้มลงไปใน
สระทีเดียว ก็ตรวจดูบริเวณรอบๆ สระ เห็นแต่รอยเท้าลง ไม่เห็นรอยเท้าขึ้น
ก็รู้ว่าสระนี้ต้องมีผีเสื้อน้ำยึดครองแน่นอน พ่อเราจึงไม่สามารถฆ่าเราได้ หวัง
ให้ผีเสื้อน้ำฆ่าเราแทน เราจะไม่ลงไป ต้องเก็บดอกไม้ให้ได้ด้วย

แล้วก็เดินไปหาที่ที่ไม่มีน้ำ ได้มา ๒ ดอก แล้วก็กระโดดไปกระโดดมาข้ามสระ คราวนี้ได้ดอกไม้ตามที่ต้องการ โดยไม่ต้องลงไปในสระที่มีผีเสื้อน้ำ

ที่นี้ผีเสื้อน้ำก็คิดว่า อัจฉริยะบุรุษ คนที่มีปัญญาอย่างนี้ เราไม่เคยเห็นตลอดเวลาที่เรายู่ในสระนี้ และจับสัตว์ที่ลงไปในสระกินเสียเยอะแยะ แต่คนมีปัญญาอย่างนี้ไม่เคยเห็น ดอกไม้ก็เก็บได้ตามต้องการ และก็ไม่ต้องลงไปสระด้วย จึงไต่ขึ้นมาจากน้ำ และเข้าไปหาสิงโพรธสัตว์ กล่าวชมเชยว่า

ในโลกนี้ ใครก็ตามมีธรรม ๓ ประการ ผู้นั้นย่อมจะครอบงำปัจจามิตรได้ คิดว่าภายในตัวของท่านคงมีธรรมเหล่านี้อยู่เป็นแน่ เรียกว่าธรรม ๓ ประการนี้ครบบริบูรณ์ และก็ชื่นชมสิงโพรธสัตว์และได้กล่าวว่า ธรรม ๓ ประการเหล่านี้ คือ

ทักษิยัง หมายถึง ความขยัน มีความเพียรอย่างสูง

สุรยง หมายถึง ความแกร่งกล้า กล้าหาญ

ปัญญา หมายถึง ความรอบรู้ เฉลียวฉลาด

บุคคลใดมีปัญญาเหมือนมีแก้วน้ำ บุคคลนั้นย่อมจะล่วงพ้นศัตรูเสียได้ ปัญญาในที่นี้หมายถึง อุบายปัญญา ปัญญาที่รู้อุบายที่จะเป็นการเริ่มต้นของการกระทำที่จะให้เกิดผลดี

ผีเสื้อน้ำชมเชยแล้วก็บอกว่า ผู้ที่มีปัญญาอุดมแบบนี้ไม่ควรจะนำดอกไม้ไปเอง ก็เลยหอบดอกไม้ตามหลังพระโพธิสัตว์ไป

คราวนี้ถึงผู้เป็นบิดาเห็นแต่ไกล ก็รำพึงว่า เออ เราส่งมันไปหมายความว่า จะให้เป็นเหยื่อของผีเสื้อน้ำ แต่ตอนนี้มันกลับใช้ให้ผีเสื้อน้ำหอบดอกไม้ตามมา

เราคงแยแน่ ปรากฏว่าหัวใจวายตาย ลิงโพธิสัตว์ก็ได้เป็นผู้คุมฝูงต่อไป

ท่านเล่าเอาไว้ให้เห็นถึง เนบักกปัญญา ปัญญาที่คุมครองตัวได้ ในเวลาที่มีภัยมีอันตราย มีอุบายปัญญา มีเนบักกปัญญาที่จะคุมครองตน มีอุบายที่จะหลบหลีกสิ่งที่เป็นภัย และก็สามารถที่จะทำการงานให้สำเร็จได้ด้วย

ขอเล่าเรื่องลิงอีกสักชุดหนึ่ง

พระโพธิสัตว์ก็เกิดเป็นพญาลิง ก็คุมฝูงเหมือนกัน ก็ไปเที่ยวหากิน ลิงบริวารเกิดกระหายน้ำขึ้นมา ก็ไปเจอสระเข้าสระหนึ่งก็จะลงกินน้ำในสระ มีลิงตัวหนึ่งทักท้วงขึ้นมาบอกว่า

หัวหน้าเคยสั่งเอาไว้ว่า น้ำที่ไหนไม่เคยกิน ผลไม้ไหนไม่เคยกิน จะกินก็ให้ปรึกษา ก่อนให้บอกก่อน พวกลิงก็เลยหยุดไป ไม่กล้าลงไปกินน้ำ จนหัวหน้าฝูงมาก็ตอบบอกว่า จะลงไปกินน้ำในสระนี้

โพธิสัตว์ที่เป็นหัวหน้าฝูงก็ลงไปสำรวจดู เห็นว่ามีแต่ทางลงไปไม่มีทางขึ้น แสดงว่ามีผีเสื้อน้ำอยู่ คอยจับสัตว์กินที่ลงไปในสระ ถ้าไม่ลงไปมันก็ไม่จับกิน จึงหาอุบายว่า จะทำยังไงให้กินน้ำได้โดยไม่มีอันตราย ก็ใช้ให้บริวารไปเก็บหญ้าปล้องมา แล้วก็วิธีทำให้ปล้องมันทะลุ แล้วก็เอาปลายมันแห่ลงไปในสระ ดุนน้ำขึ้นมากินโดยไม่ต้องลงไปในบริเวณที่ซึ่งผีเสื้อน้ำจะจับกินได้ก็ปลอดภัย นี่ก็อาศัยปัญญา

มีเรื่องเกี่ยวกับการใช้ปัญญาอีกเยอะแยะเลยครับ ท่านเล่าเรื่องลิง
เอาไว้ก็จริง แต่ในมนุษย์เราก็มีเรื่องทำนองอย่างนี้เยอะ บางเรื่องบางอย่าง
เราสามารถจะใช้ประโยชน์ได้ หรือเอาประโยชน์ได้จากบางอย่างที่เราไม่ต้อง
ลงไปคลุกเอง เหมือนลิงเจ้าปัญญาที่ตูดน้ำจากสระโดยใช้หญ้าปล้อง ไม่ต้อง
ลงไปในสระให้เป็นอันตราย

นี่ก็เอามาเล่าให้ฟังว่า ในเวลาที่เราเผชิญอันตราย เราก็ต้องใช้ปัญญา
เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ

ผมจะสรุปเรื่องทั้งหมดที่กล่าวมาในเรื่องการฟังตนเองและการช่วยเหลือตนเอง

๑. ฟังตระหนักถึงพระพุทธรูปเรื่อง *อดตาทิ อดุโน นาโถ* คือฝึกตนให้เป็นที่ฟังของตน และฝึกตนให้ดีเพื่อเป็นที่ฟังได้ ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วก็ได้ที่ฟังซึ่งได้โดยยาก

๒. คนเราเกิดมามีแนวโน้มที่จะฟังตนเองอยู่แล้ว ขอให้ผู้ใหญ่หรือคนใกล้เคียงส่งเสริมให้เขาฟังตนเองเท่านั้น เขาก็จะฟังตนเองได้

ในส่วนของนาถกรณธรรม ๑๐ ข้อ คือ

๑. คีล หมายถึง ความประพฤดีดี กาย วาจา ใจ สุภาพเรียบร้อย

๒. พหุสูต เป็นผู้คงแก่เรียน ในสาขาวิชาของตน รู้ทุกอย่างในบางอย่าง
รู้ลึก พหุสูต นี้ก็รู้ลึกในสาขาวิชาของตน

๓. โสวสุสตา ว่าง่าย สอนง่าย คือทำตามโดยง่าย เคารพคำเตือน
รับด้วยมือข้างขวา คือด้วยความเคารพ ไม่ย้อนผู้เตือน ประกอบด้วยธรรมแห่ง
ผู้ว่าง่าย มีความมักน้อย ความสันโดษ เป็นต้น

๔. วิริยารัมภะ ความเพียรสม่ำเสมอ ไม่จับจด มีความเพียร ๔
ประการ คือ เพียรในความระวังความชั่ว เพียรในการละความชั่วที่เกิดขึ้นแล้ว
เพียรทำความดีที่ยังไม่เกิดขึ้น เพียรรักษาความดีที่เกิดขึ้นแล้วให้เจริญรุ่งเรือง
ยิ่งๆ ขึ้นไป

๕. มีคนดีเป็นมิตร คิดดี ทำดี พุดดี

๖. สันโดษ มีความพอใจในสิ่งที่ตนมี รู้จักพอ ความรู้จักพอนี้เป็น
สมบัติที่ยิ่งใหญ่ของมนุษย์ เหมือนกับเราใส่รองเท้าที่นุ่มๆ ถึงเดินไปบนพื้นแข็ง
มันก็รู้สึกว่่านุ่ม เพราะเราเดินบนรองเท้าที่นุ่ม

๗. สติ ความระมัดระวัง ความรอบคอบ

๘. ขยันเอาใจใส่ในกิจธุระของผู้อื่น เป็นผู้มีน้ำใจไม่ดูดาย คอยถาม
อยู่ว่า จะให้ทำอะไร จะให้ช่วยอะไร มีอะไรพอจะช่วยได้บ้าง

๙. ธัมมกามตา ใครในธรรม ยินดีในธรรม ไม่ปฏิเสธธรรม เป็นคน
ที่รักธรรมชอบธรรม

๑๐. ปัญญา ความรอบรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามที่เป็นจริง
ก็สรุปได้ดังนี้ ในเรื่องของการพึ่งตนเอง การช่วยเหลือตนเอง ใช้
หลักธรรมสำหรับมาเป็นที่พึ่งพิง ที่นี้เมื่อเราประพฤติธรรม ปฏิบัติธรรมให้ถูก
ธรรมแล้ว ธรรมก็จะกลายมาเป็นที่พึ่งให้แก่บุคคลผู้ประพฤติธรรม เหมือน
เราเลี้ยงต้นไม้เอาไว้ มันโตขึ้น ก็เป็นที่พึ่งของเรา

สำหรับวันนี้ก็ขอลาไปเพียงเท่านี้ ขอความสุขความเจริญรุ่งเรือง
ความผาสุก ความได้ที่พึ่งอันประเสริฐ พึ่งมีแต่ท่านผู้อุปถัมภ์รายการและ
ท่านผู้ฟังโดยทั่วกัน สวัสดีครับ

คำปรารภเรื่องศาสนา

ผมขอพูดเรื่องอื่นนิดหน่อยนะครับ อยากจะพูดเรื่องศาสนาเครื่องพัฒนาที่ยังด้อยพัฒนา ซึ่งเราจะต้องพัฒนาตัวเครื่องมือพัฒนานี้ให้ดีขึ้น เพราะว่าถ้าศาสนาซึ่งเป็นเครื่องมือพัฒนาและก็ด้อยพัฒนาเสียเอง หรือยังด้อยพัฒนาอยู่มาก ก็ลำบากนะครับ ถึงจะมีอะไรหลายอย่างร่วมสมัยไปกันได้ในยุคปัจจุบัน

มองดูที่ตัวบุคคล ในคำสอน ในคัมภีร์ ก็ควรต้องตามดูให้ทดสอบให้แน่ใจ ให้ศึกษาและวิจัยให้กระจ่างชัดว่า ควรจะนำมาสอนหรือปฏิบัติหรือไม่เพียงไร ไม่ใช่อะไรๆ ก็ได้ ถ้ามันง่ายอย่างนั้นก็จะยิ่งเลอะเทอะกันไปใหญ่ ผลเสียที่จะเกิดแก่สังคมใครจะรับผิดชอบ ถ้าเราคิดจะทำความดีเป็นส่วนตัว ไม่คำนึงถึงผลเสียหรือความเดือดร้อนที่จะตกแก่สังคมส่วนรวม ก็จะไม่ดีเหมือนกันไปหมด

ชาวพุทธและองค์กรทางศาสนาควรปรับตัว ควรให้เข้ากับความเปลี่ยนแปลงใหม่ๆ เพื่อทำให้ทันและประยุกต์ใช้ให้เป็นประโยชน์กับการเผยแผ่ศาสนา ขออย่าได้เก็บตัวอยู่ในกรอบความคิดเก่าๆ รักษาตัวอยู่ในรูปแบบโบราณ หรือถ้อยคำที่ไพเราะเหมือนโฆษณาชวนเชื่อ ว่า เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมและประเพณีอันดีงาม แต่เอาจริงเข้ามีแต่เปลือก ส่วนสาระได้หายไปหมดแล้ว

การทดสอบ การตามดูผลเป็นสิ่งที่จำเป็น เพราะอะไรที่เคยเชื่อกันมา ถูกล้มกันมาแต่โบราณ น่าจะมีการทดสอบใหม่ ครั้งแล้วครั้งเล่าเพื่อยืนยันว่าทดสอบแล้ว ผลออกมาเหมือนเดิม หรือว่าผลได้เปลี่ยนไปแล้ว เพื่อเราจะได้ไม่เชื่ออย่างมกมาย ถูกล้มตามๆ กันมา

อย่างที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า อย่าได้รับเชื่อโดยปริมปราหรือว่า มาปรุมปราย อย่าถือตามข่าวลือ มา อติกราย อันนี้ก็เป็นข้อความที่อ้างกันบ่อยใน *กาลามสูตร* นะครับ

อันนี้ก็เพื่อจะยืนยัน หรือว่าเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ ผมจะเล่าเรื่องลิงปิ่นเสา น่าจะเป็นตัวอย่างที่ดีในเรื่องนี้ คือได้ยืนยันกันว่า เขาจะทดลองอะไรอย่างหนึ่ง ก็เอาลิง ๔ ตัวเข้าไปในห้องกลาง มีเสาสอง มีกล้วยหีหนึ่งแขวนอยู่ปลายเสา ปล่อยให้ลิงหิวจัดตัวที่หนึ่งปีนขึ้นไปถึงปลายเสา กำลังจะคว้ากล้วยอยู่แล้ว ก็มีสายน้ำเย็นราดลงมาบนหัวลิง มันทนไม่ไหวจึงรีบปีนลงมา

ตัวที่ ๒, ๓, ๔ ก็ทำนองเดียวกัน

น้ำที่หัวเสาเป็นน้ำฝักบัว เขาทำไว้เพื่อจะราดหัวลิงโดยเฉพาะ ลิง

๔ ตัวก็นั่งจับเจ้าอยู่โคนเส้านั่นเอง อยากกินกล้วย แต่ไม่กล้าปิ่นเส

เมื่อเอาลิงพวกนั้นออกไปเสียตัวหนึ่ง เอาลิงตัวใหม่เข้ามา มันอยากกินกล้วย พอทำท่าจะปิ่นเส ลิงตัวอื่นก็ร้องทำเสียงเจ๊ยกจ๊าก จนลิงตัวนั้นลังเล ในที่สุดก็ไม่กล้าปิ่นเส

ค่อยๆ เอาลิงเก่าออกไปที่ละตัว ทีละตัว เอาลิงใหม่เข้ามา เหตุการณ์ก็คงเป็นทำนองเดียวกัน แม้ว่าตอนหลัง เขาจะเอาฝักบัวออกแล้ว ไม่มีน้ำแล้ว แต่พฤติกรรมของลิงในการปิ่นเสก็เหมือนเดิม

นี่คือกรอบความคิดของลิงที่ได้ส่งทอดกันมา โดยไม่ได้ทดสอบใหม่ พฤติกรรมนี้ก็เป็นโค้ดที่ถ่ายทอดกันมารุ่นแล้วรุ่นเล่า เป็น Genetic Coding ที่ไม่มีใครกล้ามีพฤติกรรมนอกกรอบอันนี้

ถ้ามีลิงตัวหนึ่งใจกล้าปิ่นเสขึ้นไป ในระยะหลังๆ ก็คงไม่มีสายน้ำเย็นรดหัว และได้กินกล้วยด้วย

ลองคิดดูนะครับ เล่าเรื่องลิงปิ่นเสแล้วโยงมาถึงสังคมมนุษย์มนุษย์ในสังคมของเราได้ถูกรอบประเพณีหลายๆ อย่างสอนให้กลัว บางคนคิดไปตามกรอบหลายชั่วอายุคน ไม่กล้าแม้แต่จะคิดนอกกรอบ อย่างว่าแต่จะพูดหรือทำเลย

พระศาสดาของเราคือพระพุทธเจ้า ทรงอุบัติขึ้นเจริญเติบโตในกรอบความคิดอย่างพราหมณ์ หรือฮินดู แต่ทรงกล้าหาญที่จะคิด หรือทำนอกกรอบความคิดของพราหมณ์ จึงทรงเป็นพระศาสดาองค์ใหม่ และตั้งศาสนาใหม่ได้ ทรงปฏิวัติบ้าง ปฏิรูปบ้าง ตั้งคำสอนใหม่บ้าง เป็นมรดกสำคัญตกมาถึง

พวกเราจนทุกวันนี้

รวมความว่า เราต้องรีบพัฒนาเครื่องมือสำหรับพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ นั่นคือ พัฒนางองค์กรทางศาสนาให้ทันสมัย เพื่อจะได้เอาไปพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งพัฒนาศาสนบุคคลให้มีความรู้ดี มีความประพฤติดี และมีความสามารถดี เพื่อจะได้ไม่เป็นอยู่อย่างหลอกลวง มอมเมาประชาชนให้หลงมกมายอยู่กับเรื่องไร้สาระ ไม่เป็นที่พึ่งได้จริงและยึดเอามาเป็นที่พักอาศัย อาศนาปลอมมาบังศาสนาแท้ เอาของเทียมมาปลอมแปลงเป็นของแท้ บาปจริง ๆ

ทำลายศาสนาในรูปของการบำรุงศาสนา น่ากลัวกว่าศัตรูที่มาตรงๆ ให้เห็นเสียอีก

ผมได้เคยพูดกับผู้ฟังบางรายการ ถ้าจำไม่ได้คิดเหมือนรายการธรรมะร่วมสมัยตอนดึก เคยเล่าถึงเอาไม้แห่สุนัข กับเอาไม้แห่เสือ มันแก้ปัญหาคิดกัน การแก้ปัญหของสุนัขกับเสือต่างกัน ถ้าเราเอาไม้ยาวไปแห่สุนัข คือสุนัขมันจะกัดอยู่ที่ปลายไม้ แต่เสือมันจะกระโจนไปกัดคนแห่ เรียกว่าแก้ที่ต้นตอ เสือมันฉลาดกว่าสุนัข มันกระโจนหาคนแห่ ที่นี้ไม้แห่ก็ถูกทิ้งไป คนแห่ก็ต้องหาวิธีสู้กับเสือหรือวิ่งหนี

มีปัญหาทางศาสนาหลายอย่างเป็นจำนวนมากทีเดียว เมื่อเกิดปัญหาขึ้นมาแล้ว เราไม่ได้แก้ที่ต้นตอ แต่แก้ปลายเหตุ ถ้าความบกพร่อง มันอยู่ที่ระบบ ก็ต้องแก้ที่ระบบ ไม่ใช่แก้ที่บุคคลแต่ละคน ซึ่งมันแก้ที่ปลายเหตุ มันแก้ไม่ได้ ถ้ามันบกพร่องที่ระบบการปกครอง มันก็ต้องแก้ระบบ ถ้าไม่แก้ที่

ระบบ มันก็อยู่อย่างนั้น

เพราะฉะนั้น องค์การทางศาสนา เครื่องพัฒนาที่ยังด้อยพัฒนา ก็ต้องปรับปรุงองค์กรทางศาสนาเป็นอันมาก จึงจะทำให้ศาสนาที่กำลังทรุดโทรมอยู่เวลานี้ กำลังติดลบอยู่เวลานี้ดีขึ้น ต้องดูให้ดีว่าอะไรเป็นต้นตอ อะไรเป็นปลายเหตุ

ผมขอปรารภในเรื่องนี้นะครับ

ปรารภเมื่อวันที่ ๑๙ พฤษภาคม ๒๕๔๒ รายการธรรมและวรรณคดีชีวิต

สถานี รต. ๗๔๗ AM จันทร์-ศุกร์ เวลา ๒๐.๓๕-๒๑.๐๐ น.

๑๐๐ ถ.ประโคนชัย ต.ปากน้ำ

อ.เมือง จ.สมุทรปราการ ๑๐๒๗๐

โทรศัพท์ ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓, ๐-๒๖๓๕-๓๙๙๘

โทรสาร ๐-๒๗๐๒-๗๓๕๓, ๐-๒๒๖๖-๓๘๐๗

www.kanlayanatam.com

สัตพทานัง ธัมมทานัง ชินาติ

การให้ธรรมะเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทั้งปวง

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

[illegible]

[illegible]

[illegible]

[illegible]